

ΠΑΡΗΓΥΡΙΚΟΣ ΤΟΥ ΙΣΟΚΡΑΤΟΥΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

(ΜΕΤΑ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ)

ΔΙΑ ΤΗΝ Γ. ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΠΡΩΤΗ

Ἀριθμὸς Ἐγκριτικῆς Ἀποφάσεως $\frac{41.091}{31 \text{ Ἰουλίου } 1933}$

	49.460
Ἀριθ. ἀδείας Κυκλοφορίας.....	20-9-33
Τιμὴ ἄνευ Βιβλιοσήμου.....	6.48
Ἄξια βιβλιοσήμου.....	2.60
Φορὸσημον.....	0.80
Συνολικὴ τιμὴ Δραχ.	9.90

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
 ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΜΙΧ. Σ. ΖΗΚΑΚΗ
 ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ ΚΑΙ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
 1933

ΙΣΟΚΡΑΤΟΥΣ

ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

(μετά εισαγωγῆς καὶ σημειώσεων)

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Σ. ΖΗΚΑΚΗ

ΟΔΟΣ ΠΕΣΜΑΤΖΟΓΛΟΥ ΚΑΙ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

1932

ΤΥΠΟΙΣ : ΑΘΑΝ. Α. ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΟΔΟΣ ΛΕΚΑ — (ΣΤΟΑ ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΥ)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΠΕΡΙ ΙΣΟΚΡΑΤΟΥΣ

Βίος τοῦ Ἰσοκράτους. Ὁ Ἰσοκράτης ἐγεννήθη εἰς τὰς Ἀθήνας τῷ 436 π.Χ. Οἱ γονεῖς του Θεόδωρος, Ἐρχιεὺς τὸν δῆμον, καὶ Ἡδυτῶ, καίτοι ἐκ τῶν μετρίων πολιτῶν, ἦσαν ἀρκετὰ εὐποροὶ καὶ εἶχον ἐργοστάσιον αὐλοποιίας. Ὡς τοιοῦτοι λοιπὸν ἔδωσαν εἰς τὸν υἱὸν τῶν ὄλα τὰ μέσα διὰ νὰ μορφωθῇ τελείως. Πράγματι κατ' ἀρχὰς ἔγινε μαθητὴς τῶν σοφιστῶν Γοργίου, Προδίκου καὶ Πρωταγόρου, ἔπειτα δὲ τοῦ φιλοσόφου Σωκράτους, τοῦ ὁποίου ἡ ἠθικὴ διδασκαλίᾳ τὰ μέγιστα ἐπέδρασαν εἰς τὸν νεαρὸν Ἰσοκράτη.

Ἡλικιωθεὶς ἔγινε ρήτωρ καὶ ἐσκέφθη νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν δημόσιον βίον πρὸς ἀπόκτησιν δόξης καὶ πρωτείων, τὰ ὁποῖα ἐπεθύμει πολὺ· ἀλλὰ ἡ ἀσθενὴς φωνὴ του καὶ ἡ ἐκ φύσεως ἀτολμία καὶ δειλία του ἠμπόδιζον αὐτὸν πρὸς τοῦτο· ὡς λογογράφος δὲ θὰ εἶχε μέγιστον ἀντίπαλον τὸν Λυσίαν. Δι' ὄλα ταῦτα ἀπεφάσισε νὰ γίνῃ **ῥητοροδιδάσκαλος**. Πράγματι ὡς τοιοῦτος ἀπέκτησε καὶ πλοῦτον καὶ δόξαν καὶ πρωτεῖα.

Κατ' ἀρχὰς ἴδρυσε ῥητορικὴν σχολὴν εἰς Χίον (393 π. Χ.), ἔνθα εἶχε ἑννέα μαθητάς. Βραδύτερον δὲ ἴδρυσε τοιαύτην εἰς Ἀθήνας, εἰς τὴν ὁποίαν ἐμαθήτευσαν οἱ ἀριστοὶ τῆς ἐποχῆς του καὶ ἐκ τῆς ὁποίας ἐξῆλθον ἐξοχοὶ ἄνδρες, ἱστορικοὶ, ῥήτορες, πολιτικοὶ καὶ στρατηγοί. Δικαίως δὲ ὠνομάσθη ἡ σχολὴ του σχολεῖον ὅλης τῆς Ἑλλάδος, διότι εἰς αὐτὴν ἐμαθήτευσαν ὑπὲρ τοὺς 100 νέοι ἐξ ὅλης τῆς Ἑλλάδος, ἐπλήρωνον δὲ ὡς δίδακτρα 1000 δραχμὰς ἕκαστος.

Σύζυγον ἔλαβε τὴν χήραν τοῦ σοφιστοῦ Ἰππίου, Πλαθάνην· ἐπειδὴ δὲ δὲν ἀπέκτησε τέκνα, υἱοθέτησε τὸν ἐκ τοῦ πρώτου γάμου υἱὸν της, τὸν Ἀφαρέα.

Ὡς ἄνθρωπος ἦτο δίκαιος, εἰλικρινὴς καὶ φιλόπατρις. Φρονῶν δὲ ὅτι ἡ ἀνάμειξις τοῦ Φιλίππου εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος ἦτο ὠφέλιμος πρὸς πραγματοποίησιν τῆς πολιτικῆς ἐνότητος ὅλων τῶν Ἑλλήνων, ἐτάχθη μὲ τὴν μερίδα τῶν φιλιππιζόντων· ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην (338 π. Χ.) λυπηθεὶς Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ το Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

διὰ τὴν συμφορὰν τῆς πόλεως καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ἴδῃ τὴν πῶσιν τῆς πατρίδος του ἐπεζήτησε τὸν θάνατον· πράγματι δὲ ἐπὶ 14 ἡμέρας μὴ ἐγγίσας τροφὴν καὶ ποτὸν ἀπέθανε (338 π.Χ.) εἰς ἡλικίαν 98 ἐτῶν. Ἐτάφη δημοσίᾳ δαπάνῃ, ἐπὶ τοῦ τάφου του δὲ ἐστήθη Σειρὴν ὡς σύμβολον τῆς ἐλκυστικῆς χάριτος αὐτοῦ.

Ὁ Ἰσοκράτης ὡς ῥητοροδιδάσκαλος καὶ συγγραφεύς. Ὁ Ἰσοκράτης ἐδίδασκε τὴν ῥητορικὴν ὄχι μόνον θεωρητικῶς ἀλλὰ καὶ πρακτικῶς διὰ γυμνασμάτων· ἐλάμβανε δὲ συνήθως τὰ θέματα τῶν λόγων του ἀπὸ τὴν σύγχρονον ἱστορίαν τῆς ὅλης Ἑλλάδος, τῆς ὁποίας τὰ συμφέροντα ἐνέπνεον αὐτόν.

Θεωρῶν τὴν ῥητορικὴν ὄχι ὡς ἀπλοῦν μέσον πειθοῦς, ὡς οἱ ἄλλοι ῥήτορες, ἀλλὰ κυρίως ὡς μέσον παιδευτικὸν τοῦ ἀνθρώπου, προσεπάθει νὰ καταστήσῃ τοὺς μαθητὰς του ὄχι μόνον ἱκανοὺς εἰς τὸ λέγειν ἀλλὰ καὶ σπουδαίους κατὰ τὰ ἦθη καὶ χρησίμους εἰς τὴν οἰκογένειαν καὶ τὴν πατρίδα. Τοσοῦτον δὲ ἠὺδοκίμησεν εἰς τὴν διδασκαλίαν του, ὥστε πάντες ἀναγνωρίζουν αὐτόν ὡς τὸν μέγιστον **ῥητοροδιδάσκαλον**.

Ὁ Ἰσοκράτης ἔγραψε ὑπὲρ τοὺς ἐξήκοντα λόγους, ἐκ τῶν ὁποίων σφύζονται 21, δικανικοί, πανηγυρικοὶ καὶ συμβουλευτικοὶ ἢ πρὸς ἀσκήσιν γεγραμμένοι· ἐπίσης σφύζονται ἔννεα ἐπιστολαὶ καὶ ἀποσπάσματα ῥητορικῆς τέχνης.

Εἰς τοὺς λόγους του ὁ Ἰσοκράτης προτρέπει πανταχοῦ εἰς ὁμόνοιαν καὶ εἰρήνην καὶ συμβουλεύει τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐνωθοῦν κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ τῶν Περσῶν.

Ἰσοκράτους λόγοι. Οἱ σπουδαιότεροι ἐκ τῶν λόγων τοῦ ῥήτορος εἶναι, πρὸς Δημόνικον, πρὸς Νικοκλέα, πρὸς Φίλιππον, Ἀρχίδαμον, Ἀρεοπαγитικός, περὶ εἰρήνης, Εὐδαγόρας, Βούσιρις, Παναθηναϊκός, Πλαταικός κτλ. Ἐνταῦθα μεταφράζομεν τὸν **Πανηγυρικόν**, ὁ ὁποῖος εἶναι ἐγκώμιον τῆς πατρίδος του καὶ ἀριστούργημα λόγου. Ἐχρειασθῆ 10—15 χρόνια διὰ νὰ τὸν γράψῃ, εἰς ὅλον δὲ τὸν λόγον καταδεικνύεται τὸ φιλελεύθερον πνεῦμα καὶ ἡ φιλοπατρία τοῦ ῥήτορος. Ἐδημοσιεύθη ἢ κατὰ τινὰς ἀπηγγέλθη εἰς τὰ Ὀλύμπια ἢ τὰ μεγάλα Παναθήνια μετὰ τοῦ 381 καὶ 378 π.Χ.

ΙΣΟΚΡΑΤΟΥΣ

ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΣ (4).

Πολλάκις παραξενεύθηκα με εκείνους που ὤρισαν και διοργάνωσαν τὰς ἑορτὰς ¹⁾ και τοὺς ἀθλητικοὺς ἀγῶνας, διότι τὰ μὲν ὠραία και ἀθλητικὰ σώματα ἔκριναν ἄξια πολὺ μεγάλων βραβείων, δι' ἐκείνους δὲ που χωρὶς θόρυβο κοπιᾶζουσι διὰ τὰ κοινὰ και ἔτσι ἐτοιμάζουσι τὰς ψυχὰς των, ὥστε και τοὺς ἄλλους νὰ μπορούσι νὰ βογηθοῦν, καμμιά τιμὴ και βραβεῖο δὲν ὤρισαν· διὰ τοὺς ὁποίους οὔτοι ἔπρεπε πολὺ περισσότερον νὰ φροντίσουσι· διότι ἀπὸ μὲν τοὺς ἀθλητὰς, και ἂν διπλασιασθῆ ἢ σωματικὴ των δύναμις, τίποτε δὲν ἔχουσι νὰ ὠφεληθοῦσι οἱ ἄλλοι, ἂν δὲ μόνον ἕνας ὀρθοφρονήσῃ, ὅλοι μπορούσι νὰ ὠφεληθοῦσι, ἔτσι θελήσουσι ἢ ν' ἀκούσουσι τοὺς λόγους του ἢ νὰ διαδύσουσι τὰ βιβλία του. Μόλα ταῦτα δὲν ἐπροτίμησα λυπηθεὶς διὰ τὴν κατάστασιν αὐτὴν νὰ παραδοθῶ εἰς τὴν ἀμέλειαν και ὀκνηρίαν, ἀλλὰ με τὴν πεποίθησιν ὅτι θὰ μοῦ εἶναι ἀρκετὸν βραβεῖον ἢ δόξα που θ' ἀποκτήσω ἀπὸ τοῦτον τὸν λόγον, παρουσιάζομαι νὰ σὰς συμβουλεύσω διὰ τὸν πόλεμον πρὸς τοὺς βαρβάρους και διὰ τὴν μεταξὺ μας ὁμόνοιαν, χωρὶς νὰ με διαφεύγῃ ὅτι ἀρκετοὶ ἀπὸ τοὺς προσποιουμένους τὸν πρακτικὸν φιλόσοφον ²⁾ ἐπεχείρησαν νὰ γράψουσι ἕνα παρόμοιον λόγον, ἀλλὰ (παρουσιάζομαι) ἀφ' ἑνὸς μὲν με τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ὑπερτερήσω τοὺς ἄλλους τόσον ὥστε νὰ φανοῦσι ὅτι δὲν εἶπαν τίποτε διὰ τὰ δύο αὐτὰ θέματα, ἀφ' ἑτέρου δὲ με τὴν πρόβλεψιν ὅτι ἐκείνοι οἱ λόγοι εἶναι ἄριστοι ἔτσι ἀσχολοῦνται με τὰ πῶς μεγάλα ζητήματα και ἔτσι ὄχι μόνον τοὺς ρήτορας πολὺ δοξάζουσι ἀλλὰ και τοὺς ἀκρατὰς ἀκόμη πῶς πολὺ ὠφελοῦν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἕνας εἶναι και ὁ παρὼν λόγος μου. Ἐπειτα και αἱ εὐκαιρίαι δὲν πέρασαν ὥστε νὰ εἶναι πλέον ματαιοπονία νὰ ὑπενθυμίξῃ κανεὶς τὰ τοιαῦτα. Διότι τότε πρέπει νὰ ἀφήνωμεν τὰς συζητήσεις, ὅταν ἢ τὰ πράγματα ἔχουσι τελειώσει και δὲν ὑπάρχει πλέον ἀνάγκη συζητήσεων ἢ ὅταν ἴδωμεν ὅτι ἡ συζήτησις εἶναι τελειω-

1) Ἐννοεῖ τὰς τέσσαρας πανελληνίους ἑορτὰς, Ὀλύμπια, Πύθια, Ἴσθμια και Νέμεα.

2) Ἐννοεῖ τοὺς σοφιστὰς.

- μένη και τίποτε νεώτερο δὲν μποροῦν οἱ ἄλλοι νὰ προσθέσουν. Ἐφ' ὅσον δὲ τὰ μὲν πράγματα εἶναι εἰς τὴν αὐτὴν κατάστασιν, κανεὶς δὲ δὲν εἶπε δι' αὐτὰ σπουδαῖα, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ παύσῃ ἢ συζητήσῃς καὶ ἡ μελέτη ἐπάνω εἰς τὸ θέμα αὐτὸ πού, ἂν ὅπως πρέπει συζητηθῇ, πρόκειται νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τοῦς μεταξύ μας πολέμου, ἀπὸ τὴν τωρινὴν ταραχὴν καὶ ἀπὸ τὰ πῖθ μεγάλα κακά;
- 7 Προσέτι δὲ ἂν μὲν μὲ κανένα ἄλλον τρόπον δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀναπτύξω τὰ ἴδια πράγματα παρὰ μὲ ἓνα μονάχα, θὰ μπορούσε καθεὶς νὰ νομίσῃ ὅτι εἶναι περίεργον τὸ νὰ θέλω νὰ ἐνοχλήσω πάλιν τοὺς ἀκροατὰς μου μεταχειριζόμενος τὸν ἴδιον μὲ ἐκείνους τρόπον· ἐπειδὴ δὲ οἱ λόγοι φυσικὰ ἔτσι εἶναι, ὥστε νὰ δύναται κανεὶς τὰ ἴδια πράγματα μὲ πολλοὺς τρόπους ν' ἀναπτύξῃ καὶ μάλιστα τὰ μεγάλα νὰ τὰ παραστήσῃ ὡς μικρὰ καὶ τὰ μικρὰ νὰ τὰ παρουσιάσῃ μεγάλα, τὰ παλαιὰ μὲ νέον τὸ πον νὰ διηγηθῇ καὶ διὰ τὰ νέα ἀρχαιοπρεπῶς νὰ εἴπῃ, δὲν ὑπολείπεται πλέον καμμιά πρόφασις ν' ἀποφεύγωμεν αὐτὰ διὰ τὰ ὅποια ἄλλοι προτῆτερα μίλησαν, ἀλλὰ πρέπει νὰ προσπαθῆσωμεν καλύτερα καὶ ὠφελιμώτερα ἀπὸ ἐκείνους νὰ εἴπωμεν. Διότι τὰ μὲν κατορθώματα τῶν προγόνων μας εἶναι δι' ὅλους μας κοινὰ ἀγαθὰ, νὰ τὰ μεταχειριζώμεθα ὅμως εἰς κατάλληλον περίστασιν καὶ μάλιστα νὰ τὰ ἐξετάζωμεν ὅπως πρέπει εἰς λόγον πανηγυρικόν καὶ νὰ τὰ ἐκφραζώμεθα καλὰ μὲ λέξεις ὅλοι δὲν μπορούμε παρὰ μόνον οἱ φρόνιμοι καὶ οἱ πολὺ καλὰ μορφωμένοι.
- 10 Ἐχῶ δὲ τὴν γνώμην ὅτι ἔτσι εἶναι δυνατόν ν' ἀναπτυχθοῦν πολὺ καὶ αἱ ἄλλαι τέχναι καὶ ἡ ρητορικὴ, ἂν καθεὶς θαυμάζῃ καὶ τιμᾷ ὅχι ἐκείνους πού πρῶτοι ἀρχίζουσι κάτι, ἀλλ' ἐκείνους πού τὸ κάτι αὐτὸ ἄριστα τὸ τελειώνουσι· οὔτε ὅσους ζητοῦν νὰ λέγουν κάτι διὰ πράγματα πού κανεὶς προτῆτερα δὲν εἶπε, ἀλλ' ὅσους ἔτσι ξεύρουσι νὰ μιλοῦν, ὅπως κανεὶς ἄλλος δὲν θὰ μπορούσε.
- 11 Καὶ δὲν ἀρχοῦν μόνον αὐτὰ¹⁾ ἀλλὰ μερικοὶ κατηγοροῦν τοὺς λόγους πού εἶναι γραμμένοι μὲ ρητορικὴν τέχνην καὶ ἀκριβολογίαν καὶ δὲν εἶναι διὰ τοὺς κοινούς ἀνθρώπους²⁾ τὸσον δὲ πολὺ σφάλλουν οἱ ἀνθρωποὶ αὐτοί, ὥστε συγκρίνουσι τοὺς ἐπιδεικτικούς λόγους μὲ τοὺς δικανικούς, ὡς νὰ ἔπρεπε τὰ δύο αὐτὰ εἶδη³⁾ νὰ εἶναι ὅμοια

1) Ὅτι δηλ. μόνον τὰ ἀθλητικά καὶ ὄρατα σώματα ἔκριναν ἄξια πολὺ μεγάλων βραβείων κτλ. (βλ. § 1).

2) Τρία εἶναι τὰ εἶδη τῶν λόγων, δικανικοὶ (εἰς τὰ δικαστήρια), πανηγυρικοὶ ἢ ἐπιδεικτικοὶ (εἰς τὰς ἐορτάς) καὶ συμβουλευτικοὶ (εἰς τὴν ἐκκλησίαν). Ἡ φησὶ ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

καὶ ὄχι αὐτοὶ μὲν νὰ εἶναι κατάλληλοι ν' ἀνατρέπουν τὰ ἐπιχειρήματα τῶν ἀντιδίκων καὶ νὰ μᾶς δίδουν ἀσφάλειαν, ἐκεῖνοι δὲ μόνον κατάλληλοι πρὸς ἐπίδειξιν, ἢ σὰν νὰ δύνανται μόνον οἱ δικανικοὶ ρήτορες νὰ παρατηροῦν τὸ ὀρθὸν μέτρον, ἐκεῖνος δὲ ποῦ ξεύρει τεχνικὰ καὶ μὲ ἀκριβολογίαν νὰ εἴπῃ δὲν θὰ μπορούσε καὶ ἀνεπιτήδευτα νὰ μιλήσῃ.

Λοιπὸν εἶναι φανερόν ὅτι αὐτοὶ μὲν ἐπαινοῦν τοὺς ρήτορας ἐκείνους ποῦ δὲν στέκουν πολὺ ψηλότερά των. Ἐγὼ ὅμως δὲν ἔχω καμμίαν σχέσιν μὲ αὐτούς, ἀλλὰ ἐνδιαφέρομαι καὶ λογαριάζω ἐκείνους ποῦ δὲν θὰ δεχθοῦν τυχαίως καὶ χωρὶς νὰ ἐξετάσουν τὰ λεγόμενά μου, ἀλλ' ἐκείνους ποῦ θὰ εἶναι δύσκολοι καὶ θὰ ζητήσουν νὰ ἴδουν εἰς τοὺς λόγους μου κάτι ποῦ δὲν θὰ εὑρουν εἰς τοὺς λόγους τῶν ἄλλων. Πρὸς αὐτοὺς μερικὰ ἀκόμη ἀφοῦ εἶπω μὲ θάρρος διὰ τὸν ἑαυτόν μου, θὰ μεταβῶ ἀμέσως εἰς τὸ θέμα μου. Βλέπω δηλ. ὅτι οἱ ἄλλοι ρήτορες εἰς τὰ προσίμια προσπαθοῦν νὰ καταπραῦνουν τοὺς ἀκροατὰς καὶ ἐφευρίσκουν δικαιολογίας δι' ὅσα πρόκειται νὰ λεχθοῦν καὶ ἄλλοι μὲν λέγουν ὅτι ἔγραψαν πολὺ πρόχειρα τὸν λόγον των, ἄλλοι δὲ ὅτι τοὺς εἶναι δύσκολο νὰ εὑρουν λόγια ἴσα μὲ τὸ μέγεθος τῶν κατορθωμάτων. Ἐγὼ ὅμως, ἂν δὲν μιλήσω ὅπως ἀξίζει εἰς τὴν ὑπόθεσιν καὶ εἰς τὴν φήμην μου καὶ εἰς τὰ χρόνια, ὄχι μόνον ποῦ ἔχασα διὰ νὰ γράψω τὸν λόγον αὐτόν, ἀλλὰ καὶ ὅλα μαζί ποῦ ἔως τώρα ἔζησα, παρακαλῶ νὰ μὴ μὲ συγχωρήσετε καθόλου ἀλλὰ νὰ γελάσετε εἰς βᾶρος μου καὶ νὰ μὲ καταφρονήσετε· διότι ἐξάπαντος θὰ μοῦ ἀξίξῃ νὰ πάθω αὐτά, ἂν τόσον μεγάλαις ὑποσχέσεσι κάμνω χωρὶς νὰ διαφέρω καθόλου ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

Δι' ὅσα μὲν λοιπὸν ἔχουν σχέσιν μὲ ἐμὲ ἀτομικῶς ἀρκετὰ εἶπα. Διὰ τὰ κοινὰ δὲ ὅσοι παρουσιαζόμενοι ἐνώπιόν σας ἀμέσως διδάσκουν ὅτι πρέπει οἱ Ἕλληνας ν' ἀφήσωμεν τὰς μεταξὺ μας ἔχθρας καὶ νὰ κινήσωμεν κατὰ τοῦ βαρβάρου¹⁾, καὶ διηγούνται ἕνα ἕνα τὰ κακὰ ποῦ πάθαμε ἀπὸ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον καὶ τὰ καλὰ ποῦ θὰ ἔχωμεν ἀπὸ τὴν ἐκστρατείαν ἐναντίον του, λέγουν μὲν ἀλήθεια, ἀλλὰ δὲν ἀρχίζουν ἀπ' ἐκεῖ ποῦ θὰ μπορούσαν νὰ φέρουν εἰς πλήρη τάξιν τὰ πράγματα. Ἐπειδὴ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ἄλλοι μὲν εἶναι μὲ τὸ δικό μας μέρος καὶ εἰς τὴν προστασίαν μας, ἄλλοι δὲ μὲ τὸ μέρος τῆς Σπάρτης· διότι τὰ πολιτεύματα, μὲ τὰ ὅποια διοικοῦν τὰς

1) Δὲν τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Ἀρταξέρξου Β' τοῦ Μνήμονος.

- πόλεις των, ἔτσι τοὺς πλείστους ἐχώρισαν¹⁾. Ὅποιος λοιπὸν νομίζει ὅτι θὰ πείσῃ τοὺς ἄλλους Ἑλληνας ἀπὸ κοινοῦ νὰ κάμουν κάποιο καλὸ, πρὶν μπόρῃ νὰ συμφιλιώσῃ τοὺς ἀρχηγοὺς αὐτῶν,
- 17 εἶναι πολὺ ἀνόητος καὶ δὲν ἔχει καθόλου πείραν τῶν πραγμάτων. Ἄρα ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ μὴ μιλήῃ μόνον δι' ἐπίδειξιν, ἀλλὰ θέλει κάτι νὰ κατορθώσῃ, πρέπει ἐκείνους τοὺς λόγους νὰ ζητήῃ, οἱ ὅποιοι θὰ πείσουν τὰς δύο αὐτὰς πόλεις νὰ εἶναι ἴσαι μεταξὺ των καὶ νὰ μοιράσουν τὰς ἡγεμονίας²⁾, τὰ δὲ κέρδη ποὺ θέλουν τώρα νὰ ἔχουν ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας, αὐτὰ νὰ τὰ ζητήσουν ἀπὸ τοὺς βαρβάρους.
- 18 Λοιπὸν τὴν μὲν πόλιν μας εὐκολὸν νὰ τὴν πείσῃ κανεὶς εἰς αὐτά· οἱ Λακεδαιμόνιοι ὅμως καὶ τώρα ἀκόμη δύσκολα πείθονται, διότι ἐκληρονόμησαν ἀπὸ τοὺς προγόνους των ψεύτικο λόγον, ὅτι ἴθιεν εἶναι πατροπαράδοτος εἰς αὐτοὺς ἡ ἡγεμονία τῶν Ἑλλήνων· ἀλλὰ ἂν κανεὶς τοὺς ἀποδείξῃ ὅτι ἡ τιμὴ αὐτὴ πῶς πολὺ εἰς ἡμᾶς παρὰ εἰς αὐτοὺς ἀνήκει, ἴσως νὰ ἀφήσουν τὰς σχετικὰς μὲ αὐτὸ συζητήσεις καὶ ζητήσουν τὸ πραγματικὸν συμφέρον των.
- 19 Ἐπρεπε λοιπὸν καὶ οἱ ἄλλοι ἀπ' ἐδῶ ν' ἀρχίζουσι καὶ νὰ μὴ συμβουλευέουσι διὰ πράγματα ποὺ κανεὶς δὲν ἀμφισβητεῖ, πρὶν νὰ μᾶς ἀπαλλάξουν ἀπὸ τὰ ἀμφισβητούμενα. Εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη τώρα νὰ ἐπιμένω εἰς αὐτὰ πολὺ διὰ δύο λόγους, πρῶτον πάντων μὲν διὰ νὰ προκύψῃ κάποια ὠφέλεια καὶ νὰ πολεμήσωμεν ἀπὸ κοινοῦ κατὰ τοῦ βαρβάρου, ἀφοῦ ἀφήσωμεν τὰς μεταξὺ μας φιλονικίας· ἂν δὲ τοῦτο εἶναι ἀδύνατον, νὰ φανερώσω τοῦλάχιστον ἐκείνους ποὺ εἶναι πρόσκομμα διὰ τὴν εὐδαιμονίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ γίνῃ εἰς ὅλους φανερόν ὅτι καὶ προτιήτερα ἢ πόλις μας δικαίως εἶχε τὴν ἡγεμονίαν τῆς θαλάσσης καὶ τώρα οὐχὶ ἀδίκως ἀμφισβητεῖ αὐτήν.
- 21 Διότι ἐάνεις κάθε ἔργον πρέπει νὰ τιμῶνται οἱ ἐμπειρότατοι καὶ οἱ ἱκανώτατοι, ἀναμφισβητήτως εἰς ἡμᾶς ταιριάζει νὰ λάβωμεν πάλιν τὴν ἡγεμονίαν, τὴν ὁποίαν καὶ προτιήτερα εἶχαμε³⁾· διότι κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ ἐπίδειξῃ ἄλλην πόλιν ποὺ νὰ εἶναι τόσον ἔξοχος εἰς τὰ στρατιωτικά, ὅσον ἡ δικὴ μας εἰς τὰ ναυτικά. Ἄλλ' ἂν μερικοὶ
- 22 πάλιν νομίζουσι ὅτι ἡ κρίσις αὐτὴ δὲν εἶναι δικαία καὶ ὅτι συμ-

1) Αἱ δημοκρατούμεναι πόλεις ἦσαν μὲ τὸ μέρος τῶν Ἀθηναίων, αἱ δὲ ὀλιγαρχοῦμεναι μὲ τὸ μέρος τῆς Σπάρτης.

2) Δηλ. τὴν μὲν κατὰ ξηρὰν νὰ ἔχῃ ἡ Σπάρτη, τὴν δὲ κατὰ θάλασσαν αἱ Ἀθηναίαι.

3) Ἀπὸ τοῦ 478 π. Χ., ὅποτε δυσχεραστηθέντες οἱ σύμμαχοι κατὰ τοῦ Περσικοῦ ἀνέστη ἡ ἡγεμονία αὐτῆς ἀπὸ τῆς ἡσυχίας καὶ ἐκτετατικῆς Πολιτικῆς

βαίνουν πολλές μεταβολαί—διότι ποτέ δὲν μένουσιν εἰς τοὺς ἰδίους ἀνθρώπους αἱ ἐξουσίαι καὶ αἱ ἀρχαί—, φρονοῦσιν δὲ ὅτι πρέπει νὰ ἔχουσιν τὴν ἡγεμονίαν ὡς θραβεῖον ἢ ἐκεῖνοι ποὺ ἔτυχε νὰ γίνουσιν πολὺ ἑκαυστοὶ ἢ ἐκεῖνοι ποὺ ἔκαμαν τὰ μεγαλύτερα καλὰ εἰς τοὺς Ἕλληνας, νομίζω ὅτι καὶ αὐτοὶ μᾶζι μᾶς εἶναι· διότι καὶ διὰ 23 τὰ δύο αὐτὰ ὅσο μακρύτερα ἀνατρέξῃ κανεὶς εἰς τὸ παρελθόν, τόσο περισσότερο θὰ πεισθῇ ὅτι εἴμεθα ἀνώτεροι ἀπ' αὐτοὺς ποὺ μᾶς τὰ ἀμφισβητοῦν.

Διότι ὅλοι ὁμολογοῦσιν ὅτι ἡ πόλις μᾶς εἶναι ἀρχαιοτάτη ¹⁾ καὶ μεγίστη καὶ γνωστοτάτη εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους· ἐνῶ δὲ τόσοσιν λαμπρὰ εἶναι ἡ ἀρχὴ τοῦ βίου τῆς πόλεως μᾶς, διὰ τὰ λοιπὰ ἀκόμη περισσότερο πρέπει ἡμεῖς νὰ τιμώμεθα· ἐπειδὴ δὲν ἐδιώξαμε ἄλλους διὰ νὰ κατοικήσωμεν ἡμεῖς οὔτε τὴν πῆραμε ἔρημον οὔτε μαζευθήκαμεν ἐδῶ ἀπὸ πολλὰς φυλάς ἀνακατωμένοι, ἀλλ' ἡ καταγωγὴ μᾶς 24 εἶναι τόσοσιν εὐγενὴς καὶ καθαρὰ, ὥστε χωρὶς διακοπὴ αἰώνια τὴν ἴδια κατοικοῦμεν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν καὶ γεννηθήκαμε, αὐτόχθονες, καὶ μόνοι ἡμεῖς δυνάμεθα νὰ προσφωνοῦμεν τὴν πόλιν μὲ τὰ ἴδια ὀνόματα μὲ τὰ ὁποῖα καὶ τοὺς στενωτέρους συγγενεῖς· διότι μόνον εἰς ἡμᾶς ἀπ' ὅλους τοὺς Ἕλληνας ταιριάζει νὰ ὀνομάζωμεν τὴν πό- 25 λιν μᾶς *τροφὸν καὶ πατρίδα καὶ μητέρα*. Καὶ πράγματι πρέπει μιὰ τέτοια καταγωγὴ νὰ ἔχουσιν ἐκεῖνοι ποὺ ζητοῦσιν τὰ μεγαλεῖα, ποὺ θέλουσιν δικαίως νὰ ἀμφισβητοῦσιν τὴν ἡγεμονίαν καὶ πάντοτε τὰ πατροπαράδοτα ἀναφέρουσιν.

Λοιπὸν ὅσα ἐξ ἀρχῆς εἶχαμε καὶ ἡ τύχη εἰς τὸ μεταξὺ μᾶς 26 ἐχάρισε τόσοσιν μεγάλα εἶναι· τὰ δὲ καλὰ ποὺ εἰς τοὺς ἄλλους ἐκάμαμε ἔτσι δυνάμεθα ἄριστα νὰ τὰ ἐξετάσωμεν, ἂν διηγηθῶμεν τὰ κατορθώματα τῆς πόλεως ὅλα κατὰ σειρὰν ἀπὸ τοὺς παλαιστοτάτους χρόνους· διότι θὰ εὐρωμεν ὅτι αὐτὴ σχεδὸν εἶναι αἰτία ὅχι μόνον τῆς ἀληθινῆς πολεμικῆς τέχνης ⁽²⁾, ἀλλὰ καὶ κάθε ἄλλης εἰρηνικῆς ποὺ μᾶς ἔδωσε κατοικίας καὶ κοινωνίας καὶ ἐν γένει βίον ἀνθρωπίνον. 27 Εἶναι δὲ ἀνάγκη εἰς τὴν διήγησιν νὰ μὴ προτιμῶσωμεν ἐκεῖνας τὰς εὐεργεσίας ποὺ ἔμειναν ἀγνωστοὶ καὶ σιωπήθησαν, διότι ἦσαν μικραί, ἀλλ' ἐκεῖνας ποὺ ἦσαν τόσοσιν μεγάλα· ὥστε ὅλοι οἱ ἄνθρωποι παντοῦ καὶ πάντοτε τὰς ἐνθυμοῦνται καὶ τὰς ἀναφέρουσιν.

Πρῶτα πρῶτα λοιπὸν ἐκεῖνο ποὺ ὁ ὀργανισμὸς μᾶς ἀπαιτεῖ, τὸ

1) Ἰδρυσεν αὐτὴν ὁ ἐξ Αἰγύπτου ἐλθὼν ἥρωσ Κέκροψ.

2) Ταύτης ἡγεμονικὴν ἀπὸ τοῦ ἡγετοῦτο ἑκατομυριακῆς Πολιτικῆς.

- σιτάρι, ἢ πόλις μας ἔδωσεν εἰς τοὺς Ἑλληνας· διότι ἂν καὶ μοιάζει σὰν παραμῦθι, ὅμως καὶ τώρα πρέπει νὰ τὸ ἀναφέρωμεν. Ὅταν δηλ. ἦλθεν εἰς τὴν χώραν μας ἡ θεὰ Δήμητρα, τότε πού περιπλανήθηκε ἐξ αἰτίας τῆς ἀρπαγῆς τῆς κόρης τῆς ⁽¹⁾, καὶ πολὺ φιλικὰ φέρθηκε εἰς τοὺς προγόνους μας διὰ τὰς πρὸς αὐτὴν περιποιήσεις καὶ ἐκδουλεύσεις, πού μόνον οἱ μυημένοι εἰς τὰ Ἑλευσίεια μυστήρια ἐπιτρέπεται νὰ ἀκούουν, καὶ δύο τὰ μεγαλύτερα δῶρα μᾶς ἔδωσε, δηλ. τοὺς δημητριακοὺς καρπούς, οἱ ὅποιοι ἔγιναν ἀφορμὴ νὰ μὴ ζῶμεν σὰν τὰ ζῶα, καὶ τὴν τελετὴν τῶν μυστηρίων, εἰς τὰ ὅποια ὅσοι μυηθοῦν ἔχουν καλύτερας τὰς ἐλπίδας διὰ τὸ τέλος τῆς τωρινῆς ζωῆς καὶ διὰ τὴν ἕλην αἰωνιότητα, τὸσον ἡ πόλις μας ἔχει μόνον θεοφιλῆς ἀλλὰ καὶ φιλόανθρωπος φάνηκε, ὥστε ἂν καὶ εἶχε εἰς τὴν κατοχὴν τῆς τὸσον σπουδαῖα ἀγαθὰ δὲν ἐφθόνησε τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ δῶρα πού πήρε ἔδωσε καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους Ἑλληνας. Καὶ ἄλλα μὲν ἀπὸ αὐτὰ ἀκόμη καὶ τώρα κάθε χρόνον εἰς τὰς μῦθους τῶν μυστηρίων παρέχομεν, ἄλλων δὲ μιὰ γιὰ πάντα τὴν χρῆσιν καὶ τὴν καλλιέργειαν καὶ τὰς ὠφελείας ἐδιδάξαμεν· καὶ κανεὶς δὲν θὰ ἔχη τὴν ἀξίωσιν νὰ μὴ πιστεύῃ εἰς αὐτά, ἂν ὀλίγα ἀκόμη προστεθοῦν.
- 30 Καὶ πρῶτον μὲν διὰ τὸν λόγον πού μπορεῖ κανεὶς νὰ καταφρονήσῃ τὰ λεγόμενα, ὅτι δῆθεν εἶναι ἀρχαῖα, διὰ τὸν ἴδιον λόγον φυσικὰ μπορεῖ νὰ συμπεράνῃ ὅτι πραγματικῶς ἔγιναν αὐτά· διότι ἐπειδὴ πολλοὶ τὰ εἶπαν καὶ ὅλοι τὰ ἀκουσαν πρέπει νὰ νομίζωνται ὅτι δὲν εἶναι μὲν νέα, ὅμως εἶναι πιστευτά. Ἐπειτα δὲν ἔχομεν μόνον εἰς τοῦτο νὰ καταφύγωμεν, ὅτι δηλ. τὸν λόγον καὶ τὴν φήμην ἐκληρονομήσαμεν ἀπὸ τὰ παλαιὰ χρόνια, ἀλλὰ καὶ σημεῖα πολὺ με-
- 31 γάλυτερα εἶναι δυνατὸν νὰ μεταχειρισθῶμεν δι' αὐτά. Δηλ. αἱ πλεῖσται πόλεις ὡς ἐνθῦμιον τῆς παλαιᾶς εὐεργεσίας κάθε χρόνον μᾶς στέλλουν τὰς ἀπαρχὰς τῶν σιτηρῶν, καὶ εἰς ὅσας καθυστεροῦν πολ- λάκις ἢ Πυθία ἔδωσε παραγγελίαν νὰ στέλλουν τὴν συνηθισμένην προσφορὰν τῶν καρπῶν καὶ νὰ κάμνουν εἰς τὴν πόλιν μας τὰ πατροπαράδοτα ²⁾. Λοιπὸν διὰ ποῖον πρᾶγμα πρέπει νὰ ἔχωμεν μεγαλύτεραν πεποίθησιν παρὰ δι' ἐκεῖνα πού καὶ ὁ Θεὸς λέγει μὲ τοὺς

1) Περὶ τοῦ μύθου βλέπε μίαν οἰανδήποτε Μυθολογίαν.

2) Ἐννοεῖ τὰ **προσηρόσια** (ἱερά) ὅταν κάποτε λιμός κατέστρεψε τὴν Ἑλλάδα, ἢ Πυθία εἶπεν ὅτι θὰ παύσῃ τὸ κακὸν ἂν οἱ Ἀθηναῖοι προσφέρουν θυσίαν **προσηρόσιαν** ὑπὲρ ὅλων τῶν Ἑλλήνων· οἱ Ἀθηναῖοι πράγματι ἐθυσίασαν καὶ ὁ λιμός ἔπαυσε. Ὅθεν ὅλοι οἱ Ἑλληνες εἰς ἀνάμνησιν ἔστειλαν εἰς τὰς Ἀθῆνας τὴν ἀρχαίαν προσφορὰν ἀπὸ τοῦ ἀγροῦ τοῦτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

- είχαν ανάγκη αυτοί πλέον να διακινδυνεύουν δια ν' αποκτήσουν χώ-
ρας αλλά τους ήτο εύκολον να έλθουν και να κατοικήσουν εις τας
χώρας που ήμεις είχαμεν άποσπάσει από τους βαρβάρους. Λοιπόν
- 37 ποιός μπορεί να επιδείξη ήγεμονίαν περισσότερον πατροπαράδοτον
άπ' αυτήν, που ήρχισε πριν να κτισθούν αι περισσότεραι Έλληνι-
και πόλεις, ή ποιός μπορεί να επιδείξη ήγεμονίαν περισσότερον
ώφέλιμον άπ' αυτήν που άνεστάτωσε τους βαρβάρους, τους δε Έλ-
ληνας έφερε εις τόσον μεγάλην ευπορίαν ;
- 38 Αφού δε τα πιο μεγάλα έφερε συγχρόνως εις πέρας, δεν άμέ-
λησε τα άλλα, αλλά άπ' αυτήν την ευεργεσίαν πρώτα πρώτα άρ-
χισε, να εύρη δηλ. τροφήν δια τους έχοντας ανάγκην, από την
όποιαν βεβαίως πρέπει ν' αρχίσουν εκείνοι που πρόκειται και κατά
τα άλλα να διευθύνουν καλά τα πράγματα των Έλλήνων νομί-
ζουσα δε ότι ο βίος που περιορίζεται εις μόνα αυτά τα αγαθά δεν είναι
άκόμη άξιός να κινήση εις λογικά όντα την επιθυμίαν της ζωής,
έτσι έφρόντισε και δια τα υπόλοιπα ώστε από τα τωρινά ανθρώπινα
αγαθά, όσα δεν έχομεν από τους θεούς αλλά μόνοι μας οι άνθρωποι
άπεκτήσαμεν, κανένα μόνον δεν έγινε χωρίς να συμπράξη ή πόλις
- 39 μας, τα δε περισσότερα έξ αιτίας της μόνον έγιναν. Αφού δηλ.
είδαν τους άλλους Έλληνας να ζούν χωρίς νόμους και να κατοικοϋν
σποραδικά, και άλλους μόνον δυνάσται να τους κακομεταχειρίζονται,
άλλους δε να τους καταστρέψη ή άναρχία, τους άπήλλαξε και από
τα κακά αυτά, εκείνους μόνον προστατεύασα, εις τούτους δε παρου-
σιάσασα τον έαυτόν της ως παράδειγμα διότι και νόμους πρώτη
έθεσε και έλεύθερον πολιτεύμα εισήγαγε¹⁾. Τοϋτο δε γίνεται φανε-
ρόν από το έξής: εκείνοι δηλ. που πρώτη φορά έκαμαν μήνυσιν
- 40 δια φόνον και θέλησαν με την λογικήν και όχι με την βίαν να λύ-
σουν τας διαφοράς των, με τους δικούς μας νόμους δικάσθηκαν.
Προσέτι δε και από τας τέχνας όχι μόνον τας χρησίμους δια τας
βιωτικάς ανάγκας, αλλά και τας προς ευχαρίστησιν, άλλας μόνον
αυτή επενόησε, άλλας δε έτελειοποίησε και παρέδωκεν εις τους
άλλους να τας μεταχειρίζονται.
- 41 Την δε άλλην διοίκησιν τόσον φιλόξενα και προς όλους ευνοϊκά
εργούμισεν, ώστε να είναι κατάλληλος και εις εκείνους που χρειά-
ζονται χρήματα και εις εκείνους που θέλουν ν' απολαύσουν τα

1) Ένωσαι το υπό του Θεσπίως είσαχθέν, κατά το όποιον ως βασιλεύς αυτός
μόνον την ευπορίαν εις όλους τους Έλληνας εισήγαγε.

ὕπάρχοντά των καὶ μήτε εἰς τοὺς εὐτυχοῦντας μήτε εἰς τοὺς δυσ-
τυχοῦντας εἰς τὰς πατρίδας των νὰ εἶναι ἀκατάλληλος, ἀλλὰ καὶ οἱ
δύο νὰ εὐρίσκουν κοντά μας, ἐκεῖνοι μὲν πολὺ τερπνὴ διαμονή,
οὗτοι δὲ ἀσφαλέστατο καταφύγιο. Προσέτι δέ, ἐνῷ ἔλοι οἱ ἄλλοι 42
δὲν ἔχουν χώρον αὐτάρκη δι' ἑαυτὰ χρεῖώδη, ἀλλὰ ἀπὸ ἄλλα μὲν
ἔχουν ἔλλειψιν, ἄλλα δὲ περισσεύουν, καὶ εὐρίσκονται εἰς δύσκολον
θέσιν αὐτὰ μὲν ποῦ νὰ τὰ διαθέσουν, ἐκεῖνα δὲ ἀπὸ ποῦ νὰ προ-
μηθευθοῦν, ἢ πόλις μας καὶ αὐτὸ τὸ κακὸ ἑθεράπευσε· διότι ἐμπο-
ρικὸν λιμένα εἰς τὸ μέσον τῆς Ἑλλάδος τὸν Πειραιᾶ κατεσκευάσε,
ποῦ ἔχει τόσην ἀφθονίαν ἐμπορευμάτων, ὥστε ὅσα ἕνας δύσκολα
προμηθεύεται ἀπὸ τὰς ἄλλας πόλεις ἕνα ἕνα χωριστά, αὐτὰ ἔλα
μαζὶ μὲ εὐκολίαν νὰ δύναται ἀπ' αὐτὴν νὰ τὰ ἀγοράζῃ.

Τώρα λοιπὸν ἐὰν ἐπαινοῦνται δικαίως ἐκεῖνοι ποῦ διωργάνωσαν 43
τὰς ἐορτάς, διότι μιὰ τέτοια συνήθεια μᾶς παρέδωκαν, ὥστε, ἀφοῦ
κάμωμεν σπονδὰς μεταξύ μας καὶ ἀφήσωμεν κατὰ μέρος τὰς ἔχθρας,
νὰ μαζευώμεθα κάπου καὶ ἐκεῖ ἀφοῦ τελώσωμε κοινὰς εὐχὰς καὶ
θυσίας νὰ ἐνθυμούμεθα μὲν τὴν μεταξύ μας συγγένειαν, νὰ φερώ-
μεθα δὲ τοῦ λοιποῦ μεταξύ μας πρὸς ἀγαπημένα, καὶ τὰς παλαιὰς
φιλίας ν' ἀνανεώνωμεν καὶ νέας ἄλλας νὰ συνάπτωμεν, καὶ μήτε εἰς 44
τοὺς κοινούς ἀνθρώπους μήτε εἰς τοὺς ἐξέχοντας εἰς κάθε τι νὰ εἶ-
ναι ἢ ἐκεῖ διαμονὴ ἄσκοπος, ἀλλὰ ἀφοῦ μαζευθοῦν οἱ Ἕλληνες νὰ
δύνανται οὗτοι μὲν νὰ ἐπιδείξουν ὅ,τι ἐξαιρετικὸν ἔχουν, ἐκεῖνοι δὲ
νὰ ἴδουν αὐτοὺς ν' ἀγωνίζονται μεταξύ των, καὶ κανεὶς νὰ μὴ εἶ-
ναι δυσαρεστημένος ἀλλὰ ἔλοι νὰ ἔχουν κάτι διὰ νὰ ἀναπαύσουν
τὴν φιλοτιμίαν των, οἱ μὲν θεαταὶ ὅταν ἴδουν τοὺς ἀθλητάς των νὰ
κοπιᾶζουσιν δι' αὐτοὺς, οἱ δὲ ἀθληταὶ ὅταν σκεφθοῦν ὅτι ἔλοι ἐκεῖ-
νοι ἤλθαν διὰ νὰ τοὺς θαυμάσουν—ἐὰν, λέγω, ἔχωμεν τόσα ἀγαθὰ
ἀπὸ τὰς ἐορτάς, ἢ πόλις μας εἶναι περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην
ἀξιέπαινος, διότι καὶ εἰς αὐτὰ δὲν ἔμεινε πίσω. Καθόσον καὶ θεά- 45
ματα πάρα πολλὰ καὶ πολὺ ὥραϊα ἔχει, ἄλλα μὲν ἀνώτερα εἰς τὰ
ἔξοδα, ἄλλα δὲ εἰς τὴν τέχνην περίφημα, ἄλλα δὲ καὶ εἰς τὰ δύο
αὐτὰ ἔξοχα, καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐρχομένων εἰς τὴν πόλιν μας εἶναι
τόσον, ὥστε, ἂν ὑπάρχη κάποιον καλὸν εἰς τὸ μεταξύ μας πλησίον, ἢ
ἀκόμη καὶ τοῦτο ἢ πόλις μας δικό της ἔκαμε. Πρὸς τούτοις περισ-
σότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην πόλιν μπορεῖ νὰ εὕρη κανεὶς εἰς ἡμᾶς φι-
λίαν πολὺ πιστὰς καὶ πολὺ ποικίλας συναναστροφάς· ἔπειτα δὲ μπο-
ρεῖ κανεὶς νὰ ἴδῃ ὅχι μόνον ἀγῶνας ταχύτητος καὶ σωματικῆς δυ-
νάμεως, ἀλλὰ καὶ λόγων καὶ διανοίας καὶ ὄλων τῶν ἄλλων καλλιτε-
ψηριοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

- 46 χνικῶν ἔργων, καὶ δι' ὅλα αὐτὰ βραβεῖα πολὺ μεγάλα. Ἐπειδὴ ἐκτὸς ἐκείνων ποῦ προτείνει αὐτῇ, καὶ τοὺς ἄλλους πείθει νὰ διδου· διότι ὅσα ἐκ μέρους μας ἐγκριθοῦν τόσην δόξαν παίρνουν, ὥστε παντοῦ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι τὰ θεωροῦν ἀξιοθαύμαστα. Ἐκτὸς δὲ τούτων, αἱ μὲν ἄλλαι ἑορταί, ἀφοῦ πολὺν καιρὸν ὀργανωθοῦν, γρήγορα διαλύονται, ἡ δὲ πόλις μας εἰς τοὺς ἐρχομένους ἐδῶ εἶναι αἰωνία πανήγυρις.
- 47 Τὴν φιλοσοφίαν δὲ καὶ ἐν γένει τὰς ἐπιστήμας, αἱ ὁποῖαι συνετέλεσαν νὰ εὑρεθοῦν ὅλα αὐτὰ καὶ νὰ τελειοποιηθοῦν, αἱ ὁποῖαι μᾶς ἔκαμαν ἐπιδεξίους εἰς τὴν ἐργασίαν καὶ ἐπιεικεῖς μεταξὺ μας, αἱ ὁποῖαι ἐχώρισαν τὰς συμφορὰς ποῦ γίνονται ἀπὸ ἀμάθεια καὶ ἐκείνας ποῦ γίνονται ἀπὸ ἀνάγκη, καὶ αἱ ὁποῖαι τέλος μᾶς ἐδίδαξαν ἐκείνας μὲν ν' ἀποφεύγωμεν, αὐτὰς δὲ γενναίως νὰ ὑπομένωμεν, ἡ πόλις μας καὶ τὰς ἐπιστήμας αὐτὰς εἰσήγαγε καὶ ἀνέπτυξε· καὶ τὴν ῥητορικὴν τέχνην δὲ ἐτίμησε, τὴν ὁποίαν ὅλοι μὲν ἐπιθυμοῦν, φθονοῦν δὲ τοὺς ἔχοντας αὐτὴν τὴν τέχνην καὶ δύναμιν· τοῦτο δὲ ἔκαμε
- 48 διότι ξεῦρει ὅτι τὸ χαρακτηριστικὸ αὐτό, δηλαδὴ τὸν λόγον, μόνον οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ ὅλα τὰ ζῷα ἐκ φύσεως ἔχουν καὶ διὰ τὸ χάρισμα αὐτὸ ὑπερέχομεν εἰς ὅλα τὰ λοιπὰ ἀπὸ τὰ ἄλλα ζῷα· ἔπειτα δὲ βλέπει ὅτι εἰς κάθε ἄλλην πράξιν ἢ τύχη εἶναι τόσον ἄστατος, ὥστε πολλάκις ἀποτυγχάνουν οἱ φρόνιμοι καὶ ἐπιτυγχάνουν οἱ ἀνόητοι, ἐνῶ εἰς τοὺς καλοὺς καὶ ἐντέχνους λόγους δὲν δύνανται οἱ φαῦλοι νὰ μετέχουν, ἀλλ' ὅτι οἱ παρόμοιοι λόγοι εἶναι ἀποκλειστικὸ προνό-
- 49 μιο ὀρθοφρονοῦσης ψυχῆς, καὶ ὅτι οἱ νομιζόμενοι σοφοὶ καὶ οἱ ἀμαθεῖς διαφέρουν μεταξὺ των παρὰ πολὺ κατὰ τὴν ὀρθοφροσύνην· προσέτι δὲ ἡ πόλις μας βλέπει ὅτι ὅσοι ἐξ ἀρχῆς εἶναι ἀναθραμμένοι ἐλεύθερα δὲν διακρίνονται ἀπὸ τὴν ἀνδρεία, τὸν πλοῦτον καὶ τὰ παρόμοια ἀγαθὰ, ἀλλὰ φανερώνονται πρὸ πάντων ἀπὸ τὰ λεγόμενά των, καὶ αὐτὰ εἶναι τὸ πιστότερον δεῖγμα τῆς μορφώσεως τοῦ καθενὸς μας· ἐκείνοι δὲ ποῦ μποροῦν καλὰ νὰ μιλήσουν ὄχι μόνον εἰς τὴν πατρίδα των ἔχουν μεγάλην ἐπιρροὴν ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων
- 50 Ἑλλήνων τιμῶνται πολὺ. Τόσον δὲ καὶ εἰς τὴν σκέψιν καὶ εἰς τὸν λόγον τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἡ πόλις μας ἀφῆκε πίσω, ὥστε οἱ μαθηταὶ τῆς ἔγιναν διδάσκαλοι τῶν ἄλλων, καὶ τὸ ὄνομα τῶν Ἑλλήνων ἔκαμε νὰ θεωρεῖται τοῦ λοιποῦ ὄχι ὄνομα τοῦ ἔθνους ἀλλὰ τῆς σκέψεως καὶ τοῦ λόγου, καὶ περισσότερον νὰ ὀνομάζωνται Ἑλληγες οἱ μορφωμένοι μὲ τὴν ἐκπαίδευσιν τῆς πόλεώς μας παρὰ οἱ ἔχοντες κοινήν καταγωγὴν.

Διὰ τὴν μὴ νομισθῶ δὲ ὅτι χάνω τὸν καιρὸν μου εἰς τὰς λεπτομε- 51
ρείας ἐνῶ ὑπεσχέθημι νὰ μιλήσω διὰ τὰ γενικά, μηδ' ὅτι μὲ αὐτὰ
πλέκω ἐγκώμια εἰς τὴν πόλιν, ἐπειδὴ δὲν ἔχω νὰ τὴν ἐπαινέσω διὰ
πολεμικὰ κατορθώματα, αὐτὰ μὲν ἄς εἶναι δι' ὅσους καυχῶνται διὰ
τὰ τοιαῦτα· νομίζω δὲ ὅτι οἱ πρόγονοί μας πρέπει νὰ τιμῶνται ὄχι
ὀλιγώτερον ἀπὸ τοὺς πολεμικοὺς κινδύνους παρὰ ἀπὸ τὰς ἄλλας
εὐεργεσίας. Ἐπειδὴ οὔτε μικροὺς οὔτε λίγους οὔτε ἀδόξους ἀγῶνας 52
ἀγωνίσθησαν, ἀλλὰ πολλοὺς καὶ φοβεροὺς καὶ μεγάλους, ἄλλους μὲν
διὰ τὴν ὑπερασπίσασθαι τὴν χώραν των, ἄλλους δὲ διὰ τὴν ἐλευθερίαν
τῶν ἄλλων· διότι πάντοτε ἡ πόλις των ἦτο κοινὸν καταφύγιον εἰς
τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην καὶ πρόθυμος προστάτρια εἰς τοὺς ἀδικουμέ-
νους. Διὰ τοῦτο καὶ μᾶς κατηγοροῦν ὅτι δὲν σκεπτόμεθα καλά, διότι 53
τοὺς ἀδυνάτους συνηθίζομεν νὰ προστατεύωμεν, σὺν τῇ μὴ συμφω-
νοῦν αἱ κατηγορίαι αὐταὶ μὲ ἐκείνους πού θέλουν νὰ μᾶς ἐπαινοῦν.
Ἐσκεπτόμεθα δὲ ἔτσι περὶ αὐτῶν, χωρὶς νὰ μᾶς διαφεύγῃ πόσον
συντελοῦν διὰ τὴν ἀσφάλειάν μας αἱ μεγαλύτεραι συμμαχίαι· ἀλλὰ
ἂν καὶ γνωρίζομεν πολὺ καλύτερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους τὰ ἀποτελέσματά
των, ὅμως προτιμοῦσαμε καὶ παρὰ τὸ συμφέρον μας τοὺς ἀδυνάτους
μᾶλλον νὰ βοηθοῦμεν, παρὰ ν' ἀδικοῦμεν μαζί με τοὺς ἰσχυροτέρους
χάριν τοῦ κέρδους.

Καθένας δὲ δύναται ν' ἀντιληφθῇ τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν δύναμιν 54
τῆς πόλεως ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν αἰτήσεων βοηθείας, πού πολλοὶ
ἔως τώρα μᾶς ἔκαμαν. Καὶ ἐκείνας μὲν πού ἔγιναν τώρα τελευταία
ἢ ἔγιναν διὰ μικρὰ πράγματα θὰ παραλείψω· πολὺ δὲ πρὶν ἀπὸ
τὰ Τρωϊκά (διότι ἀπ' ἐκεῖ εἶναι δίκαιον νὰ παίρουν τὰ ἀποδεί-
ξεις ὅσοι ἔχουν ἀντιρρήσεις διὰ τὰ πατροπαράδοτα) ἠῆλθαν τὰ παι-
διὰ τοῦ Ἡρακλέους καὶ λίγο προτῆτερα ὁ Ἄδραστος τοῦ Ταλαοῦ,
ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἄργους· οὗτος μὲν, διότι ἀπέτυχεν εἰς τὴν ἐκστρα-
τείαν τῶν Θηβῶν καὶ δὲν μπορούσε τοὺς πεσόντας εἰς τὰ τεῖχη τῆς
Καδμείας νὰ σηκώσῃ καὶ νὰ θάψῃ, ζητοῦσε ἀπὸ τὴν πόλιν μας ὡς
δίκαιον νὰ τὸν βοηθήσῃ εἰς αὐτὴν τὴν δυστυχίαν του καὶ νὰ μὴ πα-
ραβλέψῃ νὰ μένουν ἄταφοι ἄνθρωποι πού σκοτώθηκαν εἰς πόλε-
μον, μηδὲ νὰ καταπατεῖται παλαιὸν ἔθιμον καὶ νόμος πατροπαρά-
δοτος· τὰ δὲ παιδιὰ τοῦ Ἡρακλέους, διότι ἔφευγαν τὴν ἔχθραν τοῦ 56
Εὐρυσθέως, καὶ διότι τὰς μὲν ἄλλας πόλεις ἄφησαν κατὰ μέρος μὲ
τὴν ἰδέαν ὅτι καὶ ἂν ἤθελαν δὲν θὰ μπορούσαν νὰ τοὺς βοηθήσουν
εἰς τὰς δυστυχίας των, μόνον δὲ τὴν πόλιν μας ἐνόμισαν ἱκανὴν
ν' ἀποδώσῃ χάριν διὰ τὰ καλά πού ὁ πατέρας των ἔκαμε εἰς ὄλον 57
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

- τὸν κόσμον. ¹⁾ Εὐκόλο λοιπὸν εἶναι νὰ κατανοήσῃ καθένας ἀπ' αὐτὰ ὅτι ἡ πόλις μας καὶ τὰ παλιὰ ἐκεῖνα χρόνια εἶχε τὴν πρώτην θέσιν ἀπὸ ἕλας τὰς ἄλλας Ἑλληνικὰς πόλεις· διότι ποιεῖς θ' ἀπεφάσιζε νὰ ζητήσῃ βοήθειαν ἢ ἀπὸ κατωτέρους τοῦ ἢ ἀπὸ πόλιν ὑπήκουον εἰς ἄλλους, ἀφοῦ ἀφήσῃ τοὺς ἔχοντας μεγαλυτέραν δύναμιν, καὶ μάλιστα διὰ ζητήματα ὄχι ἰδιωτικὰ ἀλλὰ κοινά, διὰ τὰ ἑποῖα κανεῖς ἄλλος δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ φροντίσῃ παρὰ μόνον οἱ ἀπαιτοῦντες τὴν
- 58 ἡγεμονίαν τῶν Ἑλλήνων; ἔπειτα καὶ δὲν φαίνεται ν' ἀπατήθησαν εἰς τὰς ἐλπίδας ποὺ τοὺς ἔκαμαν νὰ καταφύγουν εἰς τοὺς προγόνους μας. Διότι ἀναλαβόντες τὸν πόλεμον καὶ πρὸς τοὺς Θηβαίους χάριν τῶν πεσόντων, καὶ πρὸς τὴν δύναμιν τοῦ Εὐρυσθέως διὰ τὰ παιδιὰ τοῦ Ἡρακλέους, ἐκείνους μὲν ἐκστρατεύσαντες ἠνάγκασαν ἀμέσως νὰ δώσουν τοὺς νεκροὺς εἰς τοὺς συγγενεῖς των διὰ νὰ τοὺς θάψουν, τοὺς δὲ Πελοποννησίους, ὅσοι ἦλθαν εἰς τὴν χώραν μας μὲ τὸν Εὐρυσθέα, ἐξεληθόντες μὲ τὰ ὅπλα ἐνίκησαν καὶ ὑποχρέωσαν τὸν Εὐρυσθέα νὰ μὴ κακομεταχειρίζεται εἰς τὸ ἕξῃς τὰ παιδιὰ τοῦ Ἡρακλέους.
- 59 Ἐνῷ δὲ καὶ διὰ τὰ ἄλλα τῶν κατορθώματα ἐθαυμάζοντο, τώρα μὲ αὐτὰ ἀκόμα πιὸ πολὺ δοξάσθησαν. Διότι δὲν ἦτο μικρὸ τὸ κατόρθωμά των ἀλλὰ τόσον τὰς τύχας καὶ τῶν δύο μετέδωκαν, ὥστε ὁ μὲν Ἄδραστος, ἐπειδὴ καταδέχτηκε νὰ ἔλθῃ νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειάν μας, γύρισε εἰς τὴν πατρίδα του, ἀφοῦ εἰς πείσμα τῶν ἐχθῶν του κατώρθωσε ὅλα ὅσα ζήτησε· ὁ δὲ Εὐρυσθεὺς ἐνῷ εἶχε πεποιθήσιν ὅτι θὰ μᾶς βιάσῃ νὰ τοῦ παραδώσωμεν τὰ παιδιὰ τοῦ Ἡρακλέους, αὐτὸς ὁ ἴδιος πιάσθηκε αἰχμάλωτος καὶ ἀναγκάσθηκε νὰ ζητήσῃ
- 60 τὴν ἐπιεικειάν μας· καὶ ἐκείνον μὲν ποὺ ἦτο ὑπεράνθρωπος—διότι γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Δία καὶ μολονότι θνητὸς εἶχε θεϊκὴ δύναμι— εἰς ὅλη του τὴ ζωὴ διέτασσε καὶ ἐξεμεταλλεύετο, ὅταν δὲ ἀπέτυχεν ἐναντίον μας, εἰς τόσῃν μεταβολὴν κατάντησε, ὥστε ἔγινε ὑποχείριος τῶν παιδιῶν ἐκείνου καὶ πολὺ ἄσχημα πέθανε ²⁾.
- 61 Ἐνῷ δὲ πολλάκις εὐεργετήσαμε τὴν πόλιν τῶν Λακεδαιμονίων, ἐδῶ μόνον μίαν εὐεργεσίαν θ' ἀναφέρω· ἀφοῦ δηλ. μὲ τὴν βοήθειάν μας σώθηκαν καὶ ἐνισχύθησαν οἱ πρόγονοι τῶν σημερινῶν βασιλέων τῆς Σπάρτης καὶ ἀπόγονοι τοῦ Ἡρακλέους, ἦλθαν εἰς τὴν Πελοπόννησον, πῆραν τὸ Ἄργος, τὴν Λακεδαίμονα καὶ τὴν Μεσσήνην, ἔγιναν ἔπειτα ἰδρυταὶ τῆς Σπάρτης καὶ αἴτιοι ὄλων τῶν ἀγαθῶν ποῦ

1) Ἐπαινος πραγματικῶς χαριστότατος, ἀντάξιός τῆς τέχνης τοῦ Ἰσοκράτους καὶ τῆς πολιτείας τῶν Ἀθηνῶν.

2) Λέγουν ὅτι ἡ μητέρα τοῦ Ἡρακλέους τοῦ ἔδωκε τὰ μάτια του.

τώρα αὐτοὶ ἔχουν. Αὐτὰ ἔπρεπε νὰ θυμοῦνται ἐκεῖνοι καὶ ποτὲ νὰ 62
μὴ εἰσβάλουν εἰς τὴν χώραν αὐτὴν, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ξεκίνησαν καὶ
ἔφθασαν εἰς τόσῃν εὐτυχίαν, μηδὲ νὰ φέρουν εἰς κίνδυνον τὴν πόλιν
ποῦ χάριν τῶν παιδιῶν τοῦ Ἡρακλέους ἐρριψοκινδύνευσε, μηδὲ νὰ
θεωροῦν δίκαιον τὴν μὲν βασιλείαν νὰ δίδουν εἰς τοὺς ἀπογόνους
ἐκείνων, τὴν δὲ πόλιν ποῦ ἔσωσε τὸ γένος τῶν Ἡρακλειδῶν νὰ θέ-
λουν νὰ εἶναι δούλη των. Ἐὰν δὲ πρέπη ν' ἀφήσωμεν κατὰ μέρος 63
τὰς εὐεργεσίας καὶ νὰ ἔλθωμεν πάλιν εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ λόγου
καὶ νὰ εἴπωμεν τὴν πραγματικὴν ἀλήθειαν, δὲν εἶναι βέβαια πατρο-
παράδοτο νὰ εἶναι οἱ ξένοι ἡγεμόνες τῶν ἐντοπίων, οὔτε οἱ εὐεργε-
τηθέντες τῶν εὐεργετησάντων, οὔτε οἱ ζητήσαντες προστασίαν ἐκεί-
νων ποῦ πρόθυμα τοὺς δέχθησαν.

Ἀκόμη δὲ συντομώτερα μπορῶ νὰ τὰ φανερώσω. Δηλαδή ἀπ' 64
ἔλας τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις ἢ δική μας, τὸ Ἄργος, αἱ Θῆβαι καὶ
ἡ Σπάρτη καὶ τότε ἦσαν πολὺ μεγάλαι καὶ τώρα ἀκόμη εἶναι.
Ὅμως οἱ πρόγονοί μας τόσον ἀνώτεροι ἀπ' ἔλους τοὺς ἄλλους φαί-
νονται, ὥστε ἄλλοτε μὲν ὑπερασπίζοντες τοὺς δυστυχῆσαντας Ἄρ-
γαίους διατάσσουν τοὺς Θηβαίους, οἱ ὅποιοι πολὺ ὑπερηφανεύθησαν
διὰ τὴν νίκην, ἄλλοτε δὲ ὑπερασπίζοντες τοὺς Ἡρακλειδὰς ἐνίκη- 65
σαν μὲ τὰ ὄπλα τοὺς Ἄργαίους καὶ τοὺς ἄλλους Πελοποννησίους,
ἀπὸ δὲ τοὺς ἀγῶνας πρὸς τὸν Εὐρυσθέα ἔσωσαν τοὺς ἰδρυτὰς καὶ
τοὺς βασιλεῖς τῆς Σπάρτης· ὥστε διὰ τὴν ἡγεμονικὴν ἐξουσίαν με-
ταξὺ τῶν Ἑλλήνων δὲν μπορῶ νὰ ἐννοήσω, πῶς εἶναι δυνατὸν κα-
νεῖς σαφέστερα ν' ἀποδείξῃ.

Νομίζω δὲ ὅτι πρέπει νὰ εἴπω καὶ διὰ τὰ κατορθώματα τῆς πό- 66
λεως κατὰ τῶν βαρβάρων, ἀφοῦ μάλιστα κύριον θέμα τοῦ λόγου μου
ἔξ ἀρχῆς ὄρισα τὴν κατ' ἐκείνων ἡγεμονίαν. Λοιπὸν ἔλους τοὺς
ἀγῶνας ἓνα ἓνα ἂν ἀνέφερα, θὰ ἔλεγα παρὰ πολλὰ· διὰ τοῦτο θὰ
σταματήσω εἰς τοὺς σπουδαιότερους καὶ θὰ προσπαθῆσω νὰ μιλήσω
δι' αὐτοὺς ἔτσι δὲ ὅπως καὶ παραπάνω μίλησα. Δηλαδή τὰ ἰσχυρό- 67
τερα ἔθνη καὶ τὰ μεγαλύτερα κράτη εἶναι οἱ Σκύθαι, οἱ Θράκες καὶ
οἱ Πέρσαι, ἔλοι δὲ αὐτοὶ μᾶς ἐπεβούλευσαν καὶ ἡ πόλις μας ἐρρι-
ψοκινδύνευσε πρὸς ἔλους αὐτούς. Λοιπὸν τί θὰ ἔχουν νὰ λέγουν οἱ
ἀντιφρονούντες ὅταν ἀποδειχθῇ ὅτι ἀπὸ τοῦς Ἑλλήνας, ἔσοι δὲν
μποροῦσαν νὰ εὕρουν τὸ δίκαιόν τους, εἰς ἡμᾶς κατέφευγαν ζητούν-
τες προστασίαν, ἀπὸ δὲ τοὺς βαρβάρους ἔσοι θέλησαν νὰ ὑποδουλώ-
σουν τοὺς Ἑλλήνας ἐναντίον μας πρῶτον ἤρχοντο ;

Ὁ πῶς ἐνδοξος βέβαια πόλεμος εἶναι ὁ Περσικὸς ἔμμος τὰ παλαιὰ 68

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς
Ἰσοκράτους Ἰακωβητικὸς μεταφραστὴς.

- κατορθώματα δὲν εἶναι μικρότεροι ἀποδείξεις εἰς τοὺς ἀμφισβητοῦν-
τας ὅτι ἡ ἡγεμονία μᾶς εἶναι πατροπαράδοτος. Διότι ἐνῶ ἀκόμη
ἦτο ἄσσημος ἡ Ἑλλάς, εἰσέβαλαν εἰς τὴν χώραν μας οἱ Θρᾶκες μὲ
τὸν Εὐμόλπον τοῦ Ποσειδῶνος καὶ οἱ Σκύθαι μὲ τὰς Ἀμαζόνας τοῦ
Ἄρεως, ὅχι συγχρόνως, ἀλλὰ τὴν ἐποχὴ πού καθένας των ἦτο κύ-
ριος τῆς Εὐρώπης, ἀπὸ μίσος μὲν πρὸς ὅλους τοὺς Ἕλληνας, ἰδίως
δὲ ἐναντίον μας πλάσαντες ἀφορμὰς, διότι εἶχαν τὴν γνώμην ὅτι
ἔτσι θὰ ἀγωνισθοῦν μὲν πρὸς μίαν πόλιν, θὰ νικήσουν δὲ ὅλους
- 69 μαζὶ τοὺς Ἕλληνας. Ὅμως δὲν κατώρθωσαν τίποτε, διότι ἂν καὶ
πολέμησαν μόνον μὲ τοὺς προγόνους μας, ἔπαθον τὴν ἴδια κατα-
στροφή, σὰν νὰ πολέμησαν μὲ ὅλους μαζὶ τοὺς ἀνθρώπους· εἶναι δὲ
φανερὸν τὸ μέγεθος τῶν κακῶν πού τοὺς συνέβησαν ἐκ τούτου, ὅτι
δηλαδὴ δὲν θὰ ἔφθαναν ἕως σήμερα τὰ λεγόμενα δι' αὐτούς, ἂν δὲν
- 70 ἦσαν τὰ συμβάντα πολὺ ἀνώτερα ἀπὸ τὰ ἄλλα. Λέγουν λοιπὸν διὰ
τὰς Ἀμαζόνας ὅτι καμμιά δὲν γύρισε πίσω ἀπ' ὅσας ἦλθαν ἐδῶ,
ἔσαι δὲ ἀπέμειναν εἰς τὴν πατρίδα των ἀπὸ τὸ μεγάλο ἐδῶ πλήγμα
δὲν μπόρεσαν νὰ σταθοῦν εἰς τὴν ἐξουσίαν· διὰ τοὺς Θρᾶκας δὲ λέ-
γουν ὅτι, ἐνῶ ἦσαν γείτονές μας, τόσον μακρὰν ἔφυγαν ἐξ αἰτίας τῆς
ἐκστρατείας ἐκείνης, ὥστε εἰς τὴν μεταξὺ χώραν ἦλθαν πολλὰ καὶ
διάφορα ἔθνη καὶ κτίσθησαν πόλεις μεγάλαι.
- 71 Ὡραῖα μὲν λοιπὸν καὶ αὐτὰ εἶναι καὶ κατάλληλα διὰ τοὺς φιλο-
νικοῦντας περὶ τῆς ἡγεμονίας· κατορθώματα δὲ μὲ τὰ λεχθέντα πα-
ρόμοια, πού πρέπει νὰ κάμνουν οἱ ἀπόγονοι μεγάλων ἡρώων, ἔκα-
μαν οἱ πολεμήσαντες τὸν Δαρεῖον καὶ τὸν Ξέρξην. Διότι ἔταν ἔγινεν
ὁ μέγιστος ἐκεῖνος πόλεμος καὶ συνέπεσαν παρὰ πολλοὶ κίνδυνοι συγ-
χρόνως, καὶ οἱ μὲν πολέμιοι ἐφραντάζοντο ὅτι ἦσαν ἀκαταμάχητοι
- 72 διὰ τὸ πλήθος, οἱ δὲ σύμμαχοι ὅτι εἶχαν ἀνυπέβλητον γενναϊότητα,
οἱ πατέρες μας καὶ τοὺς δύο νικήσαντες, καθὼς ταίριαζε εἰς καθένα,
καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἀγῶνας διακριθέντες, ἀμέσως μὲν πῆραν τὰ ἀρι-
στεία, σὲ λίγο δὲ καὶ τὴν κατὰ θάλασσαν ἡγεμονίαν, τὴν ὁποίαν
ἔδωσαν οἱ ἄλλοι Ἕλληνας, δὲν ἀμφισβήτησαν δὲ αὐτοὶ πού τώρα
ζητοῦν νὰ μᾶς τὴν ἀφαιρέσουν.
- 73 Καὶ νὰ μὴ νομίση κανεὶς ὅτι μοῦ εἶναι ἀγνωστον ὅτι οἱ Λακεδαι-
μόνιοι τώρα τελευταῖα ἔγιναν αἰτίοι πολλῶν καλῶν εἰς τοὺς Ἕλλη-
νας· ἀλλὰ δι' αὐτὸ περισσότερον ἔχω νὰ ἐπαινῶ τὴν πόλιν μας,
διότι, ἐνῶ τόσον σπουδαίους ἀνταγωνιστάς εἶχε, φάνηκε πολὺ ἀνω-
τέρα ἀπ' αὐτούς. Θέλω δὲ κάπως περισσότερα νὰ εἶπω διὰ τὰς δύο
αὐτὰς πόλεις καὶ νὰ μὴ ἐκθῶσω τὰς πράξεις των μὲ πολὺ λίγα λό-
γησιολογήθηκ' ἀπὸ τὸ Νοτιοτοῦτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

για, διὰ τὰ ἔχωμεν ὡς ἐνθύμιον καὶ τῆς γενναιότητος τῶν προ-
γόνων καὶ τῆς ἔχθρας πρὸς τοὺς βαρβάρους. Καὶ δὲν μὲ διαφεύγει 74
ὅτι εἶναι δύσκολο τελευταῖος παρουσιασθεῖς νὰ λέγω διὰ πράγματα
ποῦ ἕως τώρα οἱ πιὸ ἔξοχοι ῥήτορες πολλάκις εἶπαν πρὸς τιμὴν
ἐκείνων ποῦ τοὺς θάπτει τιμητικὰ τὸ δημόσιον· διότι κατ' ἀνάγκην
τὰ μὲν σπουδαιότερα κατὰ κόρον μεταχειρίσθησαν, κατ' ἀσήμεντα
δὲ μονάχα παρέλειψαν· ἀλλ' ὅμως καὶ ἀπὸ τὰ παραλειφθέντα, ἐπειδὴ
συμφέρει εἰς τὴν παροῦσαν περίστασιν, δὲν πρέπει νὰ διστάσω ν' ἀνα-
φέρω μερικά.

Λοιπὸν νομίζω ὅτι ὅσοι μὲ τὰ ἴδια τὰ σώματά των ἀγωνίσθησαν 75
διὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὴν Ἑλλάδα εἶναι αἵτιοι πλείστων ἀγαθῶν καὶ
ἄξιαι πολὺ μεγάλων ἐπικινήων· ἀλλὰ δὲν εἶναι δίκαιον νὰ μὴ ἐνθυ-
μούμεθα καὶ ἐκείνους ποῦ πρὶν ἀπ' αὐτὸν τὸν πόλεμον ἐκυβέρνησαν
καὶ εἰς τὰς δύο πόλεις· διότι ἐκεῖνοι ἦσαν ποῦ προετοίμασαν τοὺς
μεταγενεστέρους καὶ τὸν λαὸν προέτρεψαν εἰς τὴν ἀρετὴν, καὶ φο-
βεροὺς ἀντιπάλους κατὰ τῶν βαρβάρων παρουσίασαν. Διότι δὲν ἔδει 76
χην ἀμέλεια διὰ τὰ κοινὰ, οὔτε ὠφελούντο ἀπ' αὐτὰ σὰν νὰ ἦσαν
δικὰ των, παραμελοῦσαν δὲ αὐτὰ σὰν νὰ ἦσαν ξένα, ἀλλὰ τοῦναν-
τίον τὰ πονοῦσαν μὲν σὰν νὰ ἦσαν δικὰ των, δὲν ἔθαζαν δὲ χέρι εἰς
αὐτὰ, ὅπως οἱ τίμιοι εἰς τὰ ξένα· οὔτε νόμιζαν τὸν πλοῦσιον εὐτυχῆ,
ἀλλ' ἐκεῖνος τοὺς ἐφαίνετο ὅτι εἶχε τὸν πιὸ καλὸ καὶ πιὸ ἀσφαλι-
σμένον πλοῦτον, ὁ ὅποιος συνήθιζε νὰ κάμνῃ πράγματα, ἀπὸ τὰ
ὅποια καὶ αὐτὸς ἐμελλε πολὺ νὰ εὐδοκίμησῃ καὶ εἰς τὰ παιδιὰ του
πολὺ μεγάλην δόξαν ν' ἀφήσῃ. Ἐπομένως οὔτε ζήλευε ὁ ἕνας τὸ 77
πολιτικὸν θάρρος τοῦ ἄλλου, οὔτε ἐξασκοῦσε καθεὶς ἐναντίον τοῦ ἄλ-
λου τὴν ἔμφυτον πολιτικὴν του ἀναίδειαν, ἀλλὰ πιὸ φοβερὸ νόμιζαν
τὴν ἐκ μέρους τῶν πολιτῶν κατάκρισιν παρὰ τὸν ἐνδοξὸν διὰ τὴν
πατρίδα θάνατον· καὶ πιὸ πολὺ ἐντρέποντο διὰ τὰ ἀμαρτήματά των
εἰς τὸν δημόσιον βίον των, παρ' ὅσον τώρα καθένας μας δι' ὅσα κακὰ
κάμνομεν εἰς τὸν ἰδιωτικὸν μας βίον. Αἰτία δὲ τῶν ἀρετῶν τούτων 78
ἦτο διότι κοίταζαν, πῶς νὰ εἶναι ἀκριβεῖς καὶ οἰκονόμοι ὄχι τόσο
εἰς τὰς ἰδιωτικὰς των δοσοληψίας, ὅσον εἰς τὰς καθημερινὰς ἐνασχο-
λήσεις ποῦ εἶχαν ὡς πολῖται· καθόσον ἤξευραν ὅτι διὰ τοὺς ἐναρέ-
τους ἀνθρώπους δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη πολλῶν γραπτῶν νόμων, ἀλλὰ
μὲ τὴν βοήθειαν ὀλίγων συμφωνημένων φράσεων εὐκολα μποροῦν
νὰ τὰ ταυριάσουν καὶ εἰς τὰς ἰδιωτικὰς των ὑποθέσεις καὶ εἰς τὰς
κοινὰς. Εἰς τόσο δὲ πολιτισμὸν καὶ πατριωτισμὸν ἔφθασαν ὥστε καὶ 79
τοὺς κομματικούς των ἀγῶνας δὲν ἔκαιναν μὲ σκοπὸν νὰ καταστρέ-
ψῃ ἠρησιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

- ψουν τούς ἀντιπάλους των καὶ νὰ ἄρξουν αὐτοὶ εἰς τούς ἐπιλοίπους πολίτας, ἀλλὰ μὲ σκοπὸν νὰ προλάβουν αὐτοὶ καὶ νὰ κάμουν κάποιο καλὸ εἰς τὴν πόλιν* καὶ συγκροτοῦσαν τὰ πολιτικὰ κόμματα ὄχι διὰ τὰ ἰδιωτικὰ των συμφέροντα, ἀλλὰ διὰ νὰ ὠφελήσουν τὸν λαόν. Μὲ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον διοικοῦσαν καὶ τούς ἄλλους Ἑλληνας περιποιούμενοι καὶ οὐχὶ κακομεταχειριζόμενοι αὐτούς· καὶ νόμιζαν ὅτι ἔπρεπε νὰ εἶναι στρατηγοὶ αὐτῶν καὶ ὄχι τύραννοι καὶ περισσότερο ἤθελαν νὰ τούς λέγουν ἡγεμόνας καὶ σωτῆρας παρὰ δεσπότας καὶ καταστροφεῖς· προσεῖλκυον δὲ τὰς πόλεις μὲ τὰς εὐεργεσίας καὶ
- 80 δὲν ἔπαιρναν αὐτὰς διὰ τῆς βίας· τὸν λόγον των κρατοῦσαν περισσότερο παρὰ τῶρα ἡμεῖς τὸν ὄρκον, εἰς τὰς συμφωνίας δὲ ἔμεναν πιστοὶ ὅσῳ νὰ ἦσαν φυσικαὶ ἀνάγκαι· δὲν μεγαλοφρονοῦσαν τόσον διὰ τὴν ἡγεμονικὴν ἐξουσίαν ποῦ εἶχαν ὅσον ἐκαυχῶντο διὰ τὸν σῶφρονά βίον των· ἤθελαν νὰ ἔχουν πρὸς τούς ἀδυνατωτέρους τὴν γνώμην ποῦ ἀπαιτοῦσαν νὰ ἔχουν πρὸς αὐτούς οἱ ἰσχυρότεροι καὶ θεωροῦσαν δικαίως των τὰς πόλεις τῶν ἄλλων, κοινὴν δὲ πατρίδα ἕλην τὴν Ἑλλάδα.
- 82 Τέτοια φρονήματα εἶχαν καὶ μὲ τέτοια ἦθη ἐμόρφωναν τούς νέους· διὰ τοῦτο ἀνέδειξαν τούς ἐναντίον τῶν Περσῶν μαχητὰς τόσον γενναῖα παλικάρια, ὥστε κανεὶς οὔτε ἀπὸ τούς ποιητὰς οὔτε ἀπὸ τούς σοφιστὰς μπόρεσε ποτὲ νὰ μιλήσῃ ἀντάξια πρὸς τὰ κατορθώματά των. Καὶ πολὺ τούς συγχωρῶ· διότι ἐξ Ἰσοῦ εἶναι δύσκολο νὰ ἐπαινῇ κανεὶς ἐκείνους ποῦ πέρασαν τὰ κατορθώματα τῶν ἄλλων καὶ ἐκείνους ποῦ δὲν ἔκαμαν κανένα καλὸ· καθόσον δι' αὐτούς μὲν δὲν ἔχομεν ἔργα νὰ ἐπαινέσωμεν, δι' ἐκείνους δὲ δὲν ἔχο-
- 83 μεν λόγια κατάλληλα. Διότι πῶς εἶναι δυνατόν νὰ εὑρεθοῦν δι' αὐτούς τούς ἀνδρας λόγια κατάλληλα, οἱ ὅποιοι τόσον πιὸ ἀνώτεροι φάνηκαν ἀπὸ τούς κυριεύσαντας τὴν Τροίαν, ὅσον ἐκεῖνοι μὲν δέκα χρόνια γύρω ἀπὸ μίαν πόλιν ἔμειναν, οὗτοι δὲ τὴν δύναμιν ποῦ ἦλθεν ἀπ' ἕλην τὴν Ἀσίαν εἰς ὀλίγον χρόνον νίκησαν καὶ ὄχι μόνον τὰς πατρίδας των ἔσωσαν ἀλλὰ καὶ ἕλην τὴν Ἑλλάδα ἐλευθέρωσαν; Ποῖα λοιπὸν ἔργα ἢ κόπους ἢ κινδύνους μπορούσαν ν' ἀποφύγουν ἐκεῖνοι διὰ νὰ δοξασθοῦν ζωντανοί, ἐκεῖνοι ποῦ διὰ τὴν
- 84 μετὰ θάνατον δόξαν τόσον πρόθυμα ἤθελαν ν' ἀποθάνουν; Στοχάζομαι δὲ ὅτι καὶ τὸν πόλεμον αὐτὸν κάποιος θεὸς τὸν κίνησε ἐπειδὴ ἔθαύμασε τὴν γενναϊότητα καὶ ἀνδρίαν των καὶ δὲν θέλησε νὰ μείνουν ἄγνωστοι μήτε νὰ πεθάνουν ἄδοξα, ἀλλὰ ν' ἀζιωθοῦν τὰς ἰδίας τιμὰς μὲ ἐκείνους ποῦ γεννήθησαν ἀπὸ θεοῦ καὶ λέγονται ἡμίθεοι·

Ἐπειδὴ καὶ ἐκείνων οἱ θεοὶ τὰ μὲν σώματα ἔδωσαν πίσω εἰς τὴν φύσιν, τὴν δὲ ἀνάμνησιν τῆς ἀνδρίας των ἔκαμαν ἀθάνατον.

Πάντοτε μὲν λοιπὸν οἱ πρόγονοὶ μας καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι 85 φιλονικοῦσαν ποῖος νὰ φανῆ ἀνώτερος, ἀλλὰ τὰ χρόνια ἐκεῖνα φιλονίκησαν διὰ τὰ καλύτερα· διότι δὲν θεωροῦσαν τοὺς ἑαυτοῦς των ἐχθροὺς ἀλλὰ ἀνταγωνιστὰς οὔτε ἐκολάκευαν τὸν βάρβαρον διὰ νὰ υποδουλώσουν τοὺς Ἕλληνας ἀλλὰ ζούσαν μὲ ὁμόνοιαν διὰ τὴν κοινὴν σωτηρίαν καὶ φιλονικοῦσαν μόνον δι' αὐτὸ, ποῖος ἀπὸ τοὺς δύο ἔμελλε νὰ γίνῃ αἷτιος αὐτῆς. Ἐδειξαν δὲ τὰς ἀρετὰς των πρῶτον ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἔστειλεν ὁ Δαρεῖος. Διότι ἔταν ἐκεῖνοι πάτη- 86 σαν τὸ πόδι των εἰς τὴν Ἀττικὴν, οἱ μὲν πρόγονοὶ μας δὲν περίμεναν τοὺς συμμάχους, ἀλλὰ θεωρήσαντες τὸν κοινὸν πόλεμον δικόν των ἔτρεξαν μόνον μὲ τὰς δυνάμεις των νὰ πολεμήσουν τοὺς καταφρονήσαντας ὄλην τὴν Ἑλλάδα, ὀλίγοι ἐναντίον πολλῶν μυριάδων, σὰν νὰ ἐπρόκειτο ν' ἀγωνισθοῦν μὲ ξένα σώματα, οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι μόλις ἔμαθαν ὅτι οἱ βάρβαροι ἦσαν εἰς τὴν Ἀττικὴν ἔλα- τὰ ἄλλα ἀφήκαν καὶ ἦλθαν νὰ μᾶς βοηθήσουν· τόσην δὲ σπουδὴν ἔδειξαν, ὅσην θὰ ἔδειχναν ἂν ἡ χώρα των ἐλεηλατεῖτο. Ἀποδει- 87 κνύει δὲ τὴν ταχύτητα καὶ τὴν ἀμιλλαν τὸ ἐξῆς· λέγουν δηλ. ὅτι οἱ πρόγονοὶ μας τὴν ἴδια μέρα ποὺ ἔμαθαν τὴν ἀπόδοσιν τῶν βαρβάρων ἔτρεξαν νὰ ὑπερασπίσουν τὴν χώραν των καὶ ἀφοῦ νίκησαν εἰς μάχην τοὺς ἐχθροὺς ἔστησαν τρόπαιον· οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι εἰς τρία μερόνυχτα περπάτησαν χίλια στάδια (δηλ. 223 χιλιόμετρα περίπου) διὰ νὰ φθάσουν εἰς τὸ στρατόπεδον. Τόσον πολὺ βιάστηκαν οἱ μὲν διὰ νὰ λάβουν μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα, οἱ δὲ διὰ νὰ προφθάσουν νὰ νικήσουν πρὶν ἔλθουν νὰ τοὺς βοηθήσουν.

Ἦστερα δὲ ἀπ' αὐτὰ ἔταν ἕγινεν ἡ δευτέρα ἐκεῖνη ἐκστρατεία ποὺ 88 ὁ ἴδιος ὁ Ξέρξης ὠδήγησε, ἀφοῦ ἀφήκε τὴν ἡσυχία του καὶ τόλμησε νὰ γίνῃ στρατηγὸς καὶ νὰ μαζεύσῃ ὅλους τοὺς Ἀσιανούς—διὰ τὸν ὅποιον ποῖος ἔδειξε προθυμία νὰ εἴπη ὑπερβολὰς καὶ δὲν εἶπε λιγώτερα ἀπὸ τὰ πραγματικά· διότι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς τόσον ἀλα- 89 ζῶν ἦτο, ὥστε νομίσας μικρὸ πρᾶγμα τὴν υποδουλώσιν τῆς Ἑλλάδος, ἐπιθυμήσας δὲ ν' ἀφήσῃ κολοσιαῖον μνημεῖον, ποὺ δὲν ταυρίζεται εἰς τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων, δὲν ἔπαυσε προτοῦ ἐπενόησε καὶ μὲ τὴ βία εἰς πέρας ἔφερε ὅ,τι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι σὰν θρόλο ἀναφέρουν, δηλ. μὲ τὸν στόλον νὰ πλεύσῃ εἰς τὴν ξηρὰν καὶ νὰ πεσοπορήσῃ μὲ τὸν στρατὸν εἰς τὴν θάλασσαν, ἀφοῦ ἔφραξε τὸν Ἑλλησποντον μὲ πλοῖα καὶ ἔσκαψε τὸν ἰσθμὸν τοῦ Ἄθω—, πρὸς αὐτὸν Ὁμηροποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

- 90 λοιπόν, πού τόσοσ ἐμεγαλοφρόνησε καὶ τόσοσ θουμαστὰ ἔργα κατῶρ-
θωσε καὶ ἔγινε κύριος τόσοσ ἀνθρώπων, ἤλθαν νὰ πολεμήσουσ μοι-
ράσαντες τὸν κίνδυνον, οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι εἰς τὰς Θερμοπύλας
κατὰ τοῦ πεζικοῦ μὲ χιλίους διαλεκτοὺς δικούς των καὶ ὀλίγους
ἄλλους συμμάχους διὰ νὰ τοὺς ἐμποδίσουσ εἰς τὰ στενὰ νὰ προχω-
ρήσουσ περισσότερο, οἱ δὲ πατέρες μας εἰς τὸ Ἄρτεμίσιον μὲ 160
- 91 πλοῖα διὰ ν' ἀγωνισθοῦν κατὰ τοῦ ἐχθρικοῦ ναυτικοῦ. Αὐτὰ δὲ τολ-
μοῦσαν ὄχι τόσοσ διότι καταφρονοῦσαν τοὺς ἐχθρούς, ἔσον διότι
ἀγωνιοῦσαν ποιὸς θὰ περάσῃ τὸν ἄλλον εἰς τὰ κατορθώματα, οἱ μὲν
Λακεδαιμόνιοι διότι ζήλευαν τὴν πόλιν μας διὰ τὸ κατόρθωμα τοῦ
Μαραθῶνος καὶ ζητοῦσαν νὰ ἐξισωθοῦν μὲ τοὺς μαχητὰς ἐκείνους
καὶ ἐφοβοῦντο μήπως ἡ πόλις μας δύο φορές κατὰ συνέχεια γίνῃ
αἰτία τῆς σωτηρίας τῶν Ἑλλήνων, οἱ δὲ δικοὶ μας πρὸ πάντων μὲν
διότι ἤθελαν νὰ διατηρήσουσ τὴν δόξαν πού εἶχαν καὶ νὰ κάμουσ
εἰς ἄλους φανερόν ὅτι καὶ προτῆτερα ἐνίκησαν ἀπὸ τὴν ἀνδρίαν
των καὶ ὄχι τυχαίως, ἔπειτα καὶ νὰ ἐλύσουσ τοὺς Ἑλληνας εἰς
τὰς ναυμαχίας, ἀφοῦ τοὺς δεῖξουσ ὅτι ὅπως εἰς τὴν ξηρὰν ἔτσι καὶ
εἰς τὴν θάλασσαν ἡ ἀνδρία νικά τὰ πολλὰ καράβια.
- 92 Ἄν καὶ ἔδειξαν δὲ τὸ ἴδιο θάρρος, ὅμως δὲν εἶχαν καὶ τὴν ἴδια
τύχη· ἀλλὰ ἐκεῖνοι μὲν ἔλοι ἔπεσαν καὶ, ἐνῶ μὲ τὰς ψυχὰς των
νικοῦσαν, τοὺς ἀφήκαν αἱ σωματικά των δυνάμεις (διότι δὲν εἶναι
βέβαια σωστὸ νὰ εἶπω ὅτι νικήθησαν, ἐπειδὴ κανένας των δὲν ἔκρι-
νεν ἄξιον νὰ φύγῃ), οἱ δὲ δικοὶ μας τὴν ἐμπροσθοφυλακὴ μὲν τοῦ
ἐχθρικοῦ στόλου νίκησαν, ἀφοῦ ὅμως ἄκουσαν ὅτι οἱ βάρβαροι ἐγι-
ναν κύριοι τοῦ στενοῦ τῶν Θερμοπυλῶν, γύρισαν εἰς τὴν πατρίδα
των καὶ διὰ τὰ ὑπόλοιπα ἔτσι σκέφθησαν ὥστε, ὕστερα ἀπὸ πολλὰ
καὶ λαμπρὰ ἔως τώρα κατορθώματα, εἰς τοὺς τελευταίους κινδύνους
- 93 ἀκόμη περισσότερο διέπρεψαν. Ἐπειδὴ, ἐνῶ ἔλοι οἱ ἄλλοι σύμμαχοι
ἦσαν εἰς μεγάλην στενοχωρίαν καὶ οἱ μὲν Πελοποννήσιοι ἐτείχιζαν
τὸν Ἰσθμὸν καὶ ζητοῦσαν τὴν δική των σωτηρίαν, αἱ δὲ ἄλλαι πό-
λεις πῆγαν μὲ τὸν βάρβαρον καὶ τὸν ἀκολουθοῦσαν ἐναντίον των,
ἐκτὸς ἂν κανένα ἀφήκαν διότι ἦτο πολὺ μικρὸς, ἔπλεαν δὲ εἰς τὸν
Πειραιᾶ 1200 ἐχθρικά πλοῖα καὶ ἔμελλε νὰ πατήσῃ τὴν Ἀττικὴν
ἀναρίθμητος στρατός, καμμιά δὲ σωτηρία δὲν ἐφαίνετο, ἀλλ' ἔμειναν
- 94 χωρὶς συμμάχους καὶ ἔχασαν ἄλλας τὰς ἐλπίδας των, ἂν καὶ μπορού-
σαν ὄχι μόνον νὰ διαφύγουσ τοὺς παρόντας κινδύνους ἀλλὰ καὶ ἐξαι-
ρετικὰς τιμὰς νὰ πάρουσ, πού τοὺς ἔδιδεν ὁ βασιλεὺς, διότι νόμιζε
ὅτι ἂν πάσῃ μαζὶ του τὸ ναυτικὸν τῆς πόλεως μας, ἀμέσως ἔμελλε

νά γίνῃ κύριος τῆς Πελοποννήσου, ὅμως οὔτε ν' ἀκούσουν θέλησαν τὰς ἐκ μέρους τοῦ δωρεάς, οὔτε ἀπὸ θυμό, διότι οἱ ἄλλοι Ἕλληνες τοὺς ἀφῆκαν εἰς τὴν τύχην των, εὐχαρίστως ἔτρεξαν νὰ συμβιβα- 95 σθοῦν μὲ τοὺς βαρβάρους, ἀλλὰ οἱ ἴδιοι μὲν ἐτοιμάζοντο νὰ πολεμήσουν διὰ τὴν ἐλευθερίαν, τοὺς δὲ ἄλλους ποὺ προτιμοῦσαν τὴν δουλείαν τοὺς συγχωροῦσαν. Ἐπειδὴ νόμιζαν ὅτι διὰ μὲν τὰς ταπεινὰς πόλεις ταιριάζει μὲ κάθε τρόπον νὰ ζητοῦν τὴν σωτηρίαν των, δι' ἐκείνους δὲ ποὺ ἔχουν τὴν ἀξίωσιν νὰ εἶναι προστάται τῆς Ἑλλάδος, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διαφεύγουν τοὺς κινδύνους· ἀλλὰ καθὼς οἱ γενναῖοι προτιμοῦν τὸν ἔνδοξον θάνατον ἀπὸ τὴν ἀδοξον ζωὴν, ἔτσι καὶ αἱ πόλεις ποὺ ὑπερέχουν εἶναι ὠφελιμώτερον ν' ἀφανισθοῦν ἀπὸ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς παρὰ νὰ φανοῦν ὅτι ἔγιναν δοῦλαι.

Εἶναι δὲ φανερόν ὅτι αὐτὰ σκέφθησαν· διότι, ἐπειδὴ δὲν μποροῦ- 96 σαν ν' ἀντιταχθοῦν συγχρόνως εἰς τὸ πεζικὸ καὶ εἰς τὸ ναυτικὸ τῶν βαρβάρων, πῆραν ὅλους τοὺς ἀόπλους καὶ πέρασαν εἰς τὰ ἀπέναντι νησιὰ διὰ ν' ἀγωνισθοῦν χωριστὰ μὲ κάθε μιὰ καὶ ἔχι καὶ μὲ τὰς δύο συγχρόνως. Λοιπὸν πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ εὑρεθοῦν ἄλλοι ἀνώτεροι εἰς τὴν ἀνδρίαν καὶ τὸν φιλελληνισμόν, οἱ ὅποιοι, διὰ νὰ μὴ γίνουν αἰτίοι νὰ ὑποδουλωθοῦν οἱ ἄλλοι, ὑπέμειναν νὰ ἴδουν τὴν πόλιν τῶν νὰ ἐρημώνεται, τὴν χώραν των νὰ λεηλατῆται, τὰ ἱερά των νὰ ξεγυμνώνωνται καὶ τοὺς ναοὺς των νὰ καίωνται, ὅλον δὲ τὸν πόλεμον νὰ γίνεταί γύρω ἀπὸ τὴν πατρίδα των; καὶ δὲν εἶναι μό- 97 νον αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ μὲ 1200 βαρβαρικὰ πλοῖα μόνον σκέφθησαν νὰ ναυμαχήσουν. Ὅμως δὲν τοὺς ἀφῆκαν μόνους· διότι οἱ Πελοποννήσιοι ἐπειδὴ σεβάσθησαν τὴν ἀνδρίαν τῶν δικῶν μας, καὶ νόμισαν ὅτι, ἂν μὲν οἱ δικοὶ μας καταστραφοῦν καὶ αὐτοὶ δὲν θὰ μπορέσουν νὰ σωθοῦν, ἂν δὲ νικήσουν, αὐτοὶ θὰ ἐντροπιάσουν τὰς πόλεις των, ἀναγκάσθησαν νὰ λάβουν μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα. Καὶ τοὺς μὲν θορόβους ποὺ ἔγιναν εἰς τὴν ναυμαχίαν καὶ τὰς φωνὰς καὶ τὰς προτροπὰς, πράγματα κοινὰ εἰς ὅλους τοὺς ναυμαχοῦντας, δὲν βλέπω τὴν ἀνάγκην νὰ ἀναφέρω καὶ νὰ χάνω τὸν καιρὸν μου· ὅσα δὲ ἰδιαίτε- 98 ρως ἀνήκουν εἰς τοὺς προγόνους μας καὶ εἶναι ἄξια τῆς ἡγεμονίας καὶ σύμφωνα μὲ τὰ προλεχθέντα, αὐτὰ καθήκον μου εἶναι ν' ἀναφέρω. Ὅτι δηλαδὴ ἡ πόλις μας ἦτο τόσο ἀνωτέρα ἀπὸ τὰς ἄλλας, ὅταν ἦτο ἀβλαβής, ὥστε καὶ ἐρημωμένη περισσότερα πλοῖα ἔδωκεν εἰς τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος παρὰ ὅλοι οἱ ἄλλοι ὅσοι μαζί τῆς ἐναυμάχησαν· κανεὶς δὲ δὲν εἶναι τόσο ἐχθρὸς μας, ὥστε νὰ μὴ θελήσῃ νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι ἐξ αἰτίας τῆς ναυμαχίας ἐκεί-
 Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ ἴνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

νης ἐνίκησαμεν οἱ Ἕλληνας εἰς τὸν φοβερὸν ἐκεῖνον πόλεμον καὶ ὅτι ἡ πόλις μας ἔγινε αἰτία αὐτῆς τῆς ναυμαχίας.

- 99 Καὶ λοιπὸν ἐὰν μέλλῃ ποτὲ νὰ γίνῃ ἐκστρατεία ἐναντίον τῶν βαρβάρων, ποῖοι πρέπει νὰ ἔχουν τὴν ἡγεμονίαν; δὲν πρέπει νὰ τὴν ἔχουν ἐκεῖνοι ποὺ ἐξαιρετικὰ διέπρεψαν εἰς τὸν περασμένον πόλεμον καὶ πολλάκις ἐκινδύνευσαν διὰ τοὺς ἄλλους, εἰς δὲ τοὺς κοινούς ἀγῶνας πῆραν τὰ ἀριστεῖα; δὲν πρέπει νὰ τὴν ἔχουν ἐκεῖνοι ποὺ ἀφήκαν ἔρημον τὴν πόλιν των διὰ νὰ σώσουν τοὺς ἄλλους καὶ εἰς μὲν τὰ παλαιὰ χρόνια ἔγιναν ἰδρυταὶ τῶν πλείστων πόλεων, τώρα δὲ πάλιν ἔσωσαν αὐτὰς ἀπὸ τὰς μεγίστας συμφορὰς; πῶς δὲν θὰ ἤμεθα πολὺ ἀδικημένοι ἂν, ἐνῶ ἀναλάβοιμε τὰ περισσότερα βάρη, εἶχαμε τὰς ὀλιγωτέρας τιμὰς, καὶ ἂν τώρα μᾶς ὑποχρέωναν νὰ ἔχωμεν ἄλλους ἀρχηγούς, ἐνῶ τότε παραταχθήκαμε πρῶτοι διὰ τὴν σωτηρίαν ὄλων τῶν Ἑλλήνων;
- 100 Ἔως ἐδῶ μὲν λοιπὸν ξεύρω ὅτι ὅλοι θὰ ὁμολογήσουν ὅτι ἡ πόλις μας ἔγινεν αἰτία πλείστων καλῶν καὶ δικαίως θὰ τῆς ταίριαζεν ἡ ἡγεμονία· ἀλλὰ μᾶς κατηγοροῦν μερικοὶ ὅτι μετὰ τὰ συμβάντα αὐτά, ἀφότου δηλ. πῆραμε τὴν ἡγεμονίαν κατὰ θάλασσαν, ἐγίναμεν αἴτιοι πολλῶν κακῶν εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ πρὸ πάντων μᾶς κατηγοροῦν διὰ τὸν ἐξανδραποδισμόν τῶν Μηλίων¹⁾ καὶ τὴν καταστροφὴν τῶν Σκιωναίων²⁾. Ἐγὼ ὅμως νομίζω πρῶτον μὲν ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι σημεῖον ὅτι διοικούσαμε ἄσχημα, ἂν φαίνεται ὅτι μερικοὶ ποὺ μᾶς πολέμησαν τιμωρήθηκαν αὐστηρά, ἀλλὰ πολὺ πῖο μεγάλη ἀπόδειξις ὅτι καλὰ διοικούσαμε τὰ συμμαχικὰ πράγματα εἶναι τοῦτο, ὅτι δηλ. ἀπὸ τὰς πόλεις ποὺ ἦσαν εἰς τὴν ἡγεμονίαν μας καμμιά
- 102 δὲν ἔπαθε παρόμοια! Ἐπειτα ἂν ἄλλοι μὲ πῖο μεγάλη ἐπιείκεια καὶ πραδότητα διοικοῦσαν, δικαίως μπορούσαν νὰ μᾶς κατηγοροῦν ὅτι κάμναμε κατὰχρησιν τῆς ἐξουσίας· ἂν δὲ μήτε ἔγινε ποτέ τοῦτο, μήτε εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι κανεὶς ἄρχων τόσο πολλῶν πόλεων, ἂν δὲν τιμωρῇ τοὺς σφάλοντας, πῶς δὲν εἶναι δίκαιον τώρα πλέον

1) Οἱ κάτοικοι τῆς Μήλου, ἄποικοι τῶν Λακεδαιμονίων, ἐπειδὴ δὲν ᾔθελαν νὰ ὑπακούουν εἰς τοὺς θαλασσοκρατοῦντας Ἀθηναίους πολιορκήθηκαν καὶ παραδόθηκαν μὲ προδοσίαν. Τότε οἱ μὲν ἄνδρες σκοτώθηκαν, τὰ δὲ γυναῖκες καὶ κόρες πωλήθηκαν ὡς δούλοι.

2) Τὸ ἔννατον ἔτος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου τὴν ἀποστατήσαν Σκιώνην (Κασσάνδρειαν) οἱ Ἀθηναῖοι ἐπολιόρκησαν, ἐκυρίευσαν καὶ κατέστρεψαν, τοὺς δὲ κατοίκους ἐπώλησαν ὡς δούλους.

νά ἐπαινοῦν ἡμᾶς πού πολὺ λίγους δυσαραστήσαντες παρά πολλὰ
χρόνια ¹⁾ κατορθώσαμε νά κρατήσωμεν τὴν ἡγεμονίαν :

Νομίζω δὲ ὅτι ἔλοι ἔχουν τὴν γνώμην ὅτι ἐκεῖνοι εἶναι ἄριστοι 103
προστάται τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν ὁποίων οἱ πειθαρχή-
σαντες ἔζησαν πολὺ εὐτυχεῖς. Ὅταν λοιπὸν ἡμεῖς εἴχαμε τὴν ἡγε-
μονίαν, ἂν ἐξετάσωμεν, θὰ παρατηρήσωμεν ὅτι καὶ οἱ ἰδιῶται ἐφθα-
σαν εἰς πολὺ μεγάλην εὐδαιμονίαν καὶ αἱ πόλεις ἔγιναν πολὺ με-
γάλαι. Διότι δὲν φθονοῦσαμε ἐκεῖνας πού προώδευαν, οὔτε προξε- 104
νοῦσαμε ταραχὰς εἰσάγοντες πολιτεύματα πού δὲν τὰ ἤθελαν διὰ νὰ
κομματίζωνται καὶ νὰ μᾶς περιποιῶνται καὶ τὰ δύο ἀντίπαλα κόμ-
ματα, ἀλλὰ κοινὴν ὠφέλειαν νομίζοντες τὴν ὁμόνοιαν τῶν συμμά-
χων, μὲ τοὺς ἰδίους νόμους ἔλας τὰς πόλεις διοικούσαμε, σκεπτόμενοι
δι' αὐτοὺς ὡς σύμμαχοι καὶ ὄχι ὡς δεσπότες : καὶ εἴχαμε μὲν ἡμεῖς
τὴν γενικὴν διεύθυνσιν τῶν πραγμάτων, ἀφήναμε ὅμως ἐλευθερίαν
εἰς ἔλους νὰ διαθέτουν τὰ δικά των καὶ τοὺς μὲν δημοκρατικούς βο- 105
ηθοῦσαμε, πολεμοῦσαμε δὲ τοὺς ὀλιγαρχικούς, διότι ἐπιστεῦαμε ὅτι
εἶνε ἄδικον νὰ καταδυναστεύωνται οἱ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς λίγους καὶ νὰ
ἀποκλειῶνται ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν ἐκεῖνοι πού εἶναι μὲν κατώτεροι
εἰς τὰ πλοῦτη, κατὰ τὰ ἄλλα ὅμως εἶναι ἴσοι καὶ καλύτεροι : προσ-
έτι δὲ ἐνῶ ἡ πατρίς εἶναι κοινὴ εἰς ἔλους, οἱ μὲν νὰ τυραννοῦν, οἱ
δὲ νὰ εἶναι σὰν μέτοικοι, καὶ ἐνῶ εἶναι φύσει πολῖται, ἐξ αἰτίας τῶν
νόμων νὰ μὴ ἔχουν τὰ δικαιώματα τοῦ πολίτου. Ἐπειδὴ αὐτὰ καὶ 106
ἀκόμη περισσότερα ἔχομεν νὰ εἴπωμεν ἐναντίον τῶν ὀλιγαρχιῶν, τὸ
ἴδιο πολίτευμα, τὸ δικό μας, ἐγκαταστήσαμε καὶ εἰς τὰς συμμαχικὰς
πόλεις, τὸ ὅποιον δὲν ἐννοῶ διατὶ νὰ ἐπαινώ μὲ περισσότερα, ἐνῶ
μπορῶ σύντομα νὰ φανερώσω τὴν ἀνωτερότητά του. Δηλαδή μὲ αὐτὸ
τὸ πολίτευμα πέρασαν 70 χρόνια χωρὶς νὰ ξεύρουν τί θὰ πῆ τυραννίς,
ἐλεύθεροι ἀπέναντι τῶν βαρβάρων, χωρὶς νὰ ἔχουν στάσεις μεταξύ
των καὶ εἰρηνευμένοι μὲ ἔλους τοὺς ἀνθρώπους.

Δι' ἔλα αὐτὰ οἱ φρόνιμοι ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας πρέπει νὰ μᾶς χρεω- 107
στοῦν μεγάλην χάριν μᾶλλον παρά νὰ μᾶς κατηγοροῦν διὰ τοὺς κλη-
ρούχους πού στέλλαμε εἰς τὰ ἔρημα μέρη ὄχι διὰ πλεονεξίαν ἀλλὰ
πρὸς φύλαξιν τῶν τόπων. Ἀπόδειξις δὲ αὐτῶν εἶναι ἡ ἐξῆς : δηλ.
ἂν καὶ εἴχαμε χώραν πολὺ μικράν ὡς πρὸς τοὺς κατοίκους, δύνα-
μιν δὲ πολὺ μεγάλην καὶ πλοῖα διπλάσια παρ' ὅσα εἶχαν οἱ ἄλλοι
ἔλοι μαζί, πού μπορούσαν νὰ πολεμήσουν μὲ δύο φορὰς τόσα, ἂν 108

1) Ἀπὸ τὸ 478—405 π.χ.

- καὶ ἦτο εἰς τὰ πόδια τῆς Ἀττικῆς ἢ Εὐβοίας, ποῦ ἦτο καὶ διὰ τὴν ἡγεμονίαν μας κατάλληλος καὶ κατὰ τὰ ἄλλα ἦτο ἀνωτέρα ἀπὸ ἐλατὰ ἄλλα νησιά, ἂν καὶ ἤμεθα κύριοι αὐτῆς περισσότερο καὶ αὐτῆς τῆς χώρας μας καὶ πρὸς τοῦτους ἐγνωρίζαμε ὅτι καὶ ἀπὸ τοῦς Ἑλληνας καὶ ἀπὸ τοῦς βαρβάρους ἐκεῖνοι περισσότερο εὐδοκίμοι, ἔσοι ἀναστατώσαντες τοῦς γείτονάς των ἐτοίμασαν δὲ τοῦς ἑαυτοῦς των πλουσίαν καὶ ἀναπαυτικὴν ζωὴν, ὅμως τίποτε ἀπ' αὐτὰ δὲν μᾶς ἔκαμε ὑπερηφάνους, οὔτε μᾶς ἐκέντησε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ βλάψωμεν τοῦς κατοίκους αὐτῆς τῆς νήσου, ἀλλὰ — καὶ τοῦτο εἶναι ἀναντίρρητο — μόνοι ἡμεῖς ἀπὸ ἑσους κατώρθωσαν ν' ἀποκτήσουν δύναμιν μεγάλην παραδέξαμε νὰ περνοῦμε πρὸς φτωχικὰ ἀπὸ ἐκεῖνους ποῦ ἔχουν ἀφορμὴν νὰ εἶναι δοῦλοι¹⁾. "Ἄν λοιπὸν θέλαμε νὰ δεῖξωμεν πλεονεξίαν, δὲν ἔπρεπε θέβαια νὰ κεντήσῃ τὴν ἐπιθυμίαν μας ἢ τὴν χώρα τῶν Σκιωναίων, ἀφοῦ εἶναι φανερόν ὅτι τὴν παραδόσαμεν εἰς τοῦς Πλαταιεῖς ποῦ ζήτησαν κοντὰ μας καταφύγιον, νὰ ἀφήσωμεν δὲ ἡσυχον χώραν σπουδαιοτάτην, ποῦ θὰ μπορούσε νὰ μᾶς κάμῃ ἔλους πλουσιωτάτους.
- 110 "Ἄν καὶ δεῖξαμε λοιπὸν αὐτὴν τὴν διαγωγὴν²⁾ καὶ τραγὴν ἐδόσαμεν ἀπόδειξιν ὅτι δὲν ἐπιθυμοῦμεν τὰ ξένα, τολμοῦν νὰ μᾶς κατηγοροῦν ἐκεῖνοι ποῦ πῆραν μέρος εἰς τὰς δεκαρχίας³⁾ καὶ κατέστρεψαν τὰς πατρίδας των καὶ μὲ τὴν διαγωγὴν των ἔκαμαν νὰ φαίνονται μικρὰ αἰ ἀδικίαι τῶν κρογενοστέρων, διὰ τοῦς μεταγενοστέρους δὲ δὲν ἀφήκαν καμμιά κακία ἂν θελήσουν νὰ γίνουσι χειρότεροί των ἀλλὰ ἐνῶ λέγουσι ὅτι μίμοῦνται τοῦς Λάκωνας⁴⁾ κάμνουν τὰ ἐναντία ἀπ' ὅ,τι ἐκεῖνοι, καὶ ἐνῶ θρηνοῦν διὰ τὰ παθήματα τῶν Μηλίων, τόλμησαν καὶ ἔκαμαν ἀθεράπευτα κακὰ εἰς τοῦς συμπολίτας των.
- 111 Διότι τί ἀδίκημα τοῦς διέφυγε; ἢ τί αἰσχρὸν καὶ φρικτὸν δὲν χόρτασαν⁵⁾; οἱ ὅποιοι τοῦς ἀνομιωτάτους πιστοτάτους νόμιζαν, τοῦς δὲ

1) Ἐνωσεὶ τοῦς κατοίκους τῶν πόλεων καὶ μερῶν ὅπου ὑπῆρχαν κληροῦχοι Ἀθηναῖοι καὶ ἰδίως τῆς Εὐβοίας. —

2) Ὅταν δηλ. εἶχαν τὴν κατὰ θάλασσαν ἡγεμονίαν.

3) Οἱ Σπαρτιάται καταλύοντες τὰς δημοκρατίας διώριζαν ἓνα Λακεδαιμόνιον διοικητὴν, ἀρμοστὴν λεγόμενον, καὶ δέκα ἄρχοντας ἀπὸ τοῦς ὀλιγαρχικοῦς καθὲ πόλεως: ἐδῶ δὲ ῥήτωρ ἐνειδίξει τοῦς φιλολάκωνας καὶ ὀλιγαρχικοῦς Ἀθηναίους καὶ ἄλλους Ἑλληνας, πρὸ πάντων δὲ τοῦς τριάκοντα τυράννους. —

4) Δηλ. τὴν πραγματικὴν ἀριστοκρατίαν καὶ ἀληθινὴν ἰσονομίαν ποῦ εἶχαν οἱ Σπαρτιάται. —

5) Καὶ τὰ δύο πολὺ ἐκφραστικά. οἱ τυραννικοὶ ἐπιδιώκουν τὰ ἀδικήματα, ὡς οἱ κυνηγοὶ τὸ κυνήγι, καὶ τὰ αἰσχρὰ χортаίνουσι, ὅπως οἱ ἔκφυλοι. —

προδότης τῆς πατρίδος ὡς εὐεργέτας περιποιοῦντο, προτιμοῦσαν δὲ
 νὰ εἶναι δοῦλοι εἰς ἓνα εἴλωτα διὰ τὰ κακομεταχειρίζονται τὰς πα- 112
 τρίδας των, περισσότερο δὲ τιμοῦσαν τοὺς φονεῖς τῶν συμπολι-
 τῶν των παρὰ τοὺς γονεῖς των· τόσον δὲ σκληροῦς μᾶς ἔκαμαν, ὥστε
 προτύτερα μὲν εἰς τὴν εὐτυχίαν μας καὶ διὰ τὰ μικρότερα ἀτυχή-
 ματα εἶχε καθέννας μας πολλοὺς νὰ λυπηθοῦν μαζὶ του, ὅταν δὲ
 ἦσαν ἄρχοντες αὐτοὶ 1) τὸ πλῆθος τῶν δυστυχημάτων μας ἦτο τόσον
 ὥστε χάθηκε ἢ μεταξὺ μας εὐσπλαχνία. Διότι εἰς κανένα δὲν ἀφή-
 καν τὴν παραμικρὴ ἡσυχία ὥστε νὰ συλλυπηθῇ ἄλλον. Καθόσον 113
 ποῖον δὲν ἔβλαψαν ἢ ποῖος ἦτο τόσον μακρὰν ἀπὸ τὰ πολιτικά, ὁ
 ὁποῖος δὲν ἀναγκάσθηκε νὰ ἔλθῃ πολὺ κοντὰ εἰς τὰς συμφοράς, εἰς
 τὰς ὁποίας μᾶς ἔρριψαν τὰ τερατώδη αὐτὰ πλάσματα; Ἐπειτα δὲν
 ἐντρέπονται ποὺ ἔφεραν εἰς τόσῃν ἀνομίαν τὰς πόλεις των καὶ κα-
 τηγοροῦν ἄδικα τὴν πόλιν μας; τολμοῦν δὲ καὶ ἄλλα νὰ λέγουν
 αὐτοὶ καὶ διὰ τὰς δίκας καὶ τὰς καταγγελίας διὰ δημόσια ἀδικήματα 2)
 ποὺ ἔγιναν κάποτε εἰς τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμά μας, αὐτοὶ ποὺ
 σκότωσαν χωρὶς δίκην εἰς τρεῖς μῆνας μέσα πρὸ πολλοὺς ἀπὸ ἑσους ἢ
 πόλις μας ἔκρινεν ὄλον τὸν καιρὸν τῆς ἡγεμονίας της! Τὰς δὲ ἐξο- 114
 ρίας καὶ τὰς στάσεις καὶ τὰς παραδικάσεις τῶν νόμων καὶ τὰς μετα-
 βολὰς τῶν πολιτευμάτων, προσέτι δὲ τὰς κακομεταχειρίσεις τῶν
 παιδιῶν καὶ τὰς ἀτιμώσεις τῶν γυναικῶν καὶ τὰς ἀρπαγὰς τῶν πε-
 ριουσιῶν, ποῖός θὰ μπορούσε ὅπως ἀξίζει νὰ τὰς διηγηθῇ; Μόνον
 δὲ τόσον ἔχω γενικῶς νὰ εἶπω, ὅτι τὰ μὲν ἀδικήματα ποὺ ἔγιναν
 ὅταν εἶχαμε τὴν ἡγεμονίαν εὐκολα θὰ μπορούσε κανεὶς μὲ ἓνα ψή-
 φισμα νὰ τὰ διορθώσῃ 3), τὰς δὲ σφαγὰς καὶ ἀνομίας ποὺ ἔγιναν ὅταν
 αὐτοὶ εἶχαν τὴν ἀρχήν 4) κανεὶς δὲν θὰ μπορούσε νὰ τὰς θεραπεύσῃ.
 Ἄλλὰ καὶ τὴν τωρινὴν εἰρήνην 5) βέβαια καὶ αὐτονομίαν, ἢ ὁποία 115
 πραγματικὰ μὲν δὲν ὑπάρχει εἰς τὰς πόλεις, μόνον δὲ εἰς τὰ χαρτιά
 εἶναι γραμμένη, δὲν ἀξίζει νὰ προτιμῆσούν οἱ Ἕλληνες περισσότερο
 ἀπὸ τὴν δικὴν μας ἡγεμονίαν. Διότι ποῖός μπορεῖ νὰ ποθῆσῃ κατὰ-
 στασιν, ποὺ εἰς τὴν θάλασσαν μὲν κυριαρχοῦν οἱ πειραταί, πελα-
 σταὶ δὲ καταλαμβάνουν τὰς πόλεις, ἀντὶ δὲ νὰ πολεμοῦν οἱ πολῖται 116

1) Ἐννοεῖ πρὸ πάντων τοὺς τριάκοντα τυράννους.

2) Δίκας καὶ καταγγελίας ποὺ ἔκαμαν οἱ δημοκρατικοὶ ἐναντίον ἐξέχων ἀνδρῶν, στρατηγῶν, τοῦ Σωκράτους κτλ.

3) Ἀρὰ γε καὶ τὴν εἰς θάνατον καταδίκην ἐξέχων ἀνδρῶν;

4) Δηλ. οἱ ὀλιγαρχικοὶ καὶ οἱ Σπαρτιάται τὴν ἡγεμονίαν.

5) Ἐννοεῖ τὴν Ἀνταλκίδειον εἰρήνην (387).

- έναντίον ξένων διὰ τὴν πατρίδα των, πολεμοῦν τὴν ἄρξιν μεταξὺ των μέσα εἰς τὰ τεῖχη, περισσότεραι δὲ πόλεις ὑποδουλώθηκαν παρὰ πρὶν νὰ υπογράψωμεν τὴν εἰρήνην, ἀπὸ τὰς συχνὰς δὲ μεταβολὰς ζοῦν οἱ κατοικοῦντες τὰς πόλεις των μὲ μεγαλυτέραν στενοχωρίαν παρὰ οἱ καταδικασμένοι εἰς ἐξορίαν· διότι ἐκεῖνοι μὲν τρέμουσιν διὰ τὴν αὔριον, αὐτοὶ δὲ πάντα περιμένουν νὰ γυρίσουν εἰς τὴν πατρίδα των. Τόσον δὲ ἀπέχουν ἀπὸ τὴν αὐτονομίαν καὶ ἐλευθερίαν ὥστε ἄλλαι μὲν πόλεις κυριαρχοῦνται ἀπὸ τυράννου, ἄλλαι δὲ κατέχουν ἀρμοσταί, μερικαὶ δὲ ἄλλαι καταστράφηκαν, ἄλλαι δὲ ἐξουσιάζουσιν οἱ βάρβαροι· εἰς τοὺς ὁποίους ἡμεῖς, ὅταν τόλμησαν νὰ περάσουν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἐμεγαλοφρόνησαν περισσότερον ἢ ὅτι ἔπρεπε, 117 τόσον τοὺς κάμαμε νὰ τρομάξουν, ὥστε ὄχι μόνον νὰ παύσουν τὰς ἐναντίον μας ἐκστρατείας ἀλλὰ καὶ νὰ ἔχουν τὴν ὑπομονὴν νὰ βλέπουν τὴν χώραν των νὰ λεηλατῆται· καὶ ἐνῶ ἔπλεον παντοῦ μὲ 1200 πλοῖα τόσον τοὺς ταπεινώσαμεν, ὥστε πολεμικὸν καρδίαν των νὰ μὴ φαίνεται εἰς τὰ νερά τοῦ Αἰγαίου, ¹⁾ ἀλλὰ νὰ ἡσυχάζουσιν καὶ νὰ περιμένουν κατάλληλον εὐκαιρίαν καὶ νὰ μὴ ἔχουν καθόλου πε- 118 ποίθησιν εἰς τὴν δυνάμιν των. Καὶ ὅτι αὐτὰ διὰ τὴν γενναϊότητα καὶ ἀνδρίαν τῶν προγόνων μας ἔγιναν ἔτσι, τὸ ἀπέδειξαν τρανότερα αἱ συμφοραὶ τῆς πόλεως. Διότι μόλις ἡμεῖς ἐχάσαμε τὴν ἡγεμονίαν, ἀμέσως ἄρχισαν τὰ δεινὰ εἰς τοὺς Ἕλληνας. Καὶ πράγματι μετὰ τὸ πάθημά μας εἰς τὸν Ἑλλησποντον ²⁾ ἀφοῦ πῆραν ἄλλοι τὴν ἡγεμονίαν, ἐνίκησαν μὲν οἱ βάρβαροι εἰς ναυμαχίαν ³⁾ καὶ ἐκυριάρχησαν εἰς τὴν θάλασσαν, πῆραν τὰ πλεονεκτήματα ἑλληνικὰ νησιὰ, ἔκαμαν ἀπόβασιν εἰς τὴν Λακωνικὴν, ἐκυρίευσαν διὰ τῆς βίας τὰ Κύθηρα καὶ γύρω ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον ἐπλευσαν καταστρέφοντες αὐτήν.
- 120 Καθένας δὲ μπορεῖ νὰ ἐννοήσῃ τὸ μέγεθος τῆς μεταβολῆς, ὅταν μὲ ἀντιπαραβολὴν διαβάσῃ τὰς τρωϊκὰς συνθήκας καὶ τὰς συνθήκας ⁴⁾ ποὺ ἔγιναν ὅταν ἡμεῖς ἤμεθα προστάται. Διότι τότε μὲν θὰ φανῶμεν ὅτι ἐξουσιάζαμε τὸ κράτος τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν, ὠρίζαμε τοὺς φόρους ποὺ ἔπρεπε μερικαὶ πόλεις νὰ τοῦ δίδουν καὶ τὸν ἐμποδίζαμε νὰ πλέῃ ἐλεύθερα τὴν θάλασσαν· τὴν δὲ ἐκεῖνος κυβερνοῦσιν τὴν Ἑλλάδα, διατάσσει τί πρέπει καθένας μας νὰ κάμνῃ καὶ μόνον ποῦ δὲν διο-

1) Ἐννοεῖ τὴν Κιμῶνιον εἰρήνην (449).

2) Ἐννοεῖ τὴν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς καταστροφὴν.

3) Ἐννοεῖ τὴν ναυμαχίαν πλησίον τῆς Κνίδου (395), ὅπου οἱ βάρβαροι μὲ ἀρχηγόν τὸν Κόνωνα ἐνίκησαν τοὺς Σπαρτιάτας καὶ ἐφόνευσαν τὸν Πηϊσανδρον.

4) Δηλ. τὴν Κιμῶνιον καὶ τὴν Ἀνταλκιδειον.

ρίζει υποδοιοικητάς εἰς τὰς πόλεις. Διότι ἐκτός ἀπ' αὐτό, τί ἀπὸ τὰ 121
ἄλλα ἀκόμη ὑπολείπεται; δὲν ἔγινε αὐτὸς κύριος τοῦ πολέμου καὶ
ὡς ἀνώτατος ἄρχων δὲν διέταξε τὴν εἰρήνην καὶ δὲν ἔγινεν ὁ προ-
στάτης καὶ ἐπόπτης τῆς τωρινῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων; δὲν
πηγαίνομεν εἰς τὸ παλάτι του σὰν νὰ πηγαίνωμεν εἰς κύριον διὰ νὰ
κατηγορήσῃ ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, καὶ δὲν τὸν ὀνομάζομεν μέγαν βασι-
λέα σὰν νὰ ἐγίναμεν αἰχμάλωτοί του; εἰς τοὺς μεταξὺ μας πολέ-
μους δὲν στηρίζομεν εἰς ἐκεῖνον τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας μας, ὁ
ὅποιος μὲ μεγάλην του εὐχαρίστησιν θὰ ἔδλεπε τὴν καταστροφὴν
ἔλων μας;

Αὐτὰ λογαριάζοντες πρέπει νὰ θυμῶνωμεν διὰ τὸ τωρινὸ κατάντημα 122
καὶ νὰ ποθοῦμεν τὴν ἡγεμονίαν μας, νὰ κατηγοροῦμεν δὲ τοὺς Λα-
κεδαιμονίους, διότι ὡς ἔλεγα εἰς τὴν ἀρχήν, ἄρχισαν τὸν πόλεμον
ἐναντίον μας διὰ νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς Ἑλληνας καὶ εἰς τὸ τέλος
πλείστους ἀφῆκαν εἰς τοὺς βαρβάρους· καὶ ἀπέσπασαν μὲν τοὺς Ἴω-
νας ἀπὸ τὴν πόλιν μας ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὡς ἄποικοι ἔφυγαν καὶ ἐξ
αἰτίας τῆς πολλάκις σώθηκαν, ἔδωσαν δὲ αὐτοὺς εἰς τοὺς βαρβάρους,
παρὰ τὸ θέλημα τῶν ὁποίων κατέχουν τὴν χώραν ποὺ κατέχουν
καὶ μὲ τοὺς ὁποίους ποτὲ ἕως τώρα δὲν ἔπαυσαν νὰ πολεμοῦν. Καὶ 123
τότε μὲν θύμωσαν, ὅταν ἡμεῖς ζητούσαμε μὲ ὄλο τὸ δίκαιόν μας νὰ
διατάσωμεν μερικὸς· τώρα δὲ ποὺ ἔπασαν ἐκεῖνοι εἰς οἰκτρὰν δου-
λειάν καθόλου δὲν φροντίζουν δι' αὐτούς, ποὺ δὲν ἄρκει ὅτι φορο-
λογοῦνται καὶ βλέπουν ἐχθρικὸν στρατὸν εἰς τὰς ἀκροπόλεις των,
ἀλλ' ἐκτός ἀπὸ τὰς κοινὰς συμφορὰς ὑποφέρουν καὶ σωματικὰς τα-
λαιπωρίας χειροτέρας ἀπ' ἐκεῖνας ποὺ ὑποφέρουν οἱ δούλοι μας·
διότι κανεὶς ἀπὸ μᾶς δὲν ταλαιπωρεῖ τόσο τοὺς δούλους του, ὅσον
ἐκεῖνοι βασανίζουν τοὺς ἐλευθέρους. Τὸ δὲ πῶς μεγάλο κακὸ παθαί- 124
νουν, ὅταν ἀναγκάζονται νὰ ἐκστρατεύουν μαζί των διὰ νὰ ὑπερα-
σπίσουν αὐτὴν τὴν δουλειάν των καὶ νὰ πολεμοῦν μὲ ἐκείνους ποὺ
θέλουν νὰ εἶναι ἐλεύθεροι καὶ νὰ ὑπομένουν κινδύνους εἰς τοὺς
ὁποίους ἂν μὲν νικηθοῦν ἀμέσως θὰ θανατωθοῦν, ἂν δὲ νικήσουν εἰς
τὸ μέλλον θὰ εἶναι πῶς πολὺ δούλοι¹⁾).

Ποίους δὲ ἄλλους πρέπει νὰ νομίζωμεν αἰτίους τῶν κακῶν τούτων 125
παρὰ τοὺς Λακεδαιμονίους, οἱ ὅποιοι μὲ τόσην δύναμιν ἐπιτρέπουν
νὰ πάσχουν τόσας δυστυχίας ἐκεῖνοι ποὺ ἔγιναν σύμμαχοί των, νὰ
ἐπλιζῆ δὲ ὁ θάρβαρος τὸ κράτος του μὲ τὰς Ἑλληνικὰς δυνάμεις;

1) Διότι οἱ Πέρσαι διὰ τὴν νίκην θὰ ἐνέγοντο κηθάδας καὶ ἀνεπισκεψτοί.—
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

- καὶ προτιήτερα μὲν ἐδιωχθῆσαν τοὺς τυράννους καὶ βοηθοῦσαν τὸν λαόν¹⁾), τῶρα δὲ τόσον ἄλλαξαν, ὥστε πολεμοῦν μὲν τὰ δημοκρατικὰ πολιτεύματα, βοηθοῦν δὲ νὰ ἐπικρατοῦν οἱ ὀλιγαρχικοί. Καὶ τὴν μὲν Μαντινείαν, ἐνῶ πλέον ἦτο εἰρήνη, κατέστρεψαν²⁾), τὴν δὲ Καδμείαν τῶν Θηβαίων κατέχουν³⁾), τῶρα δὲ πολιορκοῦν τοὺς Ὀλυνθίους καὶ Φλειασίους⁴⁾), μὲ τὸν βασιλέα δὲ τῆς Μακεδονίας Ἀμύνταν καὶ τὸν τύραννον τῆς Σικελίας Διονύσιον καὶ μὲ τὸν κυριαρχοῦντα τῆς Ἀσίας θάρβαρον συμπράττουσιν μὲ μόνον τὸν σκοπὸν ν' αὐξήσουσιν ἕσον τὸ δυνατὸν πῶς πολὺ τὴν ἐξουσίαν των⁵⁾). Λοιπὸν πῶς δὲν εἶναι ἄτοπον οἱ προστάται τῶν Ἑλλήνων ἓνα μὲν ἄνθρωπον ν' ἀναγνωρίζουσι ἄρχοντα τόσων πολλῶν ποδῶν καὶ τὸν ἀριθμὸν των νὰ εὑρῆ κανεὶς δὲν εἶναι εὐκόλον, τὰς δὲ μεγίστας πόλεις νὰ μὴ τὰς ἀφήνουσιν τουλάχιστον νὰ ἐξουσιάζουσιν τὸν ἑαυτὸ τους, ἀλλὰ νὰ τὰς ἀναγκάζουσιν νὰ εἶναι δοῦλοι ἢ νὰ τὰς ρίπτουσιν εἰς τὰς μεγίστας συμφοράς; τὸ πῶς λυπηρὸν δὲ ἀπ' ἑλα εἶναι, ἔταν βλέπη κανεὶς τοὺς ἀπαιτοῦντας νὰ ἔχουσιν τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἑλλήνων κάθε μέρα νὰ ἐκστρατεύουσιν ἐναντίον Ἑλλήνων καὶ νὰ ἔχουσιν αἰωνίαν συμμαχίαν μὲ τοὺς βαρβάρους.
- 129 Καὶ κανεὶς νὰ μὴ νομίσῃ ἔτι ἔχω ἐχθρικὰς διαθέσεις πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους, διότι ἀνέφερα αὐτὰ πῶς ὦμά ἀπὸ ἔτι ἔπρεπε, ἂν καὶ εἶπα εἰς τὴν ἀρχὴν ἔτι θὰ μιλήσω διὰ τὴν μεταξύ μας συμφιλίωσιν· διότι τὰ εἶπα ἔτσι ὦμά ὄχι μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ διδάλω τὴν πόλιν τῶν Λακεδαιμονίων εἰς τοὺς ἄλλους Ἑλληνας, ἀλλὰ νὰ παύσω αὐτοὺς τοὺς ἰδίους, ἕσον εἶναι δυνατόν νὰ κατορθωθῆ τοῦτο μὲ τὸν λόγον, νὰ σκέπτονται ἔτσι. Δὲν εἶνε δυνατόν ν' ἀπομακρύνῃ κανεὶς ἀπὸ τὸ κακὸν ἓνα ἄνθρωπον, οὔτε νὰ τὸν πείσῃ νὰ ἐπιθυμῇ ἄλλας καλὰς πράξεις, ἂν δὲν τὸν ἐπιπλήξῃ αὐστηρὰ δι' ἕσα πράττει. Πρέπει δὲ νὰ νομίζωμεν ἔτι κατηγοροῦν μὲν ἕσοι λέγουσιν διὰ νὰ θλάψουσιν, συμβουλεύουσιν δὲ ἕσοι λέγουσιν διὰ νὰ ὠφελήσουσιν. Διότι τὸν ἴδιον λόγον δὲν πρέπει μὲ τὸν ἴδιον τρόπο νὰ κρίνωμεν, ἐὰν δὲν λέγεται μὲ τὸ ἴδιον πνεῦμα. Ἐπειδὴ ἀκόμη καὶ τοῦτο ἔχομεν νὰ τοὺς κατηγοροῦμεν, ἔτι τοὺς μὲν γείτονάς των ἀναγκάζουσιν νὰ εἶναι εἰλωτες, διὰ τὸ

1) Ἐννοεῖ τὴν βοήθειαν τῶν Σπαρτιατῶν εἰς τοὺς Μεγακλειδας κατὰ τῶν Πεισιστρατιδῶν. —

2) 385 π.χ. —

3) 382 π.χ. —

4) 380 π.χ. —

5) Τὴν πολιτικὴν αὐτὴν παρέλαβαν ἀπὸ τὸν βασιλέα των Ἀρχίδαμον

κοινόν δὲ τῶν συμμάχων κανένα τέτοιο πρᾶγμα δὲν ἐτοιμάζουσι, ἀν
καὶ δύνανται, ἀφοῦ λύσουσι τὰς διαφορὰς τῶν μετ' ἡμᾶς, ἔλους τοὺς
βαρβάρους νὰ κάμουν **περιοίκους** ¹⁾ ἕλης τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ἀληθῶς
οἱ ἐκ φύσεως καὶ ὄχι ἐκ τύχης μεγαλόφρονες ²⁾ πρέπει πολὺ περισ-
σότερον νὰ ἐπιχειροῦν παρόμοια ἔργα παρὰ νὰ φορολογοῦν τοὺς δυσ-
τυχεῖς νησιώτας ³⁾, τοὺς ὁποίους ἀξίζει νὰ εὐσπλαχνιζώμεθα, ἔταν
βλέπωμεν ὅτι αὐτοὶ μὲν ἀναγκάζονται νὰ καλλιεργοῦν τὰ βουνὰ διότι
δὲν ἔχουν γῆν, οἱ δὲ Ἀσιανοὶ νὰ ἔχουν τόσον πολλήν ὥστε τὴν
περισσότεραν νὰ τὴν ἀφήνουν ἀκαλλιεργητὸν, καὶ μόνον ἀπὸ τὸ ἐλά-
χιστο μέρος ποὺ καλλιεργοῦν ν' ἀποκτοῦν πλοῦτη ἄπειρα.

Νομίζω δὲ ὅτι, ἀν ἔλθουν ἔξωθεν ἀπὸ ἄλλο μέρος μερικοὶ καὶ γί- 133
νουν θεαταὶ τῶν συμβαινόντων τώρα ἐδῶ, ὠρισμένως θὰ μᾶς ποῦν
ὅτι εἴμεθα καὶ οἱ δύο τρελοὶ, διότι διὰ τόσον μικρὰ πρᾶγματα ἀγω-
νιζώμεθα, ἐνῶ μπορούσαμε ἄφοβα πολλὰ νὰ ἔχωμεν, καὶ διότι κατα-
στρέφομεν τὴν χώραν μας παραμελήσαντες τὰ εἰσοδήματα τῆς Ἀσίας.
Καὶ ὁ μὲν βάρβαρος τίποτε ἄλλο δὲν θεωρεῖ ὠφελιμώτερον παρὰ νὰ 134
φροντίζη πῶς νὰ μὴ παύσωμεν ποτὲ τὸν μεταξύ μας πόλεμον· ἐνῶ
ἡμεῖς τόσον δὲν φροντίζομεν νὰ ταράξωμεν τὰ πρᾶγματά του ἢ νὰ
ἐνεργήσωμεν στάσεις εἰς τὸ Κράτος του ὥστε καὶ τὰς τυχαίας ταρα-
χὰς ποῦ τοῦ συμβαίνουν προσπαθοῦμεν μαζὶ μ' αὐτὸν νὰ τὰς κατα-
παύσωμεν· διότι ἡμεῖς τὸν ἀφήνομεν ἀπὸ τὰ δύο στρατόπεδα ποῦ
εἶναι γύρω εἰς τὴν Κύπρον τὸ μὲν ἓνα νὰ μεταχειρίζεται, τὸ δὲ ἄλλο 135
νὰ πολιορκῇ, ἐνῶ καὶ τὰ δύο εἶναι Ἑλληνικά. Καθόσον καὶ οἱ ἑπα-
ναστάται ⁴⁾ εἶναι φίλοι μας καὶ παραδίδονται εὐχαρίστως εἰς τοὺς
Λακεδαιμονίους καὶ ἀπὸ τὰς δυνάμεις τοῦ Τειριδάζου ὄχι μόνον τὸ
καλύτερον πεζικὸν στρατολογήθηκε ἀπὸ τούτους ἐδῶ τοὺς τόπους,
ἀλλὰ καὶ τὸ πιὸ πολὺ ναυτικὸ ἀπὸ τὴν Ἰωνίαν ἐπλευσε· στρατιωτι-
καὶ δυνάμεις ποῦ πολὺ προθυμότεραι ἔλαι μαζὶ θὰ λεηλατοῦσαν
τὴν Ἀσίαν παρὰ διὰ μικρὰ πρᾶγματα μεταξύ τῶν θὰ ἐκινδύνευαν ⁵⁾.
Περὶ τούτων ἡμεῖς καθόλου δὲν προνοοῦμεν, ἀλλὰ φιλονικοῦμεν διὰ 136

1) Ὁ φιλελεύθερος βῆτωρ καὶ αὐτοὺς τοὺς βαρβάρους δὲν θέλει νὰ ἴδῃ εἰ-
λωτας ἀλλὰ περιοίκους.

2) Οἱ πρῶτοι ἐπιδεικνύουν τὸ φρόνημα εἰς ἔργα μεγάλα, οἱ δὲ ἐκ τύχης εἰς
πράξεις μηδαμινὰς.

3) Τὸ ἴδιον ὁμοίως καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἑπραττον.

4) Ἐννοεῖ τὸν Εὐαγόραν τῆς Σαλαμίνος.

5) Περὶ τῶν δύο στρατῶν τῆς Κύπρου βλέπε τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὸ ἐγ-
κεκριμένον βιβλίον τοῦ Ν. Ζακείνου «Ἰστορία τοῦ Λόγιου»
ἠηριοποιήθηκε ἀπὸ τὸ ἴνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

- τὰς Κυκλάδας, τόσας δὲ πόλεις καὶ τόσον μεγάλας δυνάμεις ἔτοι-
 ἀστόχαστα ἀφήσαμε εἰς τὸν δάρβαρον. Διὰ τοῦτο λοιπὸν τώρα ἐκεῖνα
- 137 μὲν ἔχει, αὐτὰ δὲ πρόκειται νὰ ἔχη καὶ τὰ ἄλλα ἐπιβουλεύεται,
 ἀφοῦ δικαίως μᾶς περιφρόνησεν ἔλους. Ἐπειδὴ κατῴρθωσε ἕσα κα-
 νεὶς ἀπὸ τοὺς προγόνους του δὲν μπόρεσε· διότι καὶ ἡμεῖς καὶ οἱ Λα-
 κεδαιμόνιοι ἀναγνωρίσαμεν ὅτι ἡ Ἄσια εἶναι τοῦ βασιλέως καὶ
 τὰς ἐκεῖ Ἑλληνικὰς πόλεις τόσον ἔγκυρα τὰς πῆρε ὥστε ἄλλας
 καταστρέφει, εἰς ἄλλας δὲ ὀχυρὰς ἀκροπόλεις κτίζει. Καὶ ἔλα αὐτὰ
 ἔγιναν ἀπὸ τὴν ἀνοησίαν μας καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν μεγάλην του δύναμιν.
- 138 Ὅμως μερικοὶ θαυμάζουσι τὴν μεγάλην δύναμιν τοῦ βασιλέως καὶ
 λέγουσι δι' αὐτὸν ὅτι εἶναι δυσκολοπολέμητος λογαριάζοντες τὰς πολ-
 λὰς μεταβολὰς ποῦ ἔκαμεν εἰς τοὺς Ἕλληνας.
 Ἐγὼ δὲ νομίζω ὅτι ἔτσι λέγουσι αὐτὰ δὲν σταματοῦν ἀλλὰ ἐπισπεύδουσι
 τὴν ἐστρατείαν· διότι ἂν παρ' ἑλὴν τὴν δική μας ὁμόνοια καὶ τὰς δι-
 κάς του ταραχὰς πρόκειται νὰ εἶναι δυσκολοπολέμητος, πρέπει ἀσφα-
 λῶς πολὺ νὰ φοβοῦμεθα τὴν στιγμὴν ποῦ θὰ ταχτοποιηθοῦν τὰ πρά-
 γματα του καὶ θὰ τὰ διευθύνῃ μία θέλησις, ἐνῶ ἡμεῖς ἔπως καὶ τώρα
 θὰ τρωγόμεθα μεταξύ μας. Ἄλλ' ἂν καὶ συνηγοροῦν αὐτοὶ εἰς τὰ λε-
 γόμενά μου, ὅμως καὶ ἔτσι δὲν εἶναι σωστὴ ἡ γνώμη των διὰ τὴν
 δύναμιν ἐκείνου. Διότι ἂν μοῦ ἔδειχναν ὅτι κάποτε ἄλλοτε ἐνίκησεν
 αὐτὸς ἐνωμένως τὰς δύο πρώτας πόλεις τῆς Ἑλλάδος, πολὺ δίκαια
 θὰ ἐπιχειροῦσαν καὶ τώρα νὰ μᾶς φοβίζουσι· ἂν δὲ τοῦτο ποτὲ δὲν
 συνέβη, ἀλλὰ εἰς τοὺς μεταξύ μας πολέμους πῆγαινε μὲ τὸν ἕνα
 ἀπὸ μᾶς καὶ τὸν ἔκαμεν πῖθ δυνατόν καὶ ἔνδοξον, αὐτὸ δὲν εἶναι
 καθόλου σημεῖον τῆς δυνάμεώς του· διότι εἰς παρομοίαις περιστά-
 σεις πολλάκις μία μικρὰ δύναμις φέρει σπουδαῖον ἀποτέλεσμα, ἀφοῦ
 καὶ διὰ τοὺς Χίτους μπορῶ αὐτὸ νὰ πῶ, ὅτι δηλ. μὲ ὅποιους θὰ πῆ-
 γαιναν ἐκεῖνοι, αὐτοὶ θὰ ἦσαν πῖθ δυνατόι κατὰ θάλασσαν¹⁾.
- 140 Ἄλλὰ δὲν εἶναι δίκαιον βέβαια νὰ κρίνωμεν τὴν δύναμιν τοῦ βασι-
 λέως ἀπὸ ἕσα κατῴρθωσε ἐνωμένος μὲ τὸ ἕνα ἀπὸ τὰ δύο ἑλληνικὰ
 κόμματα, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς πολέμους ποῦ πολέμησε μόνος του διὰ
 λογαριασμόν του. Καὶ πρώτα πρώτα ὅταν ἐπανεστάτησεν ἡ Αἴγυ-
 πτος²⁾ τί κατῴρθωσε ἐναντίον τοῦ ἄρχοντος αὐτῆς; Δὲν ἔστειλεν εἰς
 τὸν πόλεμον αὐτὸν τοὺς ἀρίστους τῶν Περσῶν, τὸν Ἄδρονόμαν καὶ

1) Μετὰ τὴν νίκην τοῦ Κόνωνος εἰς τὴν Κνίδον οἱ Χίτοι ἐκ τῶν πρώτων πῆ-
 γαν μὲ τοὺς Ἀθηναίους καὶ παρέδωκαν τὸν στόλον των εἰς τὸν Κόνωνα.

2) Ἐπανεστάτησεν ὁ Ἄκωρις ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου τὸ 377 π.χ.
 Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

τὸν Τιθραύστην καὶ τὸν Φαρνάβαζον, οἱ ὅποιοι ἀφοῦ ἔμειναν τρία χρόνια καὶ ἔπαθαν πρὸ πολλὰ ἀπ' ὅσα κακὰ ἔκαμαν, τελευταῖον ἔτσι ἀδοξα ἔφυγαν, ὥστε οἱ ἐπαναστάται νὰ μὴ μένουν πλέον εὐχαριστημένοι μὲ τὴν ἐλευθερίαν των, ἀλλὰ νὰ ζητοῦν καὶ τοὺς γείτονάς των νὰ ὑποτάξουν; ¹⁾ Μετὰ ταῦτα ²⁾ δὲ ἐκστρατεύσας κατὰ τοῦ Εὐα- 141 γόρου, ὁ ὅποιος ἔχει μόνον μίαν πόλιν τῆς Κύπρου, σύμφωνα δὲ μὲ τὰς συνθήκας ³⁾ δίδεται εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Πέρσου, καὶ ἐνῶ κατοικεῖ εἰς νῆσον, νικῆθηκε κατὰ θάλασσαν καὶ ἔχει μόνον 3000 πελταστάς διὰ νὰ ὑπερασπισθῆ, ὅμως μιὰ τόσοσ ἀσήμαντον δύναμιν δὲν μπορεῖ μὲ πόλεμον νὰ νικήσῃ, ἀλλὰ ἕως τώρα ἔχασε ἕξ χρόνια, καὶ ἂν πρέπη ἀπὸ τὰ περασμένα νὰ κρίνωμεν διὰ τὰ μέλλοντα, πολὺ μεγαλύτερα ἐλπίς ὑπάρχει ἄλλος νὰ ἐπαναστατήσῃ πρὶν ἐκεῖνος ὑποταχθῆ· τόσοσ βραδὺς εἶναι εἰς τὰς ἐνεργείας τοῦ ὁ βασιλεῦς. Εἰς δὲ 142 τὸν πόλεμον γύρω ἀπὸ τὴν Ρόδον ⁴⁾ ἔχων εὐνοϊκοὺς τοὺς συμμάχους τῶν Λακεδαιμονίων διὰ τὴν σκληρότητα τῶν ὀλιγαρχικῶν πολιτευμάτων ⁵⁾, μεταχειριζόμενος δὲ δικούς μας ναύτας μὲ στρατηγόν τοῦ τὸν Κόνωνα, ποῦ ἦτο ἐπιμελέστατος μὲν στρατηγὸς καὶ ἐμπειρότατος πολεμιστῆς, εἶχαν δὲ πολὺ μεγάλην ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτὸν οἱ Ἕλληγες ⁶⁾, μὲ ἓνα, λέγω, τόσοσ καλὸν συναγωνιστὴν, τρία χρόνια ἀφῆκε ἀπὸ 100 μόνον πλοῖα νὰ εἶναι ἀποκλεισμένον πέραν τοῦ Αἰγαίου τὸ ναυτικόν τοῦ ποῦ πολεμοῦσε διὰ τὴν Ἀσίαν, καὶ καθυστέρησε τὸν μισθὸν τοῦ στρατοῦ δεκαπέντε μῆνας· ὥστε ὅσον μὲν ἐξηρτάτο ἀπ' ἐκεῖνον πολλάκις θὰ διελύοντο, ἐνίκησαν δὲ μὲ δυσκολίαν εἰς ναυμαχίαν διότι ἐφοβοῦντο τὴν διάλυσίν των καὶ διότι ἔγινεν ἡ συμμαχία τῆς Κορίνθου ⁷⁾. Καὶ αὐτὰ εἶναι τὰ βασιλικώτατά καὶ λαμπρό- 143

1) Ὁ Ἄκορις εἰσέβαλεν εἰς τὴν Συρίαν καὶ πολλὰς πόλεις αὐτῆς κατέλαθε.

2) Ἐχομεν ἀναχρονισμόν, διότι προηγείται ὁ πόλεμος τῆς Κύπρου καὶ ἀκολουθεῖ ὁ τῆς Αἰγύπτου.

3) Ἐννοεῖ τὴν Ἀνταλκίδειον.

4) Ἐννοεῖ τὸν κατὰ θάλασσαν πόλεμον τῶν Σπαρτιατῶν ὑπὸ τὸν Πεισανδρον ἐναντίον τῶν Περσῶν, ὅτε ὁ Ἀγησίλαος ἐμάχητο εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, καὶ ὁ ὅποιος ἔτελείωσε μὲ τὴν νίκην τοῦ Κόνωνος εἰς τὴν Κνίδον καὶ τὸν θάνατον τοῦ Πεισανδρου (394 π. Χ.).

5) Αἱ δεκαρχαὶ ποῦ ἐγκαθιστοῦσαν εἰς τὰς συμμαχικὰς πόλεις οἱ Σπαρτιαταὶ ἔγιναν τόσοσ μισηταὶ ὥστε αἱ πόλεις προτιμοῦσαν τὴν κυριαρχίαν τῶν Περσῶν.

6) Χάριν τοῦ Κόνωνος ἐπολέμησαν ὑπὲρ τῶν Περσῶν ὁ Εὐαγόρας καὶ οἱ Ρόδιοι.

7) Ἐννοεῖ τὸν Κορινθιακὸν πόλεμον (395 π. Χ.).

τατα κατορθώματά του πού ποτέ δέν παύουν νά τά ἐξυμνοῦν ὅσοι θέλουν νά μεγαλοποιοῦν τά πράγματα τῶν βαρβάρων.

- 144 Ὡστε κανεῖς δέν μπορεῖ νά πῇ ὅτι δέν μεταχειρίζομαι δίκαια τά παραδείγματα οὔτε ὅτι κατατρίβομαι εἰς μικρά παραλείπων τά πύθ μεγάλα· διότι διὰ τὸ ἀποφύγω αὐτὴν τὴν κατηγορίαν ἀνέφερα τά ἄριστα ἔργα του, χωρὶς νά λησμονῶ καὶ ἐκεῖνα ὅτι ὁ Δερκυλίδας μὲ χιλίους μόνον ὀπλίτας ἐκυρίευσε τὴν Αἰολίδα, (1) ὁ δὲ Δράκων, μόλις πῆρε τὸν Ἄταρνέα (2) καὶ μάζευσσε 3000 πελταστάς, ἀναστάτωσε τὴν πεδιάδα τῆς Μυσίας· ὁ δὲ Θίμβρων ἀφοῦ πέρασε εἰς τὴν Ἀσίαν λίγο περισσοτέρους ἀπ' αὐτοῦς, ἔβη τὴν Λυδίαν ἐλεηλάτησε· τέλος ὁ Ἀγησίλαος μόνον μὲ τοὺς μυρίους τοῦ Ξενοφώντος ὀλίγον ἔλειψε νά κυριεύσῃ ἔβη τὴν χώραν ὡς τὸν Ἄλυν ποταμόν. Προσέτι δὲ
- 145 οὔτε τὸν στρατὸν πού παρακολουθεῖ καὶ ὁδηγεῖ ὁ ἴδιος ὁ βασιλεὺς οὔτε τὴν Περσικὴν ἀνδρίαν ἀξιῖζει νά φοβοῦμεθα· διότι καὶ ἐκείνους οἱ μύριοι τοῦ Κύρου τοὺς φανέρωσαν ὅτι δέν εἶναι καλύτεροι ἀπὸ τοὺς κατοικοῦντας τὰ παράλια. Διότι τὰς μὲν ἄλλας μάχας πού νικῆθησαν παραλείπω, ἐπειδὴ κάμνω τὴν ὑπόθεσιν ὅτι αὐτοὶ ἑστασίαζαν καὶ δέν ἤθελαν μὲ προθυμίαν νά πολεμοῦν μὲ τὸν ἀδελφόν τοῦ
- 146 βασιλέως. Ἀλλὰ ἀφοῦ ἔπασεν ὁ Κύρος καὶ ἐνωθῆκαν ὅλοι οἱ Ἀσιανοί, τότε τόσον ἄσχημα πολέμησαν, ὥστε κανεῖς λόγος δέν ἀπομένει εἰς τοὺς συνηθισμένους νά ἐπαινοῦν τὴν Περσικὴν ἀνδρίαν. Καθόσον ἂν καὶ ἐκλείσων εἰς τὸ κέντρον τῆς Ἀσίας 6000 Ἕλληνας ὅχι ἀπὸ τοὺς ἀρίστους, ἀλλὰ ἀπ' ἐκείνους πού διὰ τὴν μηδαμινότητά των δέν ἦσαν ἱκανοὶ νά ζοῦν εἰς τὰς πατρίδας των, ἀνθρώπους πού δέν ἤξευραν τὴν χώραν καὶ δέν εἶχαν κανένα σύμμαχον, πού προδόθησαν ἀπὸ τοὺς συναγωνιστάς των βαρβάρους καὶ στερήθησαν τὸν στρατηγόν των, (3) τόσον κατώτεροί των ἦσαν, ὥστε ὁ βασιλεὺς, ἐπειδὴ δέν ἤξευρε τί νά κάμῃ εἰς τὴν περίστασιν ἐκείνην καὶ δέν
- 147 εἶχε πεποίθησιν εἰς τὸν στρατὸν του, μὲ δολίαν συμφωνίαν τὸλμησε νά πιάσῃ τοὺς ἀρχηγούς τῶν Ἑλλήνων, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι ἡ παρανομία του αὐτὴ θὰ συνταράξῃ τὸ ἑλληνικὸν στρατόπεδον· καὶ ἐπρότιμήσε νά ἀμαρτήσῃ εἰς τοὺς θεοὺς παρὰ φανερά νά πολεμήσῃ ἐκείνους. Ἐπειδὴ δὲ ἀπέτυχε τὸ τέχνασμα του αὐτό, διότι καὶ μὲ
- 148 τὴν δολοφονίαν τῶν ἀρχηγῶν των οἱ στρατιῶται ἔμειναν ἐνωμένοι

1) Αἰολίς ἐκαλεῖτο ἡ ἀπέναντι τῆς Λέσβου παράλιος χώρα τῆς Μ. Ἀσίας. Ἀγησίλαος, Δερκυλίδας, Δράκων καὶ Θίμβρων, ἦσαν Λακεδαιμόνιοι στρατηγοί.

2) Ἄταρνέως, παράλιος πόλις ἀπέναντι τῆς Λέσβου.

3) Ἠφιστοπόλησθε ἀπὸ τοῦ Ἰνστιτούτου Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

3) Διὰ τὸν Κύρον.

καὶ μὲ γενναϊότητα ὑπέφεραν τὴν συμφορὰν, ἔστειλε πίσω τοὺς, ὅταν γύριζαν εἰς τὴν πατρίδα των, τὸν Τισσαφέρην καὶ τὸ ἱππικόν, ἀπὸ τὸ ὅποσον ἂν καὶ ἐνοχλοῦντο εἰς ἕλον τὸν δρόμον, πέρασαν ὅσων νὰ τοὺς συνώδευαν τιμητικά, πρὸ πάντων μὲν φοβούμενοι τὰ ἀκατοίκητα μέρη τῆς χώρας, εὐτύχημα δὲ θεωροῦντες ἂν συναντοῦσαν πολλοὺς ἔχθρους¹⁾. 149

Μὲ συντομίαν δὲ λέγω ὅτι ἐκεῖνοι ἂν καὶ δὲν πῆγαν διὰ λάφυρα οὔτε διὰ νὰ πάρουν ἕνα χωριό, ἀλλὰ πῆγαν ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ βασιλέως, γύρισαν πίσω μὲ πῶς μεγάλη ἀσφάλεια παρὰ ἐκεῖνοι πού πηγαίνουν πρέσβεις διὰ φιλίαν καὶ συνθήκας.

Ὡστε νομίζω ὅτι παντοῦ ἔδειξαν καθαρὰ τὴν ἀνανδρίαν των· διότι καὶ εἰς τὰ Ἀσιατικὰ παράλια πολλάκις νικῆθησαν καὶ εἰς τὴν Εὐρώπῃ ὅταν πέρασαν καθὼς ἔπρεπε τιμωρήθηκαν — διότι ἄλλοι μὲν ἀπ' αὐτοὺς χάθηκαν, ἄλλοι δὲ ἄδοξα ἔφυγαν διὰ νὰ σωθοῦν — καὶ τελευταῖον ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὴν πρωτεύουσάν των καταγέλαστοι ἔγιναν. 150

Καὶ ἀπ' αὐτὰ τίποτε παράλογο δὲν ἔγινε, ἀλλὰ ὅλα ὅπως ἔπρεπε ἐπαιδὴ ἐκεῖνοι πού ἔχουν τέτοια ἀνατροφή καὶ πολίτευμα δὲν εἶναι δυνατὸν οὔτε ἄλλην ἀρετὴν νὰ ἔχουν οὔτε τρόπαια ἐναντίον τῶν ἔχθρων νὰ στήνουν. Διότι δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ μορφωθῆ ἢ ἀξίος στρατηγὸς ἢ γενναῖος στρατιώτης μὲ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς ἐκείνων πού οἱ περισσότεροι εἶναι ὄχλος ἄτακτος καὶ ἄπειρος ἀπὸ κινδύνους, μαλθακὸς μὲν καὶ ἀνάνδρος εἰς τὸν πόλεμον, μαθημένος δὲ εἰς τὴν δουλείαν πῶς πολὺ ἀπὸ τοὺς δούλους· ὅσοι δὲ ἀπ' αὐτοὺς ἔχουν τὰ 151

μεγαλύτερα ἀξιώματα οὔτε μὲ ἠθικὰς ἀρχὰς ἔζησαν ποτὲ οὔτε εἶχάν ποτε εἰς τὴν ζωὴν των ὀδηγὸν τὸ κοινὸν συμφέρον καὶ τὸν πατριωτισμὸν, ἀλλὰ περνοῦν τὴν ζωὴν των κακομεταχειριζόμενοι μὲν τοὺς κατωτέρους των, δουλικώτατα δὲ φερόμενοι πρὸς τοὺς ἀνωτέρους των, ὅσων ἄνθρωποι πολὺ διεφθαρμένοι· μὲ σώματα μὲν μαλθακὰ ἀπὸ τὰ πλοῦτη, ψυχὰς δὲ ταπεινὰς καὶ φοβισμένας ἀπὸ τὸν δεσποτισμὸν· ἐπιδεικτικὰ ἐρχόμενοι εἰς τὸ παλάτι τοῦ μονάρχου, γονατίζοντες ἐμπρὸς του καὶ μὲ κάθε τρόπον μανθάνοντες τὴν μικροφροσύνην, προσκυνοῦντες μὲν θνητὸν ἄνθρωπον καὶ προσφωνοῦντες αὐτὸν θεόν, καταφρονοῦντες δὲ περισσότερον τοὺς θεοὺς παρὰ τοὺς ἀνθρώπους. 152

Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὅσοι ἀπ' αὐτοὺς ἔρχονται εἰς τὰ παράλια ὡς σατράπαι δὲν ἐντροπιάζουν τὴν ἐκαὶ παιδείυσίν των, ἀλλὰ μένουν σταθεροὶ εἰς τὰ ἦθη των, ἄπιστοι εἰς τοὺς φίλους, ἀνάνδροι εἰς τοὺς

1) Διότι καὶ τὰ λάφυρα καὶ αἱ τροφαὶ θὰ ἦσαν περισσότεραι· τὴν πεποιθησὶν εἶχαν εἰς τὴν νικῆν.

- ἐχθρούς, μὲ μιὰ ζωὴ ἄλλοτε ταπεινὴ καὶ ἄλλοτε ἀλαζονικὴ, κατα-
153 φρονούντες τοὺς συμμάχους καὶ κολακεύοντες τοὺς ἐχθρούς¹⁾. Πρά-
γματι τὸν μὲν στρατὸν τοῦ Ἀγησίλαου ὀκτῶ μῆνας μὲ δικά των χρή-
ματὰ ἐθρεψαν²⁾ τοὺς δὲ ἀγωνιζομένους διὰ τὰ τοὺς ὑπερασπίσασιν
ἄλλους ὀκτῶ μῆνας καθυστέρησαν τὸν μισθὸν των³⁾. Καὶ εἰς ἐκεί-
νους μὲν ποῦ πῆραν τὴν Κισθίην⁴⁾ μοίρασαν ἑκατὸν τάλαντα,
154 ἀπὸ αἰχμαλώτους ἐβασάνιζαν. Διὰ τὰ εἶπω δὲ σύντομα καὶ γενικὰ,
ποιὸς ἀπὸ τοῦς πολεμήσαντας αὐτοὺς δὲν γύρισε πλούσιος καὶ εὐτυ-
χῆς, ποιὸς δὲ ἀπὸ τοῦς παραδοθέντας εἰς αὐτοὺς δὲν πέθανε μὲ
ὑβρεῖς καὶ βασανιστήρια; δὲν τόλμησαν νὰ πιᾶσιν τὸν Κόνωνα μὲ
σκοπὸν νὰ τὸν σκοτώσουν, ὁ ὁποῖος ὡς στρατηγὸς των κατέλυσε τὴν
ἡγεμονίαν τῶν Λακεδαιμονίων κατὰ θάλασσαν, τὸν Θεμιστοκλῆ δὲ
ποῦ χάριν τῆς Ἑλλάδος τοὺς νίκησε δὲν τὸν ἐτίμησαν μὲ τὰς μεγα-
155 λυτέρας τιμὰς; Καὶ λοιπὸν πῶς πρέπει νὰ σέβεται κανεὶς τὴν φι-
λίαν τούτων ποῦ τιμωροῦν τοὺς εὐεργέτας των, τόσον φανερὰ δὲ κολα-
κεύουν τοὺς κακοποιούντας αὐτούς; εἰς ποίους δὲ ἀπὸ μᾶς δὲν
ἔκαμαν κακὸ; ποῖαν στιγμήν δὲ ἀφῆκαν χωρὶς νὰ ἐπιβουλευθοῦν
τοὺς Ἕλληνας; τί δὲ ἀπὸ τὰ δικά μας δὲν εἶναι ἐχθρικόν των, οἱ
ὅποιοι ἔταν ἤλθαν εἰς τὴν Ἑλλάδα τόλμησαν καὶ τὰ ἀγάλματα καὶ
156 τοὺς ναοὺς τῶν θεῶν νὰ διαρπάσσουν καὶ νὰ καύσουν; Διὰ τοῦτο καὶ
ἀξίζει νὰ ἐπαινοῦμεν τοὺς Ἴωνας, διότι εἶπαν κατὰρας δι' ἐκείνους
ποῦ θὰ ἤθελαν νὰ πειράξουν ἢ νὰ διορθώσουν τοὺς καέντας ναοὺς,
ὄχι διότι δὲν θὰ εἶχαν πῶς νὰ τοὺς διορθώσουν, ἀλλὰ διότι ἤθελαν
νὰ εἶναι εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ἐνθύμια τῆς ἀσεβείας τῶν βαρβάρων,
καὶ κανεὶς Ἕλληγν νὰ μὴ πιστεύῃ εἰς ἐκείνους ποῦ τολμοῦν νὰ
ἀμαρτήσουν εἰς τὰ θεῖα, ἀλλὰ νὰ τοὺς προφυλάττωνται καὶ νὰ τοὺς
φοβοῦνται βλέποντες ὅτι αὐτοὶ πολέμησαν ὄχι μόνον ἡμᾶς ἀλλὰ καὶ
τὰ ἀφιερώματά μας.
- 157 Ἐχω δὲ καὶ διὰ τοὺς συμπολίτας μου⁵⁾ κάτι παρόμοιο ν' ἀναφέρω.
Διότι καὶ αὐτοὶ μὲ ἄλλους τοὺς ἄλλους ποῦ πολέμησαν συμφιλίωνον-

1) Θαυμασιά καὶ ζωντανὴ εἰκὼν ταπεινοῦ καὶ δουλικοῦ χαρακτήρος.

2) Ὁ αὐτράπης Τιθραύστης ἔδωκε εἰς τὸν Ἀγησίλαον 30 τάλαντα διὰ τὰ τὸν ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὰς Σάρδεις καὶ τὸν συνεβούλευσε νὰ ἔλθῃ κατὰ τῆς Φρυγίας τοῦ Φαρναβάζου.

3) Βλέπε § 142.

4) Πιθανῶς πόλιν τῆς Αἰολίδος.

5) Ὁμιλοῦνται ἀπὸ τὸν ἴδιον ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ται καὶ λησμονοῦν τὴν ἔχθραν, μὲ τοὺς Ἀσιανοὺς δὲ καὶ ὅταν εὐεργετοῦνται δὲν τοὺς ἀναγνωρίζουσι τὴν χάριν· ἔτσι παντοταεῖν ἔχουν τὴν ὀργὴν ἐναντίον των. Καὶ πολλοὺς μὲν οἱ πατέρες μας εἰς θάνατον κατεδίκασαν, διότι πῆγαν μὲ τοὺς Πέρσας, καὶ τώρα ἀκόμη εἰς τὰς δημοσίας συγκεντρώσεις πρὶν ἀρχίσουν τὰς συζητήσεις καταρῶνται ἂν κανεῖς ἀπὸ τοὺς πολίτας προτείνῃ νὰ σταλοῦν πρέσβεις εἰς τοὺς Πέρσας διὰ φιλίας ¹⁾· οἱ δὲ Εὐμολπίδαι καὶ οἱ Κήρυκες ²⁾ εἰς τὴν τελετὴν τῶν μυστηρίων διὰ τὸ μῖσος κατὰ τῶν Περσῶν καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους βαρβάρους ὡς ἀνθρωποκτόνους ἀπαγορεύουν νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς τὰ μυστήρια. Τόσον δὲ φυσικοὶ ἐχθροὶ μας εἶναι, 158 ὥστε καὶ ἀπὸ τοὺς μύθους περισσότερο μᾶς εὐχαριστοῦν οἱ τρωϊκοὶ καὶ οἱ περσικοὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους μανθάνομεν τὰς συμφορὰς ἐκείνων. Μπορεῖ δὲ καθένας νὰ εὖρη ὅτι ἀπὸ τοὺς πολέμους ἐναντίον τῶν βαρβάρων εἶναι τονισμένοι ὕμνοι, ἐνῶ ἀπὸ τοὺς μεταξὺ μας θρηνοὶ καὶ ἐκείνους μὲν ψάλλομεν εἰς τὰς ἑορτάς, τούτους δὲ θυμούμεθα εἰς 159 τὰς συμφορὰς. Νομίζω δὲ ὅτι καὶ τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα ἔχουν πολὺ μεγάλην φήμην, διότι ὕμνοισιν ἐκείνους ποῦ πολέμησαν κατὰ τῶν βαρβάρων καὶ δι' αὐτὸ οἱ πρόγονοὶ μας τὰ προτίμησαν εἰς τοὺς μουσικοὺς ἀγῶνας καὶ εἰς τὰ σχολεῖα, ἵνα ἀπὸ τὴν πυκνὴν ἀκρόασίν των μανθάνωμεν καλὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς ἔχθραν καὶ ζηλευόντες τὴν ἀνδρείαν τῶν τρωϊκῶν ἡρώων νὰ ποθοῦμεν τὰ ἴδια μὲ ἐκείνους κατορθώματα.

Λοιπὸν φρονῶ ὅτι εἶναι πάρα πολλὰ τὰ προτρέποντα ἡμᾶς νὰ τοὺς 160 πολεμοῦμε, πρὸ πάντων δὲ ἡ τωρινὴ εὐκαιρία πρὸς καλὴν ἀπὸ κάθε ἄλλῃ· αὐτὴν δὲν πρέπει νὰ τὴν χάσωμεν· διότι εἶναι, καὶ ἐντροπὴ ὅταν μὲν εἶναι κοντὰ μᾶς νὰ μὴ τὴν ἐπωφελοῦμεθα, ὅταν δὲ περὰσῃ νὰ τὴν ἐνθυμούμεθα. Καθόσον προκειμένου νὰ πολεμήσωμεν τὸν βασιλέα, τί ἄλλο θὰ ἠθέλαμε νὰ ἔχωμεν, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ὑπάρ- 161 χοντα; Δὲν ἐπανεστῆτησεν ἡ Αἴγυπτος καὶ ἡ Κύπρος; ἡ Φοινίκη καὶ ἡ Συρία δὲν ἐγιναν ἀνάστατοι ἀπὸ τὸν πόλεμον αὐτόν; ³⁾ ἡ Τύρος διὰ τὴν ὁποίαν καυχήθηκε, δὲν κατέχεται ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς του; ἀλλὰ καὶ τὰς πλείστας πόλεις τῆς Κιλικίας οἱ δικοὶ μας στρατιῶται τὰς ἔχουν καὶ δὲν εἶναι δύσκολον νὰ πάρουν καὶ τὰς ἄλλας. 162

1) Τοῦτο μόνον κατὰ τύπους ἐτηρεῖτο, διότι καὶ συνεμάχησαν μὲ τοὺς Πέρσας εἰς τὸν Πελοποννησιακόν.

2) Δύο ἱερατικαὶ οἰκογένειαι ἀφιερωμέναι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν Ἐλευσινίων, ἡ μὲν ἀπὸ τὸν Εὐμολπον, ἡ δὲ ἀπὸ τὸν Κήρυκα, υἱὸν τοῦ Ἐρμοῦ.

3) Ἐνοεῖ τὸν πόλεμον τοῦ Εὐαγόρου τὸν καλούμενον Κυπριακόν.

- Τὴν Λυκίαν κανεῖς ποτε Πέρσης δὲν ἐκυρίευσε· ὁ δὲ ὑποδιοικητῆς τῆς Καρίας Ἐκατόμνωσ πραγαματικῶς ἀπὸ πολὺν καιρὸν ἐστασίασε ¹⁾, θὰ τὸ κάμῃ δὲ φανερά, ὅταν ἡμεῖς θελήσωμε. Ἀπὸ τὴν Κνίδον δὲ ἕως τὴν Σινώπην Ἕλληνες κατοικοῦν, τοὺς ὁποίους δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τοὺς πείθωμεν ἀλλὰ νὰ μὴ τοὺς ἐμποδίζωμεν νὰ πολεμοῦν τὸν βάρβαρον. Καὶ λοιπόν, ἐνῶ ἔχομεν τόσα ὄρημητήρια καὶ ἓνας τόσοσ μεγάλος πόλεμος περικυκλώνει τὴν Ἀσίαν, ποιὰ ἀνάγκη νὰ ἐξετάζωμεν μὲ ἀκριβολογίαν, τί μέλλει νὰ γίνῃ; διότι ὅταν νικῶνται ἀπὸ
- 163 λίγους στρατιώτας, φανερόν εἶναι ὅτι θὰ πάθουν τελείαν καταστροφὴν, ἂν ἀναγκασθοῦν νὰ πολεμοῦν πρὸς ὄλους μας. Καὶ ἔτσι εἶναι· ἂν μὲν ὁ βάρβαρος γερά πιάσῃ τὰ παράλια καὶ ἐγκαταστήσῃ μεγαλυτέρας φρουράς, δὲν εἶνε ἀπίθανον τὰ γύρω νησιά, Ρόδος, Σάμος καὶ Χίος νὰ ἔλθουν μὲ τὸ μέρος του· ἂν ὅμως ἡμεῖς προλάβωμεν καὶ τὰ καταλάβωμεν, ἐπόμενον εἶναι καὶ ὅσοι κατοικοῦν τὴν Λυδίαν, τὴν Φρυγίαν καὶ τὴν πέραν αὐτῶν χώραν νὰ ἐνωθοῦν μαζί μας πού θὰ ἔχωμεν βᾶσιν τὰ νησιά.
- 164 Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ σπεύσωμεν καὶ νὰ μὴ χάνωμεν καθόλου καιρὸν, διὰ νὰ μὴ πάθωμεν ὅ,τι καὶ οἱ πατέρες μας. Διότι ἐκεῖνοι, ἐπειδὴ ἦλθαν ὕστερα ἀπὸ τοὺς βαρβάρους καὶ ἀφήκαν εἰς τὴν τύχην των μερικοὺς συμμάχους ²⁾, ἀναγκάσθηκαν ν' ἀγωνισθοῦν ὀλίγοι μὲ πολλοὺς, ἐνῶ μποροῦσαν ἐκεῖνοι πρῶτοι νὰ περάσουν εἰς τὴν Ἀσίαν μὲ ὄλας τὰς Ἑλληνικὰς δυνάμεις καὶ νὰ ὑποτάξουν ἕνα ἕνα
- 165 ὄλα τὰ ἐκεῖ ἔθνη. Διότι, ὅταν ἓνας ἔχῃ πόλεμο μὲ ἀνθρώπους πού μαζεῦνται ἀπὸ πολλὰ μέρη, εἶναι ἀποδεδειγμένον ὅτι δὲν πρέπει νὰ περιμένῃ ἕως ὅτου ἐνωθοῦν, ἀλλὰ νὰ τοὺς προσβάλλῃ ἐνῶ ἀκόμη εἶναι σκορπισμένοι. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν, ἂν καὶ ἔκαμαν αὐτὰ τὰ σφάλματα, ὄλα τὰ διώρθωσαν, ὅταν ἦλθαν εἰς τοὺς μεγίστους κινδύνους· ἡμεῖς ὅμως, ἂν εἴμεθα φρόνιμοι, ἐξ ἀρχῆς θὰ προφυλαχθῶμεν καὶ θὰ προσπαθήσωμεν ἐγκαίρως νὰ στρατοπεδεύσωμεν εἰς τὴν Λυδίαν
- 166 καὶ Ἰωνίαν, μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι ὁ βασιλεὺς δὲν ἄρχει μὲ τὸ θέλημα τῶν κατοικούντων τὴν Ἀσίαν, ἀλλὰ διότι ἔχει μεγαλυτέραν δύναμιν ἀπὸ καθένα τους χωριστῶς· ἀπ' αὐτὴν του τὴν δύναμιν ὅταν ἡμεῖς μεγαλυτέραν περάσωμεν εἰς τὴν Ἀσίαν, πρᾶγμα πού θὰ κατορθώσωμεν εὐκόλα, ἀρκεῖ νὰ θελήσωμεν, ἀσφαλῶς θὰ γίνωμεν κύριοι

1) Οὗτος συνέπραττε κρυφῶ μὲ τὸν Εὐαγόραν εἰς τὸν ὅποιον ἔσταλλε πολλὰ χρήματα.

2) Ἐννοεῖ τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἰώνων.

βλῆς τῆς Ἀσίας. Πολύ δὲ καλύτερον εἶναι νὰ πολεμοῦμεν μὲ ἐκεί-
νον διὰ τὴν βασιλείαν παρὰ νὰ μαλώνωμεν μεταξύ μας διὰ τὴν
ἡγεμονίαν.

Ἀξίζει δὲ ἡ παρούσα γενεὰ νὰ κάμῃ τὴν ἐκστρατείαν διὰ 167
νὰ ἀπολαύσουν τὰ ἀγαθὰ ἐκεῖνοι ποὺ πέρασαν καὶ τὰς δυστυχίας ¹⁾
καὶ νὰ μὴ περάσουν βλῆν των τὴν ζῶνν δύστυχα. Διότι κατὰ τὴν
γνώμην μου εἶναι ἀρκετὸς ὁ περασμένος καιρὸς μέσα εἰς τὸν ὁποῖον
δὲν ὑπάρχει κακὸν ποὺ νὰ μὴ ἔγινε· ἐπειδὴ ἡμεῖς εἰς τὰ κακὰ ποὺ
ἔχει μέσα τῆς ἡ φύσις τῶν ἀνθρώπων ἀκόμη καὶ ἄλλα προσθέσαμε
μὲ τοὺς μεταξύ μας πολέμους καὶ τὰς στάσεις, ὥστε ἄλλοι μὲν μέσα 168
εἰς τὰς πόλεις των νὰ ἐξαφανίζονται ἄδικα, ἄλλοι δὲ μὲ τὰς γυναί-
κας καὶ τὰ παιδιὰ των νὰ περιπλανῶνται εἰς τὰ ξένα, πολλοὶ δὲ —
ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν τῶν καθημερινῶν ἐξόδων κατ' ἀνάγκην γινόμενοι
μισθωτοὶ στρατιῶται ²⁾ — νὰ πεθαίνουν πολεμοῦντες τοὺς φίλους των
ὕπερ τῶν ἐχθρῶν. Δι' αὐτὰ δὲ τὰ κακὰ κανεῖς ποτὲ δὲν στενοχω-
ρήθηκε, ἀλλὰ διὰ τὰς συμφορὰς μὲν ποὺ ἔπλασεν ἡ φαντασία τῶν
ποιητῶν θέλουν νὰ σακρῶνουν, ἀληθινὰ δὲ παθήματα πολλὰ καὶ τρο-
μερὰ ἐνῶ βλέπουν νὰ γίνωνται ἀπὸ τὸν πόλεμον, τόσον δὲν θέλουν
νὰ συγκινηθοῦν, ὥστε καὶ χαίρουν περισσότερο διὰ τὰς δυστυχίας
τῶν ἄλλων παρὰ διὰ τὰς δικὰς των εὐτυχίας. Ἴσως δὲ καὶ νὰ γε- 169
λάσουν μερικοὶ διὰ τὴν ἀπλοϊκότητά μου ποὺ θρηγῶ διὰ δυστυχίας
ἀνθρώπων ³⁾ τὴν στιγμὴν ποὺ ἡ Ἰταλία ἔγινε ἀνάστατος ⁴⁾, ἡ Σι-
κελία ὑποδουλώθηκε ⁵⁾, τόσαι δὲ πόλεις Ἑλληνικαὶ παραδόθησαν εἰς
τοὺς βαρβάρους ⁶⁾ καὶ τὰ λοιπὰ Ἑλληνικὰ μέρη κινδυνεύουν τὸν μέ-
γιστον κίνδυνον.

Παραξενεύομαι δὲ μὲ ἐκείνους ποὺ ἔχουν μεγάλην ἐπιρροὴν καὶ δύ- 170
μιν εἰς τὰς πόλεις, ἂν νομίζουν ὅτι τοὺς ταιριάζει νὰ μεγαλοφρο-
νοῦν, ἀφοῦ ποτὲ δὲν μπόρεσαν νὰ ποῦν ἢ νὰ σκεφθοῦν τίποτε διὰ
πράγματα τόσον σπουδαῖα. Διότι ὤφειλαν αὐτοί, ἂν ἦσαν ἄξιοι τῆς
φήμης των, παραιτούμενοι ἀπὸ κάθε ἄλλο νὰ λέγουν καὶ νὰ συμ-

1) Ἐννοεῖ τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν § 115 καὶ ἔπειτα.

2) Ἐλέγοντο ἐπίκουροι καὶ ὡς μισθωτοὶ πολεμοῦσαν καὶ αὐτὰς τὰς πα-
τρίδας των.

3) Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς ὀλοκλήρους πόλεις καὶ χώρας.

4) Ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Κελτῶν καὶ τὸν πόλεμον ποὺ ἔκαμνεν εἰς τὴν
κάτω Ἰταλίαν ὁ τύραννος τῶν Συρακοῦσῶν Διονύσιος.

5) Εἰς τοὺς Καρχηδονίους καὶ τὸν Διονύσιον.

6) Μὲ τὴν Ἀνταλκίδειον εἰρήνην.

- 171 βουλεύουν διὰ τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν βαρβάρων. Διότι ἴσως ὅλοι μαζί νὰ μπορούσαν νὰ φέρουν ἀποτέλεσμα· ἂν δὲ ἐκουράζοντο νὰ λέγουν καὶ νὰ συμβουλευοῦν πρὶν κάτι νὰ γίνη, τοῦλάχιστον θὰ ἄφηναν τοὺς λόγους τῶν σάν χρησμοὺς εἰς τὴν μέλλουσαν γενεάν. Τώρα δὲ ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν τὴν δόξαν καὶ τὰς μεγάλας τιμὰς μὲ ἐπιμονὴν καταγίνονται εἰς μικρὰ πράγματα, ἀφήκαν δὲ εἰς ἡμᾶς, ποὺ εἴμεθα μακρὰν τῆς πολιτικῆς, νὰ συμβουλευόμεν διὰ τόσον σπουδαῖα.
- 172 Ἐπιπλέον ὅμως ὅσον πρὸς μικροπρεπεῖς εἶναι οἱ κυβερνηταὶ μας, τόσον ἡμεῖς οἱ ἄλλοι πρέπει νὰ σκεπτόμεθα μὲ περισσότερον θάρρος πῶς νὰ ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὴν τωρινὴν μεταξὺ μας ἔχθραν· διότι τώρα μὲν μάταια κάμνομεν τὰς συνθήκας τῆς εἰρήνης· ἐπειδὴ δὲν διαλύομεν τοὺς μεταξὺ μας πολέμους ἀλλὰ ἀναβάλλομεν αὐτοὺς καὶ περιμένομεν τὴν εὐκαιρίαν ποὺ νὰ θυνηθῶμεν κάποιον μεγάλο ἀθεράπευτο κακὸ νὰ κάμῃ ὁ ἓνας εἰς τὸν ἄλλον.
- 173 Πρέπει δὲ τέλος πάντων τὰς ἐπιβουλάς αὐτὰς ν' ἀπομακρύνωμεν καὶ ν' ἀρχίσωμεν τὰ ἔργα ἐκεῖνα ποὺ θὰ μᾶς κάμουν καὶ τὰς πόλεις ἀσφαλέστερα νὰ κατοικήσωμεν καὶ μεγαλυτέραν ἐμπιστοσύνην μεταξὺ μας νὰ ἔχωμεν. Εἶναι δὲ ἀπλοῦς καὶ εὐκολὸς ὁ λόγος δι' αὐτά· διότι εἶναι φανερόν ὅτι οὔτε εἰρήνην σταθεράν εἶναι δυνατόν νὰ ἔχωμεν οἱ Ἕλληνες, ἂν δὲν πολεμήσωμεν ὅλοι μαζί τοὺς βαρβάρους, οὔτε νὰ ζήσωμεν μὲ ὁμόνοιαν προτοῦ καὶ ἀπὸ τοὺς ἰδίους
- 174 ὠφεληθῶμεν καὶ μὲ τοὺς ἰδίους ἀγωνισθῶμεν. Ἄν δὲ γίνουν αὐτὰ καὶ ἀπομακρυνθῇ ἡ ἀνέχεια, ἡ ὁποία καὶ τὰς φιλίας διαλύει καὶ τοὺς συγγενεῖς εἰς ἔχθραν φέρει καὶ γενικᾶς τοὺς ἀνθρώπους εἰς πολέμους καὶ στάσεις ὁδηγεῖ, ἀδύνατον εἶναι νὰ μὴ εἰρηνεύσωμεν καὶ νὰ μὴ ἔχωμεν ἀληθινὴν φιλίαν μεταξὺ μας. Διὰ τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες πρέπει κάθε προσπάθεια νὰ καταβάλωμεν διὰ νὰ μεταφέρωμεν πολὺ γρήγορα τὸν ἐδῶ πόλεμον εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ νὰ τὸν περιορίσωμεν ἐκεῖ· διότι μόνον αὐτὸ τὸ καλὸ ἀπὸ τοὺς μεταξὺ μας ἀγῶνας δυνάμεθα ν' ἀπολαύσωμεν, ἂν δηλ. τῆς πείρας ποὺ ἔχομεν ἀπ' αὐτοὺς ἀποφασίσωμεν νὰ τὴν ἐξαντλήσωμεν ἐναντίον τῶν βαρβάρων.
- 175 Ἐπιπλέον τοῦλάχιστον ἴσως διὰ τὰς συνθήκας¹⁾ ἀξίζει ν' ἀναβάλωμεν καὶ νὰ μὴ βιασθῶμεν νὰ ἐπιχειρήσωμεν πρὸς γρήγορα τὴν ἐκστρατείαν· δι' αὐτὰς ὅσαι μὲν πόλεις φαίνονται ἐλευθερωμέναι γνωρίζουν χάριν εἰς τὸν βασιλέα, διότι ἐξ αἰτίας του ἔχουν τὴν αὐτονομίαν, ὅσαι δὲ παραδόθησαν εἰς τοὺς βαρβάρους πρὸ πάντων μὲν

1) Ἐννοεῖ τὴν Ἀνακλιθεῖον εἰρήνην.
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

κατηγοροῦν τοὺς Λακεδαιμονίους, ἐκτὸς αὐτῶν δὲ καὶ ἄλλους τοὺς ἄλλους ὅσοι πῆραν μέρος εἰς τὴν εἰρήνην, διότι ἐξ αἰτίας τούτων εἶναι ἀναγκασμένοι νὰ εἶναι δοῦλοι. Καὶ λοιπὸν πῶς δὲν πρέπει τὸ ταχύτερον νὰ διαλύσωμεν τὴν συνθήκην αὐτὴν, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν μιὰ τέτοια ἰδέα γεννήθηκε ὅτι ὁ μὲν βάρβαρος φροντίζει διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ εἶναι εἰς αὐτὴν φύλαξ τῆς τάξεως καὶ τῆς εἰρήνης, ἀπὸ μᾶς δὲ μερικοὶ εἶναι ποῦ βλέπτουν καὶ καταστρέφουν αὐτὴν; Ἐκεῖνο δὲ 176 ποῦ εἶναι πιὸ γελοῖον ἀπ' ὅλα εἶναι ὅτι ἀπὸ τὰ γραμμμένα εἰς τὴν συνθήκην τὰ πιὸ χειρότερα διατηροῦμεν. Διότι ὅσα μὲν ἄρθρα τῆς συνθήκης ἀφήνουν αὐτόνομα τὰ νησιὰ καὶ τὰς πόλεις τῆς Εὐρώπης ἀπὸ πολλὸν καιρὸν δὲν ἰσχύουν καὶ μάταια εἶναι εἰς τὰς στήλας¹⁾ γραμμμένα· ὅσα δὲ μᾶς ἐντροπιάζουν καὶ πολλοὺς συμμάχους ἔδωσαν εἰς τοὺς βαρβάρους, αὐτὰ ἰσχύουν καὶ ὅλοι μας τὰ ἀναγνωρίζομεν, ποῦ ἔπρεπε νὰ τὰ ἐξαφανίσωμεν καὶ νὰ μὴ τὰ ἀφήσωμεν νὰ ζήσουν οὔτε μιὰ μέρα μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι εἶναι διαταγαὶ καὶ ὄχι συνθήκαι. Διότι ποῖός δὲν ξεύρει ὅτι συνθῆκαι μὲν εἶναι ὅσαι δίδουν ὅσα δικαιώματα καὶ κοινὰς ὑποχρεώσεις εἰς ἐκείνους ποῦ τὰς υπογράφουν, διαταγαὶ δὲ ὅσαι παρὰ τὸ δίκαιον ταπεινῶνουν τὸν ἕνα ἀπὸ τοὺς υπογράφοντας;

Διὰ τοῦτο δικαίως δυνάμεθα νὰ κατηγορήσωμεν τοὺς πρέσβεις ποῦ 177 ἔβαλαν τὴν υπογραφήν των εἰς αὐτὴν τὴν συνθήκην, διότι ἐνῶ τοὺς ἔστειλαν οἱ Ἕλληνας, ἔκαμαν εἰρήνην ὠφέλιμον εἰς τοὺς βαρβάρους. Ἐπειδὴ ἔπρεπε αὐτοὶ εἴτε νόμιζαν δίκαιον νὰ ἔχῃ καθένας μόνον τὴν χώραν του, εἴτε νὰ ἐξουσιάζουν καὶ τὰς πόλεις ποῦ κάποτε μὲ πόλεμον ἐκυρίευσαν, εἴτε νὰ ἔχωμεν εἰς τὴν ἐξουσίαν μας ὅσας εἴχαμε τὴν στιγμήν ποῦ ἔκλεισε ἡ εἰρήνη, ἔπρεπε, λέγω, ἐν ἀπὸ αὐτὰ ἀφοῦ ὀρίσουν καὶ κάμουν νὰ εἶναι τὸ δίκαιον κοινὸν δι' ὅλους, ἔτσι ἀμερόληπτα νὰ υπογράψουν συνθήκας δι' ὅλα αὐτά. Τώρα δὲ 178 καμμιά τιμὴ δὲν ἔδωσαν οὔτε εἰς ἡμᾶς οὔτε εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, τὸν δὲ βάρβαρον ἀνεγνώρισαν ἀπόλυτον κύριον ὅλης τῆς Ἀσίας, σὰν νὰ πολεμήσαμε χάριν αὐτοῦ ἢ σὰν νὰ εἶναι ἡ μὲν κυριαρχία τῶν Περσῶν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀσίας καὶ τὰ νησιὰ πολλὰ παλαιὰ, ἡμεῖς δὲ μόλις τελευταῖα κατοικήσαμε τὰς πόλεις μας, ἐνῶ τουναντίον ἐκεῖνοι μὲν τώρα τελευταῖα πῆραν αὐτὴν τὴν τιμὴν²⁾, ἡμεῖς δὲ ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια εἴμεθα ἡγεμόνες τῶν Ἑλλήνων.

1) Περὶ τοῦ πράγματος βλ. § 180.

2) Κύρος ὁ πρεσβύτερος κατέλαβε τὰ παράλια εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔκτου αἰῶνος π.χ. Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

- 179 Νομίζω δὲ ὅτι θὰ γίνῃ πῶς φανερά καὶ ἡ περιφρόνησις πρὸς μᾶς ἔγινε καὶ ἡ πλεονεξία τοῦ βασιλέως ἂν μιλῆσω ὡς ἐξῆς· δηλ. ἀπὸ τὴν γῆν πρὸς σκεπάζει ὁ οὐρανὸς καὶ εἶναι χωρισμένη εἰς δύο, εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν, τὴ μιστὴ πῆρε μὲ τὰς συνθήκας, σὰν νὰ μοίρασε τὴν γῆν μὲ τὸν θεὸν καὶ δὲν ἔκαμε συνθήκας μὲ ἄνθρωπος. Καὶ αὐτὰς μᾶς ὑπεχρέωσε ἀφοῦ τὰς γράψωμεν εἰς στήλας μαρμαρίνας νὰ στήσωμεν εἰς τὰ κοινὰ ἱερά, τρόπαιον πολὺ πῶς λαμπρὸν ἀπ' ἐκεῖνα πρὸς στήθουν εἰς τὰς μάχας· διότι τὰ μὲν τρόπαια στήθουν διὰ μικρὰ κατορθώματα καὶ δι' ἓνα μόνον καλὸ ἀποτέλεσμα, αἱ δὲ συνθήκαι στήθησαν δι' ἕλον τὸν πόλεμον καὶ δι' ἕλην τὴν Ἑλλάδα¹⁾.
- 181 Διὰ τὰ αἴσχη αὐτὰ πρέπει νὰ θυμῶνουμεν καὶ νὰ σκεπτόμεθα, πῶς καὶ διὰ τὰ γενόμενα νὰ ἐκδικηθῶμεν καὶ τὰ μέλλοντα νὰ διευθύνωμεν καλλύτερα. Καὶ εἶναι μὲ τὴν ἀλήθειαν ἐντροπὴ νὰ θέλωμεν νὰ ἔχωμεν τοὺς βαρβάρους δούλους εἰς τὸν ἰδιωτικὸν μας βίον, εἰς τὸν δημόσιον δὲ ν' ἀφήνωμεν τόσους συμμάχους νὰ εἶναι δούλοι εἰς τοὺς βαρβάρους· καὶ οἱ μὲν πρόγονοί μας πρὸς ἔζησαν τὴν ἐποχὴν τῶν Τρωϊκῶν, διότι ἔκλεψαν μιὰ γυναῖκα, τόσον ἔλοι νὰ θυμῶσουν μαζί μὲ τοὺς ἀδικηθέντας, ὥστε ν' ἀρχίσουν πόλεμον, πρὸς δὲν ἔπαυσαν παρὰ ἀφοῦ κατέστρεψαν τὴν πατρίδα ἐκεῖνου πρὸς τόλμησε νὰ πειράξῃ ἓνα Ἑλληνα· ἡμεῖς δὲ ἐνῶ ὑβρίζεται²⁾ ἕλη ἡ Ἑλλάς νὰ μὴ ζητήσωμεν ἔλοι μαζί καμμιὰ ἐκδίκησιν, ἂν καὶ εἴμεθα ἱκανοὶ νὰ κατορθώσωμεν σπουδαῖα. Ἐπειδὴ μόνος αὐτὸς ὁ πόλεμος εἶναι ἀνώτερος εἰρήνης, ὅμοιος μᾶλλον μὲ πανηγυρικὴν πομπὴν παρὰ μὲ ἐκστρατείαν καὶ ὠφέλιμος δι' ἔλους μας, καὶ δι' ἐκεῖνους πρὸς θέλουν τὴν ἡσυχίαν καὶ δι' ἐκεῖνους πρὸς θέλουν τὸν πόλεμον. Διότι ἐκεῖνοι μὲν θὰ μποροῦν χωρὶς φόβον ν' ἀπολαύουν τὰ ἀγαθὰ των, αὐτοὶ δὲ ἀπὸ τὰ ξένα θ' ἀποκτήσουν μεγάλα πλοῦτη.
- 182 Διαφοροτρόπως συλλογιζόμενος κανεὶς εὐρίσκει ὅτι αὐταὶ αἱ πράξεις μᾶς εἶναι ὠφέλιμοι. Διότι, πέστε μου, μὲ ποιούς πρέπει νὰ πολεμοῦν ἐκεῖνοι πρὸς δὲν ζητοῦν καθόλου νὰ πλεονεκτοῦν παρὰ μόνον τὸ δίκαιον βλέπουν; δὲν πρέπει νὰ πολεμοῦν μὲ ἐκεῖνους πρὸς καὶ ἄλλοτε ἔβλαψαν τὴν Ἑλλάδα καὶ τώρα ἀδικὰ τὴν ἐπιβουλεύουν
- 184 καὶ πάντοτε ἔτσι φέρονται πρὸς ἡμᾶς; ποίους δὲ πρέπει νὰ φθονοῦν

1) Ὁλη ἡ περίοδος εἶναι θαυμασιὰ· πράγματι τόσα χρόνια πολέμησαν μεταξύ των (ἀπὸ τὸ 431 καὶ ἔπειτα) διὰ τὴν ἡγεμονίαν, διὰ νὰ τὴν παραδώσουν τέλος εἰς τὸν βάρβαρον μὲ τὸ θέλημά των.

2) Μὲ τὰς διαταγὰς πρὸς εἶναι γραμμέναι εἰς τὰς μαρμαρίνας στήλας.

ἐκεῖνοι ποῦ δὲν εἶναι καθόλου φθονεροὶ καὶ μόνον πολὺ σπάνια φθάνουν εἰς τὸν φθόνον; δὲν πρέπει αὐτοὶ νὰ φθονοῦν ἐκείνους ποῦ ἀπόκτησαν δύναμιν μεγαλυτέραν παρ' ἑτι ταυριάζει εἰς ἀνθρώπους, τοὺς ἀξίζει δὲ νὰ ζοῦν χειρότερα ἀπὸ τοὺς δικούς μας πτωχοὺς; ἐναντίον δὲ τίνων πρέπει περισσότερο νὰ ἐκστρατεύουν ἐκεῖνοι ποῦ θέλουν συγχρόνως νὰ εἶναι δίκαιοι καὶ νὰ βλέπουν καὶ τὸ συμφέρον των; δὲν πρέπει νὰ ἔλθουν ἐναντίον τῶν φυσικῶν καὶ πατρικῶν ἐχθρῶν, ποῦ ἔχουν καὶ πολλὰ ἀγαθὰ, δὲν μποροῦν δὲ καθόλου νὰ τὰ ὑπερ-σπίσουν; λοιπὸν ἐκεῖνοι εἶναι ἔνοχοι εἰς ὅλα αὐτά.

Ἐπειτα δὲ καὶ τὰς συμμάχους πόλεις δὲν θὰ στενοχωρήσωμεν 185 στρατολογοῦντες ἀπ' αὐτάς, πρᾶγμα ποῦ τώρα εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον εἶναι πολὺ ὀχληρὸν εἰς αὐτάς· διότι νομίζω ὅτι θὰ εἶναι πολὺ λιγώτεροι ἐκεῖνοι ποῦ θὰ θελήσουν νὰ μείνουν εἰς τὰς πατρίδας των ἀπὸ τοὺς μέλλοντας ν' ἀκολουθήσουν. Διότι ποιὸς νέος ἢ ἡλικιωμένος εἶναι τόσον κωθρός, ὁ ὅποιος δὲν θὰ θελήσῃ νὰ λάβῃ μέρος εἰς ἐκστρατεῖαν ποῦ θὰ εἶναι στρατηγοὶ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Σπαρτιαταί, θὰ γίνῃ δὲ ἀπ' ἑλλην τὴν Ἑλλάδα διὰ τὴν ἐλευθερίαν ἑλλων τῶν συμμάχων καὶ θὰ ἔχῃ σκοπὸν τὴν τιμωρίαν τῶν βαρβάρων; πόσην 186 δὲ φήμην καὶ ὄνομα καὶ δόξαν πρέπει νὰ νομίζωμεν ὅτι θὰ ἔχουν ὅσο ζοῦν καὶ ὅταν πεθάνουν ὅσοι ἀριστεύουν εἰς ἓνα τέτοιο πόλεμο; διότι ἀφοῦ ἐκεῖνοι ποῦ πολέμησαν Ἀλέξανδρον τὸν Πάριν καὶ ἐκυρίευσαν μίαν πόλιν ἀξιώθησαν τόσους ἐπαίνοους, τί ἐγκώμια πρέπει νὰ περιμένουν ἐκεῖνοι ποῦ θὰ κυριεύσουν ἑλλην τὴν Ἀσίαν; Ἐπειδὴ ποιὸς ἀπὸ τοὺς ποιητὰς ἢ τοὺς ῥήτορας δὲν θὰ κοπιήσῃ διὰ ν' ἀφήσῃ αἰώνιον μνημεῖον καὶ τῆς ἀνδρίας ἐκείνων καὶ τῆς δικῆς μας μορφώσεως καὶ πνεύματος.

Δὲν ἔχω δὲ τὴν ἴδια γνώμη τώρα καὶ τότε ποῦ ἀρχίζα τὸν λόγον 187 μου. Διότι τότε μὲν νόμιζα ὅτι θὰ μωρέσω νὰ μιλήσω ὅπως ἀξίζει εἰς τὴν περίστασιν, τώρα δὲ αἰσθάνομαι ὅτι δὲν ἐπέτυχα τὸν σκοπὸν μου, ἀλλὰ πολλὰ μοῦ διέφυγαν ἀπὸ ὅσα τότε σκέφθηκα ¹⁾. Πρέπει λοιπὸν σεῖς οἱ ἴδιοι νὰ φαντασθῆτε ποῖαν εὐτυχίαν θὰ ἔχωμεν, ἂν τὸν πόλεμον ποῦ εἶναι τώρα ὀλόγουρά μας τὸν στρέψωμεν κατὰ τῶν Ἀσιανῶν, τὴν δὲ εὐδαιμονίαν ποῦ ἔχουν ἐκεῖνοι τὴν μεταφέρωμεν εἰς τὴν Εὐρώπην· καὶ νὰ μὴ διαλυθῆτε ἀφοῦ ἀκούσετε μόνον τὸν 188 λόγον, ἀλλ' ὅσοι μὲν δύνασθε νὰ ἐνεργήτε προτρέποντες ὁ ἓνας τὸν

1) Ὁ μετριόφρων ῥήτωρ χαριέστατα ἐπανορθώνει τρόπον τινὰ τὴν εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου μεγαλαυχίαν του.

ἄλλον νὰ προσπαθῆτε νὰ συμφιλιώσετε τὴν πόλιν μας καὶ τὴν Σπάρτην· ὅσοι δὲ ζητοῦν ν' ἀπακτῆσουν ρητορικὴν φήμην, πρέπει νὰ παύσουν νὰ γράφουν ἐναντίον τοῦ λόγου μου περὶ παρακαταθήκης¹⁾ καὶ ὅσας ἄλλας φλυαρίας τώρα γράφουν, πρὸς αὐτὸν δὲ ἐδῶ τὸν
189 λόγον μου νὰ στρέψουν τὴν ἀμιλλάν των καὶ νὰ σκεφθοῦν, πῶς θὰ μιλήσουν καλύτερα ἀπὸ ἐμὲ διὰ τὰ ἴδια αὐτὰ πράγματα, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι δὲν ταιριάζει εἰς ἐκείνους ποὺ ὑπόσχονται μεγάλα νὰ καταγίνονται μὲ μικρά, οὔτε νὰ λέγουν πράγματα ἀπὸ τὰ ὁποῖα δὲν πρόκειται νὰ καλυτερεύσῃ ἡ ζωὴ ἐκείνων ποὺ θὰ πεισθοῦν, ἀλλὰ νὰ λέγουν ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα, ἂν κατορθωθοῦν, καὶ οἱ ἴδιοι θ' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν τωρινὴν δυστυχίαν καὶ θὰ φανοῦν ὅτι καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἔγιναν αἴτιοι μεγάλων καλῶν.

1) Ἐννοεῖ τὸν Ἀντισθένη καὶ τοὺς ἄλλους σοφιστὰς, οἱ ὁποῖοι ἐφθόνην τὸν Ἰσοκράτη.

Ο ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΣ ΜΕ ΟΛΙΓΑΣ ΛΕΞΕΙΣ

- § 1—14. Προοίμιον. Ἄν καὶ εἰς τὰς πανηγύρεις ἔχουν ὀρισθῆ βραβεῖα μόνον διὰ τοὺς ἀναπτύσσοντας τὸ σῶμα καὶ ὄχι τὸ πνεῦμα — ἀδίκως βέβαια — ἔμως παρουσιάζομαι μὲ ἓνα λόγον ποῦ ἔχει σκοπὸν νὰ προτρέψῃ τοὺς Ἑλληνας εἰς ὁμόνοιαν μεταξύ των καὶ εἰς πόλεμον πρὸς τοὺς βαρβάρους χωρὶς νὰ φοβηθῶ, διότι ἄλλοι ἔως τώρα πάνω εἰς τὸ ἴδιο θέμα ἔγραψαν. Διότι τὸ θέμα αὐτὸ ἀκόμη καὶ τώρα εἶναι ἐπίκαιρον καὶ ἐπιτρέπει νὰ τὸ πραγματευθῆ κανεὶς μὲ πολλοὺς τρόπους. Ἀπὸ τοὺς ἀκροατὰς μου δὲν ζητῶ, ὅπως συνηθίζεται, συγγνώμην ὅτε ἐκφράζω καμμιά δικαιολογία, ἀλλ' ἀπαίτῶ νὰ κρίνουν αὐστηρὰ τὸν λόγον μου.
- § 15—20. Κανεὶς ἀπὸ τοὺς ρήτορας, ποῦ ἔως τώρα τὸ ἴδιο θέμα ἀνέπτυξαν, πραγματεύθηκε αὐτὸ ἀπὸ τὴν ὀρθὴν ὄψιν του ἔπρεπε αὐτοὶ εἰς τοῦτο νὰ ὀδηγήσουν τὰς δύο πόλεις, νὰ μοιράσουν δηλ. τὴν ἡγεμονίαν, πρᾶγμα ποῦ αἱ μὲν Ἀθηναὶ εὐκόλα, ἡ δὲ Σπάρτη δύσκολα θὰ δεχθῆ, διότι νομίζει πατροπαράδοτο νὰ ἔχῃ τὴν ἔλλην ἡγεμονίαν· μὰ θὰ τὸ δεχθῆ ἂν ἀποδειχθῆ εἰς αὐτοὺς ὅτι ἡ ἔλλη ἡγεμονία περισσότερον ἀνήκει εἰς τὰς Ἀθήνας. Αὐτὴν τὴν ἀπόδειξιν ἐγὼ θὰ προσπαθῆσω νὰ φέρω.
- § 21—27. Αἱ Ἀθηναὶ ταιριάζει νὰ ἔχουν τὴν ἡγεμονίαν ὄχι μόνον διὰ τὴν πείραν καὶ ἐκανότητα ἀλλὰ καὶ διότι εἶναι ἡ πιὸ ἀρχαία καὶ μεγάλη πόλις, διότι οἱ κάτοικοί της εἶναι αὐτόχθονες καὶ πρὸ πάντων διὰ τὰς ὑπηρεσίας της πρὸς τὴν Ἑλλάδα.
- § 28—50. Αἱ Ἀθηναὶ ἐδίδαξαν τοὺς ἄλλους Ἑλληνας τὴν καλλιέργειαν τῶν δημητριακῶν καὶ τὰ μυστήρια, ὑπηρεσίας ποῦ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ ἀρνηθῆ. Ἐπολέμησε πρὸς τοὺς βαρβάρους διὰ νὰ ἐπεκταθοῦν οἱ Ἑλληνες μὲ τὰς ἀποικίας, μὲ τὰς ὁποίας ἀργότερα διηκούλυε καὶ ἄλλας παρομοίας ἀποπειράς. Εἰσήγαγε ὅ,τι ἡ ζωὴ ποθεῖ, δηλ. νόμους, τέχναι, φιλοξενίαν, ἐμπόριον, ἑορτάς, εἰς τὰς ὁποίας δίδεται εὐκαιρία εἰς τοὺς Ἑλληνας νὰ γνωρισθοῦν μεταξύ των καὶ νὰ ἐπιδείξουν ὅ,τι ὠραῖον ἔχουν· τέλος ἀνέπτυξε τὰς ἐπιστήμας καὶ πρὸ πάντων τὴν ρητορικὴν.
- § 51—65. Ἡ πόλις τῶν Ἀθηναίων εἶναι ἀξία τιμῆς διὰ τοὺς πολέμους ποῦ ἀνέλαβε ὄχι διὰ τὸν ἑαυτὸν της ἀλλὰ διὰ τοὺς ἄλλους, ἐπειδὴ πάντοτε ἦτο πρόθυμος νὰ βοηθῆ τοὺς καταπιεζομένους, ἂν καὶ δι' αὐ-

τὴν τὴν πολιτικὴν τῆς πολλάκις κατηγορήθηκε. Ἔτσι ἐβοήθησε τὸν Ἄδραστον καὶ πρὸ πάντων τοὺς Ἡρακλείδας, ποὺ ἦλθαν εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ νὰ ζητήσουν βοήθειαν, ἀναγνωρίζοντες μὲ αὐτὸ ὅτι ἡ πόλις μας ἦτο ἡ σπουδαιότατη ἀπὸ ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις. Καὶ ἡ πόλις μας τοὺς ἐβοήθησεν ἀποτελεσματικᾶ, γύρισαν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἔκτισαν τὴν Σπάρτην· ἔτσι τὴν δυνάμιν τῆς καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἡγεμονίας περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον ἀνεγνώρισαν οἱ πρόγονοι τῶν Σπαρτιατῶν.

§ 66—74. Τῶν Ἀθηνῶν τὴν δυνάμιν δεικνύουν καὶ οἱ πόλεμοι τῶν Θρακῶν, Σκυθῶν καὶ Ἀμαζόνων, διότι αὐτοὶ θέλοντες νὰ πολεμήσουν τὴν Ἑλλάδα τὴν πόλιν μας ἐπολέμησαν. Ἐπίσης καὶ οἱ Περσικοὶ πόλεμοι ἀποδεικνύουν τὴν δόξαν καὶ τὴν φήμην τῶν Ἀθηνῶν, διότι εἰς αὐτοὺς εὗρηκαν ἀνταγωνιστὴν ἀξιέπαινον τὴν Σπάρτην· διὰ τοὺς πολέμους αὐτοὺς λεπτομερῶς νὰ εἶπω εἶναι δύσκολο, διότι πολλὰ ἄλλοι ἔως τώρα εἶπαν καὶ δὲν εἶναι εὐκολο κάτι νέον ἐγὼ νὰ εἶπω.

§ 75—99. Ὅσον ἀξίζει νὰ ἐπαινοῦνται ὅσοι ἐπολέμησαν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος κατὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους, ἄλλο τόσο πρέπει νὰ ἐπαινοῦνται ἐκεῖνοι ποὺ πρὶν ἀπὸ τοὺς πολέμους αὐτοὺς ἐτοίμασαν τοὺς μέλλοντας ν' ἀγωνισθοῦν, προέτρεψαν αὐτοὺς εἰς τὴν ἀρετὴν καὶ τοὺς ἔκαμαν φοβεροὺς ἀντιπάλους τῶν βαρβάρων, τοὺς ὁποίους κενεῖς ἔως τώρα δὲν ὕμνησε ὅπως τοὺς ἀξίζει. Αὐτοὶ ἐδίδαξαν τὴν εὐγενῆ ἀμιλλαν, ποὺ ἔδειξαν κατὰ τοῦ Δαρείου καὶ τοῦ Ξέρξου· ὅπως δὲ τότε δόθηκαν τὰ πρῶτα βραβεῖα εἰς τὰς Ἀθήνας ἔτσι καὶ τώρα εἰς τὴν πόλιν μας ἀνήκει φυσικᾶ ἡ ἡγεμονία ἐναντίον τῶν βαρβάρων.

§ 100—128. Μας κατηγοροῦν διὰ τὴν σκληρότητα ποὺ δεῖξαμε εἰς τὴν τελευταίαν κατὰ θάλασσαν ἡγεμονίαν μας· ὅμως αὕτη δικαιολογεῖται ἀπὸ τὴν ἔχθραν ποὺ ἔδειξαν ἐναντίον μας ὅσοι τιμωρήθηκαν. Διὰ τὴν συμπεριφορὰν μας πρὸς τοὺς συμμάχους μας ὁμιλεῖ ἡ ἐπὶ τόσα ἔτη διάρκεια τῆς ἡγεμονίας μας καὶ ἡ εὐδαιμονία αὐτῶν τούτων τῶν συμμάχων ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας· τὰς δὲ κληρουχίας ἐστέλλομεν ὄχι διὰ νὰ αὐξήσωμεν τὴν δυνάμιν μας, ἀλλὰ διὰ νὰ φυλάττωμεν τοὺς διαφόρους τόπους. Τὰς κατηγορίας αὐτὰς εὐρίσκουν οἱ Λακαιδεμόνιοι, ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν ὁποίων αἱ σχέσεις τῶν διαφόρων Ἑλληνικῶν πόλεων ἔλαβαν τρομερὰν σύγχυσιν καὶ παρουσιάσθηκε μιὰ λυπηρὰ εἰρηνικὴ κατάστασις, ἡ ὁποία εἶναι πολὺ χειροτέρα ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας ἡγεμονίαν.

§ 129—152. Αὐτὰ πὰ λέγω ἐναντίον τῶν Λακαιδεμονίων ὄχι διὰ νὰ φηγοποιήθῃ ἀπὸ το Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

τοὺς φέξω ἀλλὰ διὰ τὰ τοὺς παρακινήσω, ἀντὶ τὰ ἀυξάνουν τὴν δύναμιν των μὲ ζημίαν τῶν γειτόνων καὶ συμμάχων των, τὰ ἐπιδιώξουν τὴν αὐξήσιν τῆς δυνάμεως ὅλης τῆς Ἑλλάδος μὲ ἓνα πόλεμον κατὰ τῶν Περσῶν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἔως τώρα μᾶς ἀπομακρύνει ὁ μεταξὺ μας φθόνος, φθόνος ποὺ αὐξάνει τὴν δύναμιν τοῦ Πέρσου βασιλέως. Ἡ δύναμις του ὅμως αὐτὴ δὲν εἶναι πραγματικὰ τόσον μεγάλη, ὥστε τὰ εἶναι ἱκανὴ τὰ μᾶς ἀποτρέψῃ ἀπὸ τὸν πόλεμον ἐναντίον του, ἐπειδὴ παντοῦ εἰς τὰς μάχας μὲ τοὺς Ἑλληνας ἀπέδειξαν τὴν κατωτερότητά των, ποὺ εἶναι μιὰ φυσικὴ συνέπεια τῶν ἡθῶν των, ἡθῶν ποὺ δὲν ἐπιτρέπουν φιλίαν μεταξὺ Περσῶν καὶ Ἑλλήνων, πολὺ περισσότερον διακονίζουσι τὸ μεταξὺ αὐτῶν μίσος, τὸ ὁποῖον ὅπως ἀλλοῦ ἔτσι καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας πάντοτε διατηρεῖται ζωηρόν.

§ 160—186. Πολλὰ λοιπὸν μᾶς προτρέπουν εἰς πόλεμον ἐναντίον τῶν Περσῶν, πρὸ πάντων δὲ ἡ τωρινὴ των κατάστασις, ἀπὸ τὴν ὁποίαν πρέπει τὰ ὠφεληθῶμεν, ἄλλως θὰ κινδυνεύσωμεν εἰς τὸ μέλλον ἐπίσης καὶ ἡ δικὴ μας ἀξιολύπητος κατάστασις, ποὺ μπορεῖ τὰ θεραπευθῆ μὲ ἓνα κοινὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν Περσῶν. Αἱ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Περσῶν συνθήκαι δὲν εἶναι δυνατὸν τὰ μᾶς ἐμποδίσουν ἀπὸ τοῦτον τὸν πόλεμον, διότι δὲν μᾶς παρέχουν δόξαν, δὲν ἐφαρμόσθησαν εἰς ὅλα τὰ σημεῖα καὶ εἶναι ἄδικοι. Ἐπομένως ἡ φιλοτιμία, τὸ ὀρθὸν καὶ τὸ δίκαιον ἀπαιτοῦν τὸν πόλεμον, εἰς τὸν ὁποῖον, εἴμαι βέβαιος, κάθε Ἑλληὴν εὐχαρίστως θὰ λάβῃ μέρος.

§ 187—189. Ἐπίλογος. Ὁ ρήτωρ ὁμολογεῖ ὅτι πολλὰ ἀπὸ ὅσα εἶχε σκεφθῆ τὰ εἶπη τοῦ διέφυγαν, ἀπαιτεῖ δὲ ἀπὸ καθένα χωριστὰ τὰ σκεφθῆ τὰς ὠφελείας ἀπὸ ἓνα τέτοιον πόλεμον καὶ ὅλοι τὰ ἐργασθῶν δι' αὐτόν, οἱ μὲν ἔχοντες ἐπιρροὴν τὰ προσπαθήσουν τὰ συμφιλιώσουν τὰς δύο πόλεις, Ἀθήνας καὶ Σπάρτην, οἱ δὲ ρήτορες τὰ μὴ κατηγοροῦν μόνον φλυαροῦντες ἀλλὰ τὰ μιλοῦν πάνω στὸ ἴδιον θέμα, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι ὅσοι ὑπόσχονται μεγάλα δὲν πρέπει τὰ κατατρίβονται, εἰς μικρά, ἀλλὰ τὰ καταγίνονται μ' ἐκεῖνα ποὺ ἂν κατορθωθῶν θὰ ὠφελῆσουν καὶ θὰ δοξάσουν καὶ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους καὶ τοὺς ἀχροατὰς των.

Διόρθώσεις παροραμάτων.

§ 19,54,91,112	ἀντί προτήτερα	γρ. πρωτύτερα
§ 39	» είδαν	» εὔρε
§ 49,91,96,159,186	» ἀνδρίαν	» ἀνδρείαν
§ 73	» τώρα τελευταῖα	» τήν κρίσιμον ἐκεί- νην ἐποχήν
§ 87	» διὰ νὰ φθάσουν εἰς τὸ στρατόπεδον	» βαδίζοντες μὲ πα- ράταξιν

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Αθήναι τῆ 25-8-1933

Αριθ. πρωτ. 41.091

Π ρ ό ς
τὴν κ. Πολυξένην Ζαφειρίου

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν ὅτι διὰ τῆς ταῦταριθμοῦ ὑπουργικῆς ἀποφάσεως, ἐκδοθείσης τὴν 31-7-1933 καὶ δημοσιευθείσης τὴν 9-8-1933 εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 78 φύλλον τῆς Ἐφημ. Κυβερνησεως, στηριζομένης δὲ εἰς τὸ ἀρθ. 3 τοῦ νόμου 5045 καὶ τὴν ἀπόφασιν τῆς οἰκείας κριτικῆς ἐπιτροπῆς, τὴν περιλαμβανομένην εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 69 πρακτικὸν ταύτης. Ἐνεκρίθη ὡς διδακτικὸν βιβλίον πρὸς χοῆσιν τῶν μαθητῶν τῆς Γ' τάξεως τῶν Γυμνασίων τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον *Πανηγυρικὸς τοῦ Ἰσοκράτους Πολυξένης Ζαφειρίου* διὰ μίαν πενταετίαν ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ Σχολικοῦ ἔτους 1933-1934, ὑπὸ τὸν ὄρον ὅπως διορθώσῃτε τὰ ὑπὸ τῶν κ.κ. εἰσηγητῶν ὑποδεικνύμενα.

Ὁ Ὑπουργὸς
Θ. Τουρκοβασίλης

Ἄρθρον 6ον τοῦ Προεδρικοῦ Διατάγματος
«Περὶ τοῦ τρόπου τῆς διατιμῆσεως τῶν ἐγκεκριμένων διδακτικῶν βιβλίων».

Τὰ διδακτικὰ βιβλία τὰ πωλούμενα μακρὰν τοῦ τόπου τῆς ἐκδόσεως τῶν ἐπιτρέπεται νὰ πωλῶνται ἐπὶ τιμῇ ἀνωτέρα κατὰ 15% τῆς ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ παρόντος Διατάγματος κανονισθείσης ἀνευ βιβλιοσήμου τιμῆς πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς δαπάνης συσκευῆς καὶ τῶν ταχυδρομικῶν τελῶν, ὑπὸ τὸν ὄρον, ὅπως ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ μέρους τοῦ μῆτος φύλλου ἢ τῆς τελευταίας σελίδος τοῦτου ἐκτυπῶνται τὸ παρὸν ἄρθρον.

Ἡ δημοσίευσή ἐγένετο ἐπὶ τῆς ἐπιτροπῆς ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς